

ՄԻՈՆ

ՄԱՅԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ

ԹԻԻ 5 - 8

ՄԻՈՆ

ԽԷ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐՇՐՋԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԿԷՍԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԹՈՒԹԵՆ

1973

Մայիս - Օգոստոս

Թիւ 5 - 8

1973

May — August

No. 5 — 8

SION

VOL. 47

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

A BIMONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

Editor-in-chief: Bp. Shahe Ajamian Editor: Ara Kalaydjian

St. James Press
Jerusalem

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Մարդկային կեանքը անդուլ չարժուժ է դէպի առաջ, քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ: Դարերու ընթացքին այդ յառաջընթաց շարժումը վերիվայրումներ արձանագրած է. պատմութեան որոշ մէկ կարճ պահուն՝ մարդկային միտքը եւ երեւակայութիւնը բարձրակէտերու հասած են, ակնթարթ մը մնացած հոն՝ շլացած եւ հիացած, թաղուելու ապա մութին մէջ, երկար դարերու համար: Սակայն ինչ որ մարդուն հանճարը ստեղծած է, տնթեղուած կրակի նման փնտռողներու հասողութեան սահմանին մէջ գտնուած է, գործածուելու համար: Այդ ստեղծուածը, համամարդկային բնոյթ ունենալով՝ հանդերձ, ցամաքամասէ ցամաքամաս, երկրէ երկիր եւ ժողովուրդէ ժողովուրդ իր ուրոյն նկարագիրը կը պահէ, այսինքն՝ զայն ստեղծողին հոգեբանութիւնը, ձգտումները եւ աշխարհայեացքը կը պատկերացնէ: Այս երեւութապէս անկախ, անջատ — եւ երբեմն նոյնիսկ հակոտնեայ նկատուող — մշակոյթներուն միացումն է մարդկային քաղաքակրթութիւնը՝ բազմագոյն, բազմազան եւ բազմարոյր, գեղեցիկ ծաղկեփունջի մը նման:

Մարդը ընկերային էակ մըն է, հետեւաբար, մանաւանդ ներկայ դարուն, ազգային եւ ցեղային նեղ սահմաններէն դուրս կը սեւեռէ իր նայուածքը՝ ժողովուրդներու համերաշխ եւ խաղաղ կեանքի մը ի խնդիր: Սակայն այս դուռ քաղաքական ուղղութեանէն դուրս — ուղղութիւն՝ որ երկրագունդի բնակիչներուն մեծագոյն մասին փափաքը կը ներկայացնէ, երկարատեւ եւ իրերայաջորդ պատերազմներու պատճառած սարսափներէն եւ աւերներէն զապանակուած —, ներկայիս ընդհանուր շարժում մը կայ ծանօթանալու ժողովուրդներու ուրոյն եւ դարաւոր մշակոյթներուն՝ իրերահասկացողութեան աւելի խոր եւ ամուր պատուանդաններ հաստատելու համար: Այսօր իւրաքանչիւր ժողովուրդ կարելին կ'ընէ, պետական միջոցներով ընդհանրապէս, իր մշակոյթի տարրեր երեսները լաւագոյն կերպով ներկայացնելու:

Այդ շարժումէն մենք եւս անմասն չենք: Հայաստանի մէջ թէ արտասահմանի, հայ կամ օտար դիտնականներու եւ արուեստարաններու կողմէ լոյս կ'ընծայուին մեր մշակոյթը ծանօթացնող հրատարակութիւններ, մանաւանդ հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան վերաբերեալ: Սակայն, մեր ոգեկան հարստութեան բազմազանութեան եւ բարձր արժէքին հետ համեմատելով, ծանօթացումի ցարդ կատարուած աշխատանքները բաւարար եւ գոհացուցիչ չեն: Այս իրողութեան պատճառը պէտք է փնտռել, առաւելաբար, մեր անհոգութեան եւ ոչ-հետաքրքիր ըլլալուն մէջ. կամ, աւելի ճշգրիտ ըլլալու համար, մեր հետաքրքր-

194-98

քրուծիւններու տարրեր ուղղութեան մէջ: Որովհետեւ, ի բնէ ուշիմ եւ ընդունակ, հայր, մանաւանդ արտասահմանի մէջ իր ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան առարկան դարձուցած է օտարին ունեցածը, այդ նոր դաժնով տարուելու, եւ, ինչո՞ւ չէ՝ ուրախանալու աստիճան: Ասիկա որքան բնական եւ արդար, սակայն մեզի նման փոքրամասնութեան մը համար վտանգաւոր ուղղութիւն մըն է, որովհետեւ իր ետին իրրեւ հիմ հունի սեփական մշակոյթի խարխալը՝ անոր յենելու եւ անոր վրայ բարձրացնելու գիտութեան եւ հետաքրքրութեան արդիւնք եղող ճանաչումին չէնք: Ատկէ՝ սեփականը ստորգնահատելու միտումը մեր մօտ, եւ ընդհակառակը, օտարինը բնականէն բարձր գնահատելու ունակութիւնը:

Այդ ունակութիւնը, միացած անհոգութեան, սկսած է մեզի մոռցնել տալ ինչ որ մեր ազգային ոգեկան հարստութիւնը կը կազմէ. մեր երգերը, մեր գրականութիւնը, արուեստի զանազան ճիւղերու մէջ մեր նուաճումները, որոնք տակաւին տասնեակ մը առաջ կը խանդավառէին, մեզ կը գինէին: Եւ տակաւին, թերեւս կեանքի օրէնքին իսկ համաձայն, մեր մօտիկ անցեալէն կ'ուզենք հեռանալ, մոռնալ պատմութիւն մը՝ որուն թելերը մեր հոգիին մէջ արմատացած են, որուն ցաւը եւ տխրութիւնը մեր նկարագրին մաս կը կազմեն այլեւս, մեզ դարձնելով ճակատագրապաշտ: Բայց երբ կը տենչանք այդ արիւնոտ անցեալէն փախուստ տալ, պէտք է որ ունենանք տարրեր յենարան մը՝ անոր կռթնելու եւ մեր հոգեկան ու իմացական աւիշը անկէ ստանալու, իրրեւ ուրոյն դիմագիծ ունեցող հաւաքականութիւն ապրելու եւ տեւել կարենալու համար: Մեր ներկան կը հայթայթէ՞ այդ յենարանը:

Արտասահմանի մէջ մեր հաւաքական առօրեայ կեանքը իր դրական կողմերուն հետ ունի մանաւանդ ժխտական երեւոյթներ, որոնք ժամանակաւոր չեն, այլ ստացած մնացուն հանգամանք մը: Այդ ժխտական երեւոյթներուն մեծագոյնն է այն իրողութիւնը, որ օտարին մէջ կորսուիլը, ձուլուիլը աւելի յաճախադէպ դարձած է նոյնիսկ Միջին Արեւելքի մէջ: Հոսանքն ի վար այս վաղքը ըստ երեւոյթին պէտք եղած ուշադրութեան չարժանանար, պատճառ դառնալով որ վտանգաւոր անհոգութիւնը մեր կեանքին մասը կազմէ, իրրեւ բնական բան մը ընդունուի եւ գիտակից ուրացումը պարզ արարքի մը վերածուի: Այս դժբախտ կացութեան համար գլխաւոր մեղադրեալը ապահովարար հայ զպրօցն է, ուր աշակերտներու ցեղային ինքնագիտակցութիւնը պիտի կազմուէր դրական եւ մեթոտիկ մանկավարժութեամբ: Բայց հակառակ հայ զպրօցներու բազմանալուն եւ նիւթապէս տանելի պայմաններու մէջ գտնուելուն, ազգային դաստիարակութեան որակը շատ զգալի կերպով տուժած է մասնաւորաբար վերջին տասնամեակին: Օտար համայնարաններու մուտքի քննութիւններուն պատրաստուելու պահանջը պարտաւորած է մեզ որ մեր վարժարաններու կրթական ծրագրին մէջ առիւծի բաժինը տանք օտար լեզուներու, պատմութեան եւ գիտութիւններու ուսուցումին, միշտ ի վնաս հայագիտական նիւթերուն: Միւս կողմէ, թերեւս մեր չըջապատին ազդեցութեամբ եւ վալլուն ապագայի մը յոյսով, հայկական

վարժարաններու մէջ ուսուցչութեան ասպարէզ մտնողներու թիւը նուազած է շատ դժուր կերպով. հետեւաբար պատասխանատու մարմիններ ստիպուած են ուսուցչութեան հրաւիրել բոլորովին անպատրաստ եւ կամ կարողութենէ զուրկ անձեր, որոնց ներկայութիւնը դպրոցներէն ներս աղէտ մըն է ուսանողութեան համար: Այլեւս դադանք չէ որ նախակրթարանի եւ երկրորդական վարժարանի ուսանողներու համար հայադիտական նիւթերը հետաքրքրութիւն չեն ներկայացներ, «հացի արժէք» չունին. եւ ասիկա, տարարանօրէն, այնպիսի ժամանակ մը, երբ օտարներու մօտ այդ նիւթերուն շուրջ մասնաւոր ուշադրութիւն մը ծնած է, որուն իբր արդիւնք մեծ համալսարաններ անհրաժեշտ կը գտնեն հայադիտութեան ամպիոններ հաստատել:

Մինչդեռ, պատրաստուած ուսուցիչներով կարելի պիտի ըլլար հայեցի շատ առողջ եւ հիմնական դաստիարակութիւն մը ջամբել, պահելով հանգերձ օտար լեզուներու եւ գիտութիւններու ուսուցումը անհրաժեշտ բարձրութեան վրայ:

Լքումի եւ տեղբայրի անդիտակից նոյն մղումը կը տեսնուի մեր գրողներուն մօտ. նախկին օրերու գրական խանդավառութենէն դրեթէ ոչինչ կը մնայ, պակասած է եռանդը, գոյութիւն չունի «որբանոցի աղոց» գրեթէ սանձարձակ կիրքը՝ որ պաշքարի, ըստեղծումի մղիչ ուժն էր: Մէկ խօսքով, կը թուի թէ գրականութեան մը գոյութիւնը արդարացնող պատճառները նուազած են արտասահմանի մէջ: Բայց մեր առօրեայ կեանքը առանձին կրքնայ ամբողջ գրականութիւն մը եւ գրողներու հոյլ մը կեանքի կոչել: Նոյնն է պարագան հայ մամուլին, որուն սիւնակներէն տարրական մարտի եւ ճշգրիտ հայերէնն իսկ անհետանայ սկսած է:

Պատճառներու այս թուումը սակայն արդարացման փորձ մը չէ. որովհետեւ, ինչ ալ եղած ըլլան կեանքին պարտադրած պայմանները, կրնայինք եւ տակաւին կրնանք ձեռք առնել այնպիսի միջոցառումներ, որոնք իբրեւ հայ մեր գոյատեւումը կարելի դարձնէին: Այլապէս, ինչպէ՞ս պիտի կարենանք վստահ ըլլալ որ յառաջիկայ մի քանի տասնամեակները պիտի չարեւն եւ չտանին մեզ: Մեծ եղեռնէն անմիջապէս ետք, հազիւ սփիւռքը կազմուած, ձուլման ահազանդը տրուեցաւ եւ պարբերաբար կը շարունակուի լսուիլ թերթերու էջերէն եւ կամ բեմերէն. բայց, համաճարակի մը դէմ մեր մարմինն ներարկուող հակաթոյնին նման, որ մեզ գերծ կը կացուցանէ հիւանդութենէն, կարծէք շարունակ տրուող վտանգի ազդանշանները մեր մէջ ստեղծած են հակազդեցութիւն մը նոյն այդ վտանգին դէմ: Այլեւս բառերը կորսնցուցած կը թրւին ըլլալ իրենց ուժն ու իմաստը, եւ շատ դժբաժնուող արտայայտութիւններ ոչինչ կ'ըսեն մեզի կամ անհոգ ձանձրոյթ կը պատճառեն միայն: Մեծ յայտարարութիւններու ետին արդեօք անվստահութիւնը չէ՞ որ թաքնուած է. նիւթական մեր բարեկեցութիւնը եւ ինքնագոհութիւնը իրենց մէջ չեն պարունակեր արդէն նահանջի ազիտարեր սերմերը:

Այդ պարտութիւնը, ցեղային մեր դէմքին խանդարումը ամենօրեայ դէպք է այլեւս: Ինչպէս որ որոշ ժամանակի ընթացքին պատէ մը հատ առ հատ քաշուած քարերը նոյն այդ պատին — եւ

ամբողջ չէնքին— փուլումը կը յառաջացնեն, նոյն ձևով ալ ան-
նշմարելի ըլլալու աստիճան փոքր դէպքերէ, մտայնութիւններէ
կամ արարքներէ կը կազմուի ձուլումի մեր պատկերը: Այսօր աղ-
գային— յեղափոխական երգերուն մոռացումն է, վաղը՝ ընտանե-
կան շատ սովորական անանդութիւններու մէկ կողմ դրուիլը, չը-
յարգուիլը, ուրիշ ասան՝ հայ թերթէն կամ ակումբէն հեռանալը:
Եւ այսպէս, հետզհետէ, կ'աւելնայ թիւը մեր ուրացումներուն եւ
լքածներուն, ի վերջոյ վերածուելու համար անոր՝ որմէ այնքան
կը վախնանք եւ զոր սակայն դիմակալելու համար ոչինչ կ'ընենք:
Ու ասիկա մանաւանդ անոր համար որ թերեւս մենք իսկ չենք գի-
տեր թէ ինչ կ'ուզենք: Մեր գանազան նպատակներուն մէջ դասա-
ւորում եւ նախապատուութիւն չենք դնել, եւ հետեւաբար յաճախ
ամիսներով կը զբաղինք հարցերով՝ որոնք մեզմէ միայն քանի մը
վայրկեան պէտք էր խլած ըլլային, մինչ կենսական խնդիրներ ոչ
մէկ լուծում կը գտնեն:

Ժամանակն է թերեւս որ լրջօրէն մտածենք այդ նախապատ-
ւութիւններուն մասին, մեր ներկայ եւ յառաջիկայ ընելիքներուն
ծրագիրը կազմենք, դասաւորենք մեր աշխատանքը, եւ բայց մա-
նաւանդ աշխատինք, մե'ր իսկ բարիքին համար:

Ա. Գ.

Ա Յ Ց Ե Լ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ Ն. ԱՄԵՆ. ԹԵՈՖԻԼՈՍԻ

Ուրբաթ, 15 Յունիս 1973, Եթովպիայէն գալով Լիտի օդակայան ժամանեց Հապէշ Եկեղեցիի պետ Նորին Ամենապատուութիւն Թէոֆիլոս, Սուրբ Երկիր այցելութեան մը համար:

Ն. Ամենապատուութիւնը իր հետեւորդներով եւ չքախումբով Երուսաղէմ հասաւ նոյն օրը, Երեկոյեան ժամը 6ին: Յոպպէի Դրան մուտքին Ն. Ամենապատուութիւնը ընդունուեցաւ Պատրիարքարանիս Դիւանապետ Գերշ. Տ. Շահէ Եպս. Աճէմեանի կողմէ, որ պատկանելի հիւրը առաջնորդեց համայն քրիստոնէութեան կեդրոն Ս. Յարութեան Տաճար: Տաճարի մուտքին Ն. Ամենապատուութիւնը զիմաւորուեցաւ Ս. Աթոռիս Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեանէ եւ միաբան հայրերէ, որոնք բարձրաստիճան այցելուին ցոյց տուին սրբաւայրին զանազան մասերը:

Յաջորդ օրերուն, Ն. Ամենապատուութիւն Թէոֆիլոս Պատրիարք քանի մը կարճ այցելութիւններ տուաւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու, իսկ իր գլխաւոր այցելութիւնը վերապահեց Պատրիարքարանիս, մանաւանդ որ Ն. Ամենապատուութիւն Պատրիարք Ս. Հայրը անձամբ բարիգալուստ մաղթելու գացած էր իրեն:

Ն. Ամեն. Թէոֆիլոս Պատրիարք Ս. Աթոռ այցելեց 20 Յունիս 1973, Զորեքչարթի, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Հապէշական հիւպատոսարանի անձնակազմին եւ Հապէշ միաբանութեան անդամներուն ընկերակցութեամբ: Վանքի մուտքին ան ընդունուեցաւ Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր, Գերշ. Լուսարարապետ Ս. Հօր, Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան անդամներուն եւ Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի ուսանողութեան կողմէ: Եղբայրական ջերմ ողջագոյրումներէ ետք, թափօրը բաղմութեան մէջէն «Հրաշափառ»ով յառաջացաւ դէպի Սրբոց Յակոբեանց Տաճար, ուր Ամենապատուի հիւրը իր ուխտը կատարեց եւ կարճ արարողութենէ մը ետք նոյն թափօրով բարձրացաւ Պատրիարքարան:

Պատրիարքարանի շքեղ դահլիճին մէջ կատարուած ջերմ ընդունելութեան ընթացքին նախ խօսք առաւ Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը, որ բարի գալուստ մաղթեց բարձրաստիճան սրբազան հիւրին եւ անդրադարձաւ Հապէշ եւ Հայ եկեղեցիներու միջեւ դուրս թիւն ունեցող դարաւոր կապերուն, որոնք միշտ եղած են եւ են սերտ եւ եղբայրական: Պատասխանելով ողջոյնի խօսքերուն, Ն. Ամեն. Թէոֆիլոս Պատրիարք շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եւ

Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը բարիգալուստի եւ ողջոյնի
իր խօսքը կ'ուղղէ Ամենապատիւ Թէոփիլոս Պատրիարքին

զած սիրալիր ընդունելութեան համար, և ինք ալ իր կարգին անդ-
րադարձաւ քոյր եկեղեցիներուն և երկու ժողովուրդներուն ջերմ
յարարերութիւններուն:

Ընդունելութեան միջոցին, Պատրիարք Սրբազան Հայրը Ն.
Ամենապատուութիւն Թէոֆիլոս Պատրիարքին նուիրեց հապէշա-
կան մեծադիր տպագրուած Աւետարան մը, սատաֆապատ, դարձ-
եալ ամբողջութեամբ սատաֆով պատուած իր տուփով:

Ապա, շատ հաճելի խօսակցութենէ եւ հիւրասիրութենէ
վերջ, Սրբազան Հիւրը իր հետեւորդներով եւ նոյն թափօրով ա-
ռաջնորդուեցաւ Մայրավանքի աւագ դուռը, ուր հրաժեշտ առաւ
Ն. Ամեն. Պատրիարք Սրբազան Հայրէն, Գերշ. Լուսարարապետ
Սրբազանէն եւ Միաբանութեան անդամներէն:

Ն. Ամեն. Թէոֆիլոս Պատրիարք Ս. Երկրէն մեկնեցաւ յա-
ջորդ օր՝ Հինգշաբթի, 21 Յունիսի առաւօտ, Լիտի օդակայանէն:

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՀԵԹԱՆՈՍԱՑ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

60-ի աշնան, Ֆեբրուարի, Կեսարիոյ կառավարիչը, անսկիզբութեան Հոռոմ կը կանչուէր իր պաշտօնավարութեան հաշիւը տալու եւ իրեն կը յաջորդէր Փետտոս Պորկիոս։ Այս վերջինը նկարագրով բոլորովին տարբեր՝ օրինակելի ներկայացուցիչն էր Հռոմէական օրինապահութեան եւ կը սերէր աշուտական հին դերդաստանէ մը։ Իր առաջին գործը եղաւ այցելել երուսաղէմ, ընդունելու պատգամատրութիւնը Հրէից, զլիաւորութեամբ քահանայապետին։ Այս վերջինը օգտագործեց ատիկը խնդրելու նոր կառավարիչին որ իրեն յանձնէ Պողոսը, որ երկու տարիներէ ի վեր Կեսարիոյ բանտը կը մնար։ Փետտոս բաց ժողովի մը հրաւիրեց քահանայապետի ներկայացուցիչները, երկու կողմէն լսելու խնդիրը, որուն լուծումը շատ ալ դիւրին չէր։ Կրօնական եւ աշխարհիկ իրաւասութիւնները առաքելայի վերաբերմամբ իրարու կը մօտենային առանց դիւար հերքել կարենալու սակայն։ Առաքելայր ասեան եկաւ եւ յայտնեց թէ ինքը չէր մեղանշած ոչ Հրէից Օրէնքին, ոչ Տաճարին եւ ոչ ալ Կեսարին դէմ։

— Կ'ուզե՞ս երուսաղէմ երթալ հրէական օրէնքով դատուելու համար», հարցուց Փետտոսը։ Կառավարիչի ձայնին մէջ հեղնանքի եւ խղճահարութեան փշրանք կար, ծանր ու կարեկցող վստահութիւն ներշնչելու չափ։

Պողոս երկար ատեն լուռ մնաց, յետոյ պատասխանեց. «Վախ չունիմ դատավարութենէն, սակայն իրբեւ Հռոմի քաղաքացի կայսեր կը դիմեմ, caesarem appello։ Մոգական այս զոյգ բառերը կը բաւէին որ բոլոր իշխանութիւնները զադրէին իր վրայ իրաւասութիւն ունենալէ։ Մեծ լուսթիւն մը տիրեց դատական սրահին մէջ, բանտարկեալը իր ձեռքով կ'որոշէր իր ճակատադիրը։ Փետտոս իրեններուն հետ խորհրդակցելէ վերջ, յայտարարեց թէ բանտարկեալը կայսեր կը

դիմէ, եւ կայսրէն զատ ոչ ոք կրնայ վճռել իր յանցանքը։

Այս շրջանին, Գալիլիոյ թաղաւորը Ագրիպպա եւ իր քոյրը Բերենիկէն բարի պալատի եկան Փետտոսին, որ իրենց խօսեցաւ Պողոսի մասին։ Ագրիպպա տեսնել ուղից բանտարկեալը, որու մասին շատ լսած էր։ Պաղեստինի հիւսիսային մասի այս իշխեցողը, մեծ ազդեցութիւն ունէր Հռոմի մէջ եւ օգնած էր Փետտոսին անոր Հրէաստանի կառավարիչ ընտրուելուն։ Մնուելով հրեայ, սակայն կրթութեամբ եւ մշակութեամբ հռոմէացի էր։ Մասնազէտ էր կրօնական հարցերու։ Իրն էր իրաւունքը քահանայապետը ընտրել տալու, ինչպէս նաեւ հսկելու տաճարի գանձին։

Յաջորդ օրը հնչեցին փողերը եւ լեզետնականները ծփացող դրօշներու ներքեւ շարքի կեցած զիմաւորեցին արքայական դռներ։ Գալիլիոյ արքան հագած էր ձերմակ պատմուճան եւ զլիւսն ունէր թագ։ Իրեն, ինչպէս միշտ, կ'ընկերանար իր քոյրը Բերենիկէն, որ յայտնի էր իր զեղեկութեամբ եւ հարստութեամբ։ Մութ կարմիր պատմուճանը որ պարանոցէն մինչեւ պնակները կ'ընէր, իրեն կուտար քրմատեսիլ կերպարանք մը։ Մանուշակագոյն, խորատոյգ իր աչքերով, զիրար չօչափող յոնքերու ներքեւ, եղբրական սարսուռ կ'ազդէր բոլորին։ Սրահուր քիթը թեթեւակի աշկնածեւ, փափուկ, կեռասագոյն լեցուն շրթունք, հեշտօրէն չարժուն, քաղցրութեամբ կը տպաւորէր բոլորը։ Գրիապոյտ տուող ձերմակութիւնը իր մորթին կը ճառագայթէր իր սեւ բոգէն դուրս։ Իր մաղերու ոսկի պսակը, սեւ չղարչին ներքեւ, ծովի մշուշէն կարմրած վերջալոյս էր կարծես, որուն համար երգեր ունէին Հռոմի, Աղեքսանդրիոյ եւ Երուսաղէմի բանաստեղծները։ Անոր մարմնին կրակը հետու-

էն կ'զգացնէր ինքզինքը, ինչպէս կ'ըսէր զինք
Եզդողներէն մէկը: Իշխանական ու թեթևաւոր
քայլուածքով, որ իր մարմնին ճկունութիւն
նր կ'արտաբերէր, իր եղբորը թեւին կոթը
նա՞մ դատարարէր կը մտնէր, բոլորի հիաց-
մունքին մէջ: Անկարելի էր չողողուիլ անոր
աչքերու մեղրէն, կարծես հին շատուածու-
հի մը բլլար սլափունդանէն վար իջած: Կե-
լեկոյ երբեմնի թաղուհին իր ծաղիկ հաս-
կին մէջն էր, հսկանակ որ երկու ամուսին-
ներ փոխած էր: Վերջինը՝ Կելեկոյ Բալէմա-
յի թաղաւորը, շահելու համար իր զեղանի
կ'ոջ սիրտը թրփատել տուած էր ինքզինքը:
Բերենիկէի եւ իր եղբոր յարաբերութիւննե-
րը բնական վիճակէն տարբեր էին եւ առիթ
տուած էին ականջ ծակող տարածայնութիւն-
ներու: Արքայական զոյգի եւ կառավարիչի
երկու կողմերը կը բազմէին բարձրաստիճան
գինեւորականներ եւ ազնուական դասու ներ-
կայացուցիչներ, որովհետեւ Պօղոսը դատա-
րանի մը առջեւ չէր որ կը ներկայանար, այլ
բարձր քննիչութեան մը ունկնդրութեան:

Պօղոս այս հաւաքոյթին կանչուեցաւ շրջ-
թայուած ձեռքերով: Բարձր դասու այս ուն-
կնդրութիւնը ուրախութեամբ եւ հպարտու-
թեամբ կը լեցնէր առաքեալին սիրտը: Աղ-
քատներուն, զերիններուն, անժառանգներուն
վիճակը կը յուզէր զինքը անշուշտ, սակայն
բարձր դասու հետ իր յարաբերութիւնները
ուրիշ զգացումներով կը գտնւոյնէին զին-
քը: Այժմ կ'ուզէր խօսիլ Աղբիւղային, Մեծն
Հերովդէսի թոռան: Պօղոսին ծանօթ էր
սլափունքիւնը թաղաւորական այս զերզաս-
տանին, որուն ներկայացուցիչները այնքան
տրտում գերեր խաղաքին Յիսուսի նկատ-
մամբ, Անոր ծնունդէն մինչեւ մահը: Հերով-
դէս չարաչուք ճիւղ մըն էր, մատնիչի որ-
դի՞ որ ապշուցած էր իր թաղաւորութիւնը
սպարախտ Աստուծաներէն: Վաւերական
ընկելու համար իր իշխանութիւնը ամուսնա-
ցաւ արքայական զերզաստանէն Մարիամնէի
հետ, զոր յետոյ անիրաւ կասկածներու հե-
տեւանքով փողտուեց: Զգոհանալով այս մա-
հէն, անճիտել տուաւ Աստուծան արքայա-
կան զերզաստանի բոլոր մնացորդները:
Բայց մանաւանդ ո՞ճարագործը եղաւ Բեթղե-
հէմի մանուկներուն, Յիսուսի ծննդեան օրե-
րուն: Աղբիւղայի մօրեղբայրը սպաննել տը-
ւած էր Յովհաննէս Մկրտիչը, իսկ իր հայրը

խեղդել տուած էր Յակոբոս առաքեալը:

Պօղոս յիշեալ թշուառականներու այս
վերջին ժառանգորդին առջեւն էր: Տժգոյն,
մաղձէն նուաճուած անոր աչքերուն խորը կը
թրթար մռայլ, խիստ սպաննող այն անձու-
կը, որով հոխանաւոր է ներքին անճնաւորու-
թիւնը բոլոր արիւն թափողներուն: Առաք-
եալի զիցցողական ոգին որ ճշմարտութեան
տուած տառապանքին մէջ կը դանդաղ աւելի
հաճոյք քան ցաւի տանջանքէն ճշարտ խոս-
տովանելուն մէջ վէրքը՝ որ մեծ յաղթանա-
կին համար միշտ սպաքարին մէջ շահած էր,
այժմ կ'ուզէր խօսիլ Աղբիւղային մեծ զոհի
մասին որ շարշարուած, խաշուած թաղուած
ապա յարութիւն առած էր, համաձայն մար-
դարէնքու գուշակութեան, բլլալու համար
յոյսը Իսրայէլին եւ լոյսը հեթանոսներուն:
Մահուան համար հասունցած իր հոգին խի-
զախ էր ու անվարան, արհամարհելու հոփ-
բոլոր իշխանաւորները: Անիկա պարճանքով
բացաւ Մեսիայի խաչելութեան կարմիր՝ եւ
յարութեան ոսկեհուռ էջը եւ խօսեցաւ իր
դարձի մասին:

Այս խօսքերը տարօրինակ կերպով կը
հնչէին. կառավարիչ Փեստոսի ականջին, որ
այլեւս չկրնալով համբերել բռնածններուն,
բարձր ձայնով բռաւ. «Պօղոս, խենթացած
թուիս ըլլալ, չափ գիտնալով՝ յիմարացու-
ցած է քեզի:

— Այնիւ Փեստոս, յարեց առաքեալը,
խենթ չեմ ես, թաղաւորը կը հասկնայ թէ
ինչ ըսել կ'ուզեմ:

Աղբիւղային ուշադրութեամբ կը լսէր,
սակայն չկրցաւ իր սրամտութիւնը դրսել
իրբեւ սաղօսկեցի, երբ առաքեալը յարուց-
եալ Քրիստոսի մասին սկսաւ խօսիլ:

— Պօղոս, բռաւ ան, զիս ալ քրիստոնեայ
ընել կ'ուզես քեզի պէս: Առաքեալը արտմու-
թեամբ իրեն նայեցաւ, կ'զգար թէ ճշմար-
տութիւնը գտնելու համար միայն խօսող մը
չէր բաւեր, այլ նաեւ հասկցող մը:

Պօղոս կ'զգար սակայն թէ արքայական
զոյգին զգացումները իր հետն էին, յետոյ
կէս ժպիտով դարձաւ Աղբիւղային, եւ սի-
տի ուղիքի որ բոլոր հոս գտնուողները ինձի
պէս ըլլային, բացի այս չղթաներ ունենալու
ճակատագրէն, եւ վեր վերցուց իր չղթա-
յուած բազուկները:

Աղբիւղային քոյրը այս տեսարանէն ըղ-

դացուած Պօղոսին կը նայէր : Ան գիտէր երբեմն իր հօդին բանալ երկնքին, իր մեղքերու ստղտանքէն զողաճար : Բարեպաշտ մօր մը զաւակն էր եւ աւելի մօտ իր ժողովուրդին քան իր եղբորը :

Ալլա յայտատա եւ իր քոյրը խորհրդակցելէ վերջ փետտախն հետ, որոշեցին շանձնել Պօղոսը քահանայապետին : Այս մարդը ըսին, ոչինչ ըրած է եւ կրնար այսօր իսկ ազատ արձակուիլ, եթէ կեսարին ղիմած չըլլար : Հետեւաբար կը մնար առաքեալը Հոմ գրեկէ, կայսերական տանանին առջեւ դատուելու համար :

Այդ օրերուն կեսարիոյ մէջ կար մեծ թիւ մը բանտարկեալներու, զողերէ, աւազակներէ եւ ապստամբներէ բաղկացած : Ասոնցմէ ուժեղները Հոմ կը զրկուէին վայրի դաղաններու զէմ կռուելու համար, ժողովրդային խրախճանքներու առիթով : Անոնց հետ նաև գրուեցաւ նաև Պօղոսը :

Առաքեալը մնաք բարով ըսաւ կեսարիոյ համայնքի ներկայացուցիչներուն, Փիլիպպոսին, անոր երկու զուարերունն եւ միւս հաւատացեալներուն, որոնք իր երկու տարուան բանտարկութեան ընթացքին աչքան նուիրումով նայած էին իրեն : Նախն մէջ առաքեալը կը վայելէր բացառիկ առանձնանորհումներ, շնորհիւ Սերաստեան զօնդի հարիւրապետ Յուլիոսին : Երբ Սիստոն հասան, Պօղոս թոյլատրուեցաւ ցամաք ելլելու, տեսնելու համար իր բարեկամները, եւ ընդունելու անհրաժեշտ անոնց նուէրները իր ճամբորդութեանը համար : Նախն մէջ առաքեալը բարեկամացաւ բանտարկեալներու, զինուորներու ու նաւատիկներու հետ, եւ անոնց խօսեցաւ Մեսիայի մասին, իրբեւ գերազոյն ազատարարն ու միաթափախը կեանքէն անժառանգներուն : Առաքեալը կարծես կ'ողորմէր մօտ էր իր վախճանը, անոր համար մահուան համար հասունցած մարդու մը պէս կը նայէր կեանքին, քողցր ու բոյրանուէր : Կուղէր բաժնել իր մտքի ու սրտի անսպառ հաւատութիւնը բոլորին համահասարակ իրբեւ վերջին բայց գերազոյն արխտուրը անժառանգներուն :

Կապոյտ ծովին վրայ նաւը կը սահէր գէպի էրեւոյ : Անկէ յետոյ երկինքը յանկարծ

կը մթնէր ամպերով եւ կարելի չէր ճամբան տեսնել : Յետոյ սաստիկ հով մը, եւրակիկով կոշուած, առաւ նաւը ու տարաւ : Գիշերուան պէս սեւցած երկնքին վրայ առաջին ծամածուռ կայծակը կը փայլատակէր երկար, առաջէկ աղեղ մը գծելով : Բոլորը զարհուրած երկնքին եւ իրարու կը նայէին : Փոթորիկը վարադացած, մոլեգնած էր : Քամին ալիքները իրարու կը նետէր պարող լեռներու պէս : Զեւս, Եհովա, չուրթերէ չուրթ կը թռէին : Շատեր կը կարծէին թէ վերջին դատաստանը եկած էր իրենց համար : Նաւագներ, զինուորներ ու բանտարկեալներ տեսողէն ու ցուրտէն զողաճար, ապշանալի քրտինքներուն մէջ, նախ մէկ կողմէն միւսը կը վազէին : Տասնչորս օրեր շարունակ, նաւը ամէն վայրկեան կործանման վտանդին ենթակայ, կ'օրօրուէր ծովին վրայ : Ամէն մարդ յուսահատ էր, նոյնիսկ նաւապետն ու Յուլիոսը : Միայն Պօղոսն էր որ կը քաջալերէր բոլորը : Նաւը Մեսիային կողմէն քով երկուքի բաժնուեցաւ : Անոնք որ կրնային լողալ ջուր նետուեցան, աղատելու իրենց կեանքը, իսկ անոնք որ լողալ չէին գիտեր, նախ օտարտակներուն վրայ նետուած ցամաք ելան : Յետոյ Պօղոսի կարգադրութեամբ, որ ալ մը բոլորի ու շողորմեան առաքեան էր, իր բացառիկ քաջութեանը համար, կրակ վառեցին, չորցնելու համար իրենց զրկատները : Կրակին համար չոր փայտեր եւ խոխուներ հաւաքելու առնել, ի՞նչ մը տաքութեանէն կենդանացած ստաքեալի ձեռքին կառչեցաւ : Նախապաշարեալ տեղացիները, որոնք օգնելու եկած էին արկածեալներուն, սկսան ըսել թէ Պօղոսը մարդասպան մը պէտք է եղած ըլլայ, որովհետեւ ըստ իրենց աւանդութեան երբ յանցագործ մը փախի արդարութենէն, օձէն կը խայթուի : Սակայն երբ Պօղոսը առանց ինքզինքը կորսնցնելու ազատ ձեռքով քսիկը իր բազուկին չուրջ փաթթած օձը եւ կրակ նետեց զայն, բնիկները հիացումով սկսան խօսիլ առաքեալի մասին՝ զայն աստուած մը կարծելով, եւ հրաւիրեցին զինքը որ բուժէ իրենց հիւանդները : Երեք ամիսներ հոս մնալէ յետոյ, ճմբան վերջաւորութեան նոր նաւ առին եւ Սալոնիկէի ճամբով նախ Սիրակուսա, ապա Մեսինայի նեղուցէն անցնելով Հոմի հասան :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Ս Ո Ւ Ր Ր Ի Ն Ք Ո Ւ Ն

(Հոգեգալստեան տօնին առթիւ)

Հոգեգալուստը քրիստոնէական եկեղեցիի հիմնարկութեան տօնն է : Սխռի վերնատան մէջ, Հրեաներու Պենտեկոստէի օրը, առաքելներու դասին վրայ Սուրբ Հոգիին էջքը մարդկային սրտամութեան եզական դէպքերէն մէկը կարելի է համարել : Տկար ու երկչոտ ձկնորսներ, զօրացած Ս. Հոգիով, քրիստոնէութիւնը պիտի տարածէին աշխարհի չորս ծագերուն, անփեհեր ճակատելով աշխարհի «հօր»ներուն, ինչպէս մահուան դէմ :

Հոգեգալուստի տօնը սակայն պահ մը մեր միտքը վերնատան մէջ կատարուած հրաշքին խորհուրդովը լեցնելէ ետք, կու տայ անոր հետեւեալ հարցումները :— Ի՞նչ է Ս. Հոգիին դերը ներկայ աշխարհին մէջ. ինչպէ՞ս կը գործէ ան ներկայիս. ու մանաւանդ, ինչպէ՞ս կրնանք ունենալ զայն մեր մէջ : Աւելին : Ինչպէ՞ս կրնանք հասկնալ թէ այսինչ կամ այնինչ անհատը ստացած է Աստուծոյ Ս. Հոգին թէ ոչ :

Յովհաննու Աւետարանին մէջ կը կարդանք Քրիստոսի սա խօսքը.— «Հայրս մինչեւ հիմա կը գործէ, եւ այլ կը գործեմ» : Աստուած կը գործէ աշխարհի եւ մարդոց մէջ Ս. Հոգիին միջոցաւ :

Աստուծոյ ներկայութիւնը տեղերքի մէջ ապացուցուած է բազմաթիւ կերպերով : Իսկ իր Սուրբ Հոգիին : Այո, ան կը գործէ նոյն կերպով : Երբ եւրէկուան դաժան բռնակալը կը փոխակերպուի սրտոցաւ ու կարեկից խնամատարի՝ Ս. Հոգին է հեղինակը այդ փոփոխութեան : Երբ երկչոտ ու դողջ քրիստոնէաներ մէկ օրէն միւսը կը դառնան անփեհեր ու անփկանդ ջատագովներն ու պաշտպանները իրենց լոյս հաւատքին՝ դարձեալ Ս. Հոգիին ներգործիչ զօրութիւնն է պատճառը : Երբ իր սիրելիին մահուամբը բնկնուած ու յուստես անհատը կը վերստանայ կամքն ու կորովը քաջարար զիմպրաւելու կեանքին փորձութիւնները ու հոգեպէս մխիթարուած զգայ ինքզինք՝ նոյն մը խիթարիչ Ս. Հոգին է որ կատարած կ'ըլլայ այդ հրաշքը :

Իսկ կրնանք զայն ունենալ մեր մէջ այնպէս՝ ինչպէս ունեցան առաքելաւորները. այսինքն մօտենալով անոր տուիչին՝ մեր Տիրոջ : Գործադրութեամբը անոր պատուիրաններուն ու բոլորանուէր սիրով եւթարկուելով անոր բարերար կամքին : Աստուածահաճոյ կեանք մը վարելով կրնանք ունենալ Աստուծոյ Ս. Հոգին, եւ փոխադարձաբար, Ս. Հոգին ընդունելով կրնանք շարունակել աստուածահաճոյ այդ կենցաղը :

Ս. Հոգին ստացած անհատ մը կ'ըլլայ

ա) Անվախ : Նոյնիսկ մահուան դէմ : Ամենէն դաժան բռնակալին դէմ իսկ ան կը պաշտպանէ քրիստոնէական սկզբունքները անվատ ու աներկիւղ : Ժշմարտութեան ճանապարհէն ո՛չ ոք կրնայ չեղեցնել զինք : Ո՛չ հուր, ո՛չ սուր, եւ ո՛չ այլ կարգի սպառնալիքներ նշանալից մը կրնան զինք հեռացնել քրիստոնէական լոյս հաւատքէն : Զի հրապուրուիր նմանապէս աշխարհի խաբուսիկ հաճոյքներէն ու չի կարթուիր անոր անցողիկ վայելքներէն : Վսեմ բո-

կցուցնե՞նք, որ պաշտպանութեան համար մարտիրոսանալը փառք մը կը նկատէ, եւ ուրիշներուն օգտակար ըլլալու ցանկութեամբ կ'անտեսէ յաճախ իր ճշմարիտ եւր զոհացնող բարեխնայները: Ան չունի մտահոգութիւնը վաղուան:

բ) Ուրախ: Նոյնիսկ կեանքի ամենէն զօրէն պայմաններուն մէջ, բրնձի տեսնողներուն ընթացքին ըլլալ թէ մահուան անկողինն մէջ՝ զերպոյցն գանձը գտած ըլլալու զոհունակութեամբ կը յորդի իր սիրտը: Աստուծոյ հետ ու Աստուծոյ ծօռ եղած ըլլալու գիտակցութիւնը կը ցրէ չարին կուտակած ամպերը իր հոգեւոյն երկնակամարէն: Գիտէ թէ որդեգրին է երկնքի արքայութեան ու գիտէ չերկնչիլ «մարմինը միայն սպաննելու» կարողութիւնը ունեցող ուժերէն: Իր հոգիի աշխարհը զօրութիւնը ունին ներկայ զժրատ իրականութեանը ետին նշմարելու պայծառութիւնը գալիքին: Լուսատեսութեամբ յորդուն տեսնողն է ան: Այսօրուան համար չէ միայն որ ան կ'ապրի, ու վաղուան երանութեան ստուգութեանէն կ'ամբարէ այս աշխարհի չարքիւն զէմ տուկալու, մարդերէն եկած անիրաւութիւնները արհամարհելու եւ ժխտական ու կործանարար ամէն ուժերուն դէմ յաղթանակը տանելու զօրութիւնը:

Ս. Հոգին անգամ մը մեր մէջ ընդունելէ ետք սակայն հարկ է ըլլալ զգուշաւոր: «Զհոգին մի՛ շիջուցանէք», կ'ըսէ առաքելը: Անգամ մը որ վըշտացնենք զայն՝ կը լքէ մեզ: Ինչպէ՞ս կրնանք հաճեցնել զայն: Պատասխանը այս հարցումին պարզ ու բարդ է միանգամայն: — Ապրիլ քրիստոնէական իրականք մը: Նեղ ճամբէն ընթանալով՝ խաչը ուսը առնելն ու Տիրոջ հետեւիլը զիւրին չէ անշուշտ տկար արարածի մը համար: Ս. Հոգիին ամենազօր օժանդակութիւնը սակայն, իր հրաշագործ զօրութեամբ, այդ զօրաւորութիւնները մեր առջեւէն չբաժնայ իսկ՝ մեզի կու տայ քաջութիւնը զանոնք արհամարհելու եւ նկրտելու զէպի հոգեւոր բարձունքներ, զէպի մեր «երանութեանց լեռ»:

Ի վերջոյ, Ս. Հոգին վշտացնող մը կ'արժանանայ Սաւուղ թողաւորի բախտին: Հին Ուխտէն գիտենք թէ ի՞նչ եղերական վախճան մը ունեցաւ Աստուծոյ երբեմնի օժեպը եւ առաջին թողաւորը Իսրայէլի:

Ուրեմն ի բոլոր սրտէ խնդրենք Ամենակալ Աստուծոյ, որ իր Սուրբ Հոգիով զօրացնէ մեզ, միտքով մեզ մեր նեղ ու զօրաւորին կացութեան մէջ, ու ներշնչէ զօրաւոր հաւատք՝ հանդէպ այն լուսաւոր ու երանաւէտ ապագային, որ կոչուած է բոժինը ըլլալու ամէն ճշմարիտ եւ իսկական քրիստոնէայի:

ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ

ՏԱՂԱՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐՆԵՑԻ

Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Զեռադրատան թ. 1844 ձեռագիրը կրօնական ժողովածոյ մըն է, ընդօրինակուած եւ ստացուած Մեարոյ Արեղայ Սկիւտարցիէ, Երուսաղէմ, չորջ 1812ին: Էջ 91—129 կը պարունակէ Յովհաննէս Կարնեցիի տաղերը, թիւով քսանեօթ, նուիրուած Երուսաղէմի եւ շրջակայքի սրբատեղիներուն: Անոնց մէկ մասը գրուած է հայկական 1254 (= 1805) թուականին, երբ Կարնեցի այցելած է Երուսաղէմ, իսկ մնացեալ մասը՝ Կարին վերագարձին: Թիւ 1844 ձեռագրին գրիչը ընդօրինակութիւնը կատարած է 1808ին հեղինակին իսկ սրբադրած եւ դառաւորած մէկ օրինակին վրայէն: Թիւ 1844 ձեռագիրը մանրամասնօրէն նկարագրած է Նորայր Եպս. Պողոսեան («Մայր Յուցակ Զեռադրաց Սրբոց Յակոբեանց», հատոր 2, Երուսաղէմ, Տպ. Սր. Յակոբեանց, 1972, էջ 222—226):

Յովհաննէս Կարնեցիի մասին ամենէն լայրջ եւ ամբողջական ուսումնասիրութիւնը կատարած է Շուշանիկ Նաւարեան, որ հրատարակած է նաեւ բանաստեղծին տաղերը («Յովհաննէս Կարնեցի — Տաղարան», Երևան, Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1962, 150 էջ): Այդ հատորին մէջ ներկայացուած են Կարնեցիի տաղերէն նմուշներ՝ «սիրային տաղեր, քառականեր, հայատառ—թուրքերէն երգերի վտիպարութիւններ եւ կամ թարգմանութիւններ»: Իսկ հետինական սրբաձեռագիրն — վերջաբանական ստեղծագործութիւնները արդէն հրատարակուած ըլլալով (Յ. Մանանդեանի եւ Հ. Աճառեանի «Հայոց Նոր Վկաները» աշխատութեան մէջ, 1903ին), տեղ չեն գտած հատորին մէջ:

Սակայն, ինչպէս վերի պարբերութենէն կ'երևի, 1962ի հրատարակութիւնը նոյնիսկ նմուշ մը չի տար Կարնեցիի կրօնական տաղերէն, որոնց համար Նաղարեան կը գրէ. «... (հոգեւոր տաղերը) անկեանք գաղափարներ ունենալու հետ մէկտեղ, տաղատուկ են, ծանրաշունչ եւ դուրի սիրուի երգերի համից ու հոտից» (նշուած աշխատութիւն, էջ 38): Ինչ ալ խորհինք կրօնական տաղերու բովանդակութեան բաց մանասանդ արուեստին մասին, անոնք Կարնեցիի դրական ժառանգութեան անբաժանելի մէկ մասը կը կառնեն եւ այս մտածումով է որ հրատարակութեան կու տամ Սուրբ Երկրի սրբատեղիներուն նուիրուած եւ Զեռադրատան մէջ գտնուող քանեօթ տաղերը, յուսալով որ Յովհաննէս Կարնեցիի բոլոր տաղերուն ամբողջական հրատարակութիւնը կը կատարուի Հայաստանի մէջ:

ԱՐՍՅ ԳՍԼԱՅՃԵԱՆ

ՏԱՂԱՐԱՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՔԱՂՑ ԵՒ ՀԱՄԵՂ ԵՂԱՆԱԿԱԻ

Շարահիւսեալ յումեմնէ ամեմանուաստ մօտարէ յօհաննիսէ Կարնեցոյ՝ իբր գովասանութիւն ի վերայ փրկագործ տնօրինական Սրբազնասուրբ Տեղեացն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ ի սուրբ փաղափն երուսաղէմ: Զմի ֆանիսն ի գոլն իւր անդ ի 1254 թուոջն ասացեալ. եւ գայլսն յետոյ: Իսկ եւ վասն կարգքերելոյ զքառն (ըստ Ասորոց եւ ըստ Արաբացոց բարբառոյն) հէննէ ոշանագծեալ զանուն իւր՝ այն ինքն է յօհաննէս:

Ի գոյն զանագան երգոց՝ շարադրեցելոց ի վսեմափայլ Արանց իմաստնոց. եւս եւ յինքնէ վաղու ասացեալ Տաղից՝ որոց եւ րգոյնսն՝ առեալ գոլով ի պէս պէս համեղագոյն Պէստէ կոչեցեալ խաղից, որպէս տեսանի ի վերնագիրսն յիւրաֆանչիւր տաղից. եւ թուականն ի վերջին տունսն:

Աշխատասիրեալ ի փառս Ամեմագթած Մարդասէր փրկչին մերոյ քրիստոսի աստուծոյ, եւ ի սէր կենսաբուր Տնօրինական սուրբ տեղեացն. և մանաւանդ ի հոգեւոր սփոփումն զուարճութեան սրբի իւրոյ, եւ ի գմայլումն հրեւանաց երուսաղէմասէր անձանց:

Նարդենիս սրբագրութեամբ ուղղեալ եւ նորոգ դասաւորութեամբ հաւաքեալ ի մի՝ ձեռամբ նոյնոյ հեղինակին, ի 1257 թուոջ ի փաղափս Կարին:

Զեռագրի էջ 91

1

*Տաղ ի վերայ Սուրբ Երուսաղէմայ՝ կարօտական դիմօք: Երգի որպէս՝ Զիս քո սիրոյն՝ ով նազելի՛ հովերն առ՝:*¹

Ի սէր հարեալ՝ Աստուածակոխ՝ սուրբ փաղափին ցանկալի,
յար հանապագ՝² կարօտութեամբ անձն իմ հիւծի՝ միշտ հալի,
նորին տեսոյն՝ սիրտ իմ բաղձմամբ՝ աչս արտասուօք՝ լցեալ լի,
դէպ ի յերկիրն՝ սուրբ աւետեաց՝ առնէր տանէր՝ հովն զիս,
[հովն զիս,³
դէպ ի սուրբ վայրսն փրկական՝ փշէր տանէր հովն զիս, հովն
[զիս:

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Տպարանէն 1914ին լոյս տեսած «Տնօրան գովասանաց ի վերայ տնօրինական սուրբ ուխտատեղեացն Քրիստոսի» զբոյլկին մէջ հրատարակուած է այս տաղը, փոփոխութիւններով (էջ 13—15): Կը նշանակեմ կարեւորները:

1 Երգ երբորդ ի վերայ սրբոյ Երուսաղէմի եւ այլ սուրբ Տեղեաց:

2 Յար եւ յաւետ:

3 Կրկնութիւնը կը պակսէ:

Նորին սիրոյն՝ եւ տեսնենէն՝ չկարացի ես յագիլ,
ի հեռանալս՝ եւս առաւել՝ ունիմ կարի բորբոքիլ, բորբոքիլ.⁴
յաք վայր նստիմ՝ ուր եւ իցեմ՝ չունիմ երբէք դադարիլ,
դէպ ի քաղաքն՝ աստուածակոխ՝ առնէր տանէր հովն գիս:⁵

Օրաբռնիչ՝⁶ քեզս տայր ինձ՝ Ամէնագոր փրկիչն իմ,
որ սլացեալ՝ հասանէի՝ ի սուրբ տեղիսն՝ ըղձագին, ըղձագին.⁷
կրկին դիպեալ՝ սուրբ վայելմանց՝ լինէի ես խնդագին,
դէպ ի յերկիրն սուրբ աւետեաց՝ դէպ ի սուրբ վայրքն փրկա-
լկան:⁸

Տապիմ տենչմամբ՝ մեծ Տանարին՝ սուրբ յարութեան մեր փրկչին,
որ կան տեղիք՝ լուսածաւալ՝⁹ գերեզման տեառն՝ արարչին.
ժամերգողաց՝ քաղցր ձայնըն՝¹⁰ միշտ յունկըս իմ առ հնչին,
դէպ ի տաճարն սուրբ յարութեան՝ առնէր տանէր հովն գիս:

Անձկացեալ եմ այն սրբազան տեղւոյն որ կայ ի յայրին,
որ ծնաւ տէր մեր եւ եղաւ.¹¹ ի լուսափայլ սուրբ մարին,
դասք հրեշտակաց՝ անդ պար առեալ՝ օրհնաբանիչ միշտ լինին,
դէպ ի սուրբ վանքըն՝¹² ծննդեան առնէր տանէր հովն գիս:

Բողեալ բզձիւ՝ միշտ փափագիմ՝ Ամենահրաշ տանարին,
Ամենօրհնեալ մօր տեառն իմոյ՝ գերամաքուր սուրբ շիրմին,
որ սերովքէք՝ եւ քերօքէք՝ անտեսաբար գումարին.
դէպ ի տապանն¹³ սուրբ Տիրամօրն՝ առնէր տանէր հովն գիս:

Էռանդագին՝¹⁴ եմ կարօտիւ սուրբ Յակօբեանց՝ մեծ գահին,
որ կայ տապան՝ եղբօր տեառն՝¹⁵ ներքոյ աւագ խորանին,¹⁶
այլ և որդւոյն՝ Զերէքիայ՝ Գլխադիրն՝ ցանկալին, ցանկալին.¹⁷
դէպ ի յաթոռն սրբոյ յակօբայ՝¹⁸ առնէր տանէր հովն գիս:

⁴ Կրկնութիւնը կը պակսի:

⁵ Այս եւ յաջորդ տուններուն վերջնապոսութեան կրկնումն է առաջին տունին վերջին տողը՝ դէպ ի սուրբ վայրսն փրկական՝ փչէր տանէր հովն գիս, հովն գիս:

⁶ Օղաբռնիչ:

⁷ Կրկնութիւնը կը պակսի:

⁸ Աւետեացչն ետք ունի՝ առնէր տանէր հովն գիս:

⁹ Շրմարհածիր:

¹⁰ Երգ քաղցրաձայն:

¹¹ Ուր Տէրքն մեր ծնեալ եղաւ:

¹² Վանքըն:

¹³ Տապան:

¹⁴ Եռանդագին:

¹⁵ Տեառնը եղբօր:

¹⁶ Սեղանին:

¹⁷ Գլխադիրն այն ցանկալին:

¹⁸ Սուրբ Յակօբեանց:

Սիրով մեծաւ՝ տարուստ¹⁹ աստի՝ ծուներ եւ համբոյր՝ արդ ձօնեմ,
լուսաշաղախ²⁰ քարանց հողոյն ըզդէմբս իմ առփարիմ,²¹
(առ մեծ)²² քուոյս՝ կարօտակիր՝ Հեննէս գերգըս յարմարեմ:
Դէպ ի քաղաքն աստուածակոյս՝ առնէր տանէր հովն զիս:

Ձեռագրի էջ 93—94

2

*Տաղ ի վերայ Սուրբ Գողգոթային ի գոյն՝ որ ասէ Գարունն
եկեալ անուշ հովե՛:*

Ի Գողգոթայ ի սուրբ լեանն՝ արդ ելցում,
փրկչին մերոյ՝ Տարածման տեղըն տեսցում.
Նոյն փրկագործ՝ տեղւոյն դէմք մեր՝ փարեսցում.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցում, ձօնեսցում,
գիսահակայ փոխան խոյն տէր՝ աստ գեմաւ, աստ գեմաւ:

Օձն ի ձողոյն՝ յանապատի՝ անդ կախեալ,
եւ աստ Յիսուս՝ կեանք մեր խաչին բարձրացեալ.
Տեսլեամք նորին՝ քիւնեալ բնութիւնս՝ առնուծեալ.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցում, ձօնեսցում,
զի Յիսուս փրկիչն կենաց մեզ դեղ կազմեցաւ, կազմեցաւ:

Արեւ լուսին՝ խաւարեցան՝ մթագին,
երբ մահ լուծաւ՝ ի լոյս դարձան փութագին.
Բոտեալ սրգով՝ լայր մայրն տեսան՝ տրտմագին.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցում, ձօնեսցում,
զի գէտ Նոյի՝ տէրն աստ արբեալ մերկացաւ, մերկացաւ:

Էից ստեղծողն մարդացեալ չարչարեալ,
ըզտեսողաց՝ գրեալսն համայն կատարեալ.
Սկզբնաւորն՝ մեղքն յինքն առեալ եւ ջրեալ.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցում, ձօնեսցում,
զի կող տեսան վասն Եւայի աստ բացաւ, աստ բացաւ:

Էդեւ կամօք՝ արարչին իմ անդ դիմել,
Հեննէս (լիմգառ)՝ քույն գուխտ մեր կատարել,
եւ գեղգելի սուրբ շնորհսըն վայելել, վայելել,
զի կենարար՝ սլարգեւ մեզ աստ բաշխեցաւ, բաշխեցաւ:

Ձեռագրի էջ 94—95

¹⁹ Հեռուստ:

²⁰ Շնորհաբաշխ: Ձեռագրին մէջ եւս լուսաշաղախ բառին վրայ աւելցուած է տար-
բեր գիրով՝ շնորհաբաշխ:

²¹ Առփարիմ:

²² առ մեծ կու տայ զրման քուականը՝ 1807:

¹ լիմգառ = 1805:

3

*Տաղ ի վերայ Սուրբ Ծննդեան որ ի Բեթղէմ. երգի որպէս
Արեւս առնեմ երթամ իմ սիրուն ի յաշխարհ օտար:*

Իսկ դու ընտիր փառք գովելի, ի Դաւթայ շինեալ, Ազնիւ.
փոքրիկ փանկութեամբ՝ ցանկալի գահոյ՜ անաղաղ.
Նոր սփանչելիք ի քեզ գովելի՝ ահա արդ յայտնեալ, Ազնիւ.
ուրախ լե՛ր եւ ցնծա՛ յարածամ, փառք պատուական,
բախտաւորեալ եղեր՝ անմահ փառք տիրական:

Օծեալ տէրն յայրի քու, գովելի ի կուսէ ծնեալ, Ազնիւ.
բանաւորացս հացն՝ ցանկալի, ի մըսի եղեալ.
Տուն մտոյ իսկ Բեթղէմ, գովելի խորհուրդով կոչեալ, Ազնիւ.
ուրախ լե՛ր եւ ցնծա՛ յարածամ, փառք պատուական,
բարւոյ դիպեալ եղեր՝ անմահ փառք տիրական:

Աստղըն լուսալայծաւ՝ գովելի յերկնոստ ցոլացեալ, Ազնիւ.
եւ երեք քաղաքք ցանկալի ի տարուստ եկեալ.
Բամբ հրեղէնք ընդ հովուաց՝ գովելի փառք վերերգեալ, Ազնիւ.
ուրախ լե՛ր եւ ցնծա՛ յարածամ, փառք պատուական,
բախտաւորեալ եղեր՝ անմահ փառք տիրական:

Էին շնորհն՝ ի քեզ գովելի ցարդ եւս կայ փայլեալ, Ազնիւ.
ո՛չ մեռանին մանկունք ցանկալի մինչ ցերեսմամեալ.
Սիրավառ ուխտաւորդ՝ գովելի հեռուստ միշտ դիմեալ, Ազնիւ.
Հէննէս (առ մեծ) քուոյս՝ յարածամ լինիմ երգաբան,
կարօտեալ սուրբ շնորհացդ՝ անմահ տեղւոյն տիրական:

Ձեռագրի էջ 95

4

*Տաղ՝ ի վերայ փրկագործ չարչարանաց սուրբ Տեղեացն, ի գոյն
որ ասէ ի հրճուանաց ի բաց դարձիր, ո՛վ անձն իմ, զի լուայ
թէ սիրելին իմ տիրեալ է:*

Ի ծոցոյ Հօր՝ միածինըն՝ խոնարհեալ, կրկնէ.
նշմարտապէս՝ անհառաբար մարդացեալ.
Ներօղ կամաւ՝ ըզչարչարանս՝ յանձն առեալ, կրկնէ.
այնու գպատիժ նախաստեղծիցքն բարձեալ:

Օղամանեալ՝ փուշ պսակաւ՝ պըսակեալ, կրկնէ.
եղեգն ի ձեռն՝ զանձամբն կարմիր ձորձ արկեալ:
Տիպ արքային կնեայ սեանըն՝ նստուցեալ, կրկնէ.
այնու ըզփուշ՝ մեր անիծիցքն բարձեալ:

յԱյն միւս սիւնն եւ ձիթեւոյ ծառն կապեցեալ,
յերիցս բանտեալ, ի չար Հրէից՝ նախատեալ,
Բամբ գիւնդերման՝ մերկեալ վիճակ առ արկեալ,
որով գամօթ՝ նախատեղծիցըն բարձեալ:

կրկնէ.

կրկնէ.

Էրկնային գօրքն՝ երկրպագմամբ՝ սարսափեալ,
ակնարկութեան՝ տեսնոն հրամանին՝ ըստասեալ:
Սարսեալ ահիւ՝ համբերութիւն՝ յոյժ ապշեալ,
ծանեալ քէ այնու՝ ազգ մարդկան լինի փրկեալ:

կրկնէ.

կրկնէ.

Էրկրպագցուի՝ եւ մեք սոսկմամբ՝ գուարնացեալ,
հրաշալի սուրբ տեղեօք դէմք մեր առփարեալ.
Հէննէս գերգս այս (լեմմառ)՝ քուոյս յարմարեալ,
տարուստ իբրու՝ զփափագ սրտիս՝ լցուցեալ:

կրկնէ.

կրկնէ.

Ձեռագրի էջ 96

5

*Տաղ ի վերայ սուրբ Պատանաւորեղւոյն, Էրզի որպէս
Պէշիկտաշտան եւհէ Էէնաիրաիւէր, խախտմ քիւրքըն՝:*

Ի սուրբ խաչէն աւաղ ի վայր իջեալ,
ի Յօսեփայ բազկաց բազմեալ,
սուրբ կտաւօք՝ աւաղ՝ եղեւ պատեալ.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Հրաշալի յոյժ՝ աւաղ ահեղական,
պատանաւորեղին՝ լուսածորան,
յոր պատեցաւ՝ աւաղ մեռելանման.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Էրկինք Է՛րկիր՝ աւաղ՝ զարհուրեցան,
եւ պակուցեալ՝ յոյժ ապշեցան,
զինքեանց ստեղծօղն՝ պատեալ տեսան.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Նիրիէ մահուամբ՝ աւաղ՝ որպէս ի քուն,
Էիցս պահօղն՝ ակամբ անքուն,
ըզմեգ փրկեալ՝ աւաղ՝ անմեռ մահուն.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Նըստեալ կանայք՝ աւաղ լալով ողբան,
իբր ըզմեռեալ՝ ըզնա սրգան,
զցնծումն բնաւից՝ աւաղ՝ անտխրական.
զՅիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

¹ Ապառախարար ընդօրինակութեան սխալ, քանի որ լեմմառ հուսարար է 1837 թը.
աւանդին — անկարելիութիւն մը: Կը կարծեմ որ պէտք է ըլլայ լիճգառ = 1805:

Էր Տիրամայրն՝ աւաղ՝ ողբաւորեալ,
 հանդէպ որդւոյն՝ ուշաթափեալ,
 մինչ անդամօր՝ աւաղ՝ եղեւ պատեալ.
 Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Էրամբ հրեղէն՝ աւաղ՝ զօրաց անդ կան,
 սպասաւորեալ սարսափական,
 օրհնեն ահիւ՝ աւաղ՝ փառաւորական.
 զՅիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Սոսկմամբ համբոյր աւաղ՝ արտասուական,
 ձօնեմբ տեղւոյն՝ այն սրբբազան,
 փառք այնմ որ զմեզ՝ աւաղ՝ արար արժան,
 իւրոյ սրբոյ տեղւոյն տեսեան,
 բայց արդ հեռի աւաղ՝ կամ կարօտեալ,
 (առ մեծ) քուռոյս՝ Նօտարս յետնեալ:

Ձեռագրի էջ 97—98

6

*Տաղ ի վերայ կենսատու սուրբ Գերեզմանին, Էրզի որպէս
 իմ աննման յոյժ գովելի, արարեր զիս ողորմելի՝:*

Ի ծունկս անկեալ՝ արտասուելով,
 սրբոյն զրդմամբ՝ հառաչելով,
 սուրբ Գերեզման տեառն զնալով.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Ներ տասանի՝ քաղմամբ տփնեալ,
 երեքօրեայ փառօք յարեալ,
 զկնիք դրանն՝ անլոյծ պահեալ.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Օրինակ այսմ՝ եղեալ Յովնան,
 որ երեք օր՝ ի փոր ձրկան
 մնաց կենդանի՝ անապական.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Տեառն Յիսուսի՝ սուրբ գերեզմանն
 է՝ մշտապէս լուսածորան,
 վեմ հրեշտակին կայ առ դրանն.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Ահեղ փառօք՝ է՝ սոսկալի,
 արեգական նման՝ փայլի,
 հրեշտակ անդէն անմեկնելի.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Րամից ազգաց՝ է՛ պատուեցեալ,
անմահութեան հոտով լըցեալ,
դիմողքն շնորհիւ են լիացեալ·
արի՛՛ք երթամք, արի՛՛ք յերկրպագութիւն:

Է մեզ քաւիչ եւ կենսատու,
պէս պէս շնորհաց՝ պարգեւատու,
սրօքէք անդ կան միշտ ըսպասու·
արի՛՛ք երթամք, արի՛՛ք յերկրպագութիւն:

Սիրոյ նորին եմ սիրահար,
Հէննէս գերգըս՝ շարեալ յարմար,
(Նամեծ) քուռյս՝ որ կամ ի տար·
արի՛՛ք երթամք, արի՛՛ք յերկրպագութիւն:

Հոսպրի 48 98—99

(Շար. 1)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՔԱՅԱՆԱՅ ԵՐԻՑՈՐԴԻ

(1263 — 1297)

Սկեւոայի Վանքին երեւելի Գրիշներէն է Ստեփանոս քահանայ, որդի Ղուկաս քահանայի եւ Թաղերի: Իր յիշատակարաններէն ոմանց մէջ կը կոչուի երիցորդի: Իր հնազոյն յիշատակարանին մէջ (1263) ինքզինքը կը ներկայացնէ իրբեւ եղբորորդի Թորոսի: Ստեփանոս ունէր չորս եղբայրներ, Գրիգոր, Վասիլ, Հայրապետ եւ Կոստանդին (+ 1295): Հաւանաբար այս վերջինին դաւակներն են Յովհաննէս քահանայ, Լեւոն սարկաւազ եւ Յովսէփ պատանի, զորս կը յիշէ իրբեւ իր եղբորորդիները՝ առանց տալու անոնց հօր անունը:

Ստեփանոս քահանայ իրբեւ գրիչ գործած է Սկեւոայի մէջ երեքուկէս տասնամեակ: Իր գրչութեամբ ծանօթ են աւելի քան երկուստասնեակ մը բնօրինակ ձեռագիրներ, այժմ ցրուած հոս ու հոն. կը ներկայացնենք ժամանակագրական կարգով:

1. 1263, Աւետարան, ի վայելումն Հայրապետ քահանայի. ծաղկող՝ Աւգսենտ արեղայ— Ձեռ. Երեւանի, Թ. 8590: Հմմտ. Հանգ. Ամս. 1955, էջ 223, ԺԲ:

2. 1272, Խաղգիրք, խնամեալ խաղաւորութեամբ, Գրիգոր քահանայի համար.— Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 1654:

3. 1273, Աւետարան, Սկեւոայի Առաջնորդ Սիմէոն եպիսկոպոսի պատուէրով, նկարազարդող՝ Յովասափ.— Ձեռ. Կ. Պոլսոյ Թօփքարուի Թանգարանին, Թ. 122:

4. 1274, Մեկնութիւնք, Կեոան թաղուհիին համար.— Ձեռ. Փարիզի, Bibliotheque Nationale, Թ. 42:

5. 1275, Մանրութեանք, Յովհաննէս քահանայի խնդրանքով, անոր հոգեւոր որդիին՝ Կոստանդին քահանայի համար.— Ձեռ. Հալէպի, Թ. 140:

6. 1276? Կիրեկ երուսաղէմացիի Կոչումն Լնծալութեան գիրքին վերջին մասը, Կոստանդին քահանայի համար.— Ձեռ. Երեւանի, Թ. 78^Վ: Յիշտ. ԺԴ Դարի, էջ 124:

7. 1278, Մանրութեանք, իր հոգեւոր եղբոր՝ Ստեփանոս քահանայի համար.— Ձեռ. Երեւանի, Թ. 759:

8. 1283, Աւետարան, Կեոան թաղուհիին համար.— Ձեռ. Երեւանի, Թ. 6764:

9. 1285, Աստուածաշունչ՝ Նոր Կտակարանի մասը, Աստուածատուր քահանայի խնդրանքով.— Ձեռ. Պրուսայի Սր. Աստուածածին եկեղեցւոյ:

10. 1290, Աւետարան, Սէնէֆցի Ստեփանոս քահանայի համար.— Ձեռ. Անկիւրիոյ, Թ. 318:

11. 1290, Աւետարան, Շիկանցի (Կ. Պոլսեցի) Թորոս քահանային համար.— Ձեռ. Երեւանի, Թ. 2630:

12. 1293, Աւետարան, Արքակաղինի Ուխտէն Յովհաննէս, Ստեփանոս եւ Գրիգոր եղբայրներու խնդրանքով: Ծաղկող՝ Սիոն քահանայ.— Ձեռ. Երեւանի, Թ. 5784:

13. 1295, Աւետարան, իր եղբորորդիներուն խնդրանքով. — Ձեռ. Խարբերդի Ս. Նշան եկեղեցւոյ :

14. 1297, Աւետարան, իր փափաքով, իրբեւ յիշատակ. — Ձեռ. Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ, Կ. Պոլիս :

Ստորեւ կը ներկայացնենք չարք մը յատկանշական հատուածներ, բաղուած իր յիշատակարաններէն, իրբեւ յիշատակին :

1. Հայրապետ քահանայի Աւետարանէն :

«...Աւարեցաւ... սուրբ Աւետարանս... ձեռամբ յոքնամեղ քահանայ Ստեփանոսի ի Թուականիս Հայոց ՉԺԲ (1263) ի մեծ ժողովարանս Սկեւոյի ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչի եւ մաւր իւրոյ Աստուածածնի եւ կենսունակ սուրբ Նշանի, մերձ յանձնառոյց զղեակս Լամբրոսի, որ է ի գլուխ Տաբսոնի եւ ի ստորոտս մեծի լերին Տաւրոսի... ի խնդրոյ սրբառէր քահանայի Հայրապետի... Եւս առաւել աղաչեմ զանպիտան եւ զախմար եւ զիցուն զբիշրս Ստեփաննոս բարւոյ յիշատակի արժանի առնել... եւ զձերացեալ հաւրեղրայրս իմ զԹորոս զանուցել մեր գոտանել ողորմութիւն ի Տեառնէ» (Հանդ. Ամս. 1955, էջ 223) :

2. Գրիգոր Քահանայի Խաղգիրքէն :

«...Յեւթնհարիւրորդի քաներորդի առաջներորդի Թուականութեանն Հայոց զրեցաւ երաժշտական տառս ձեռամբ Ստեփանոսի քահանայի, ի խնդրոյ պատուելի եղբար մերոյ Գրիգորի քահանայի, ի վաշկումն անձին եւ յիշատակ ինքեան եւ ծնողաց իւրոց փոխեցելոց ի Քրիստոս, եւ որոց զեռ եւս ի մարմնի. եւ առաւել սնուցչին իւրոյ հոգեւոր տեառն եւ վարժապետի տէր Սիմեոնի, առաջնորդի Սրբոյ Ուխտիս Սկեւոյի, ուրանաւր եւ ձեռահիւսս աւարտեցաւ, ընդ հովանեաւ Սր. Փրկչիս եւ ամենասուրբ ծնողի իւրոյ եւ Սր. Նշանի : Ի հայրապետութեան տեառն Յակոբայ քաջահանճար հոռորի, եւ յարքայութեան բարեպաշտն Ղեւոնի՝ որդւոյ Հեթմոյ...» (Յուշակ Ձեռ. Ս. Յակոբեանց, Ե Հատոր, 1971, էջ 485) :

3. Սիմէոն Եպիսկոպոսի Աւետարանէն :

«...եւ հոշակաւոր ուխտիս Սկեւոյի զարժանապատիւ առաջնորդս զտէր Սիմէոն, որ... ստացաւ եւ զայս պանծալի քարս պատուական... որ քերթողաւրէն ստուգարանութեամբ կոչի Աւետարան... : Չայտու ժամանակաւ հանդիպիւր Թուականս ՉԻԲ... : Արդ յայտմ ամի... եղեւ աւարտ զըշտութեան Սրբոյ Աւետարանիս ի Սուրբ Ուխտիս Սկեւոյի, ի ձեռն Ստեփանոսի ամենամեղ զրչի, եւ Յովսափի նկարչի, հրամանաւ տեառն Սիմեոնի...» (Revue des Etudes Armeniennes, Pl. XXVIII — XXXIII) :

5. Յովհաննէս Քահանայի Մանրուսումէն :

«...ի Թուիս Հայոց ՉԻԴ... յայտմ ի դառն եւ յանսրոպ խոտովութեանրս, եւ յանփարատելի տրտմութեանս, զրեցաւ երաժշտական տեսարս Մանրուսումն ձեռամբ բաղձամեղ քահ. Ստեփ., ի հոշակաւոր անապատոս Սկեւոյի, որ է մերձ զղեակս Լամբրոսի եւ ի ստորոտ լերին Տաւրոսի, ի խնդրոյ յառաջ ասացեալ սրբադան քահ. Յովանիսի եւ յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, եւ ի վաշկումն հոգեւոր որդեկին իւրոյ Կոստանդեա...» (Աքտ. Արք. Սիւրմէեան, Յուշակ Ձեռ. Հալէպի, Երուսաղէմ, 1935, էջ 244) :

6. Կոչումն Ընծայութեան զրքէն :

«Ձարբադան ընթերցողդ եւ զլսաղդ աղաչեմ՝ յիշէք աղաւթիւք զըտացաւդ սորա զԿոստանդին քահանայ, եւ զձնաւդան իւր, եւ զաղղատոհմն, եւ

զիրս՝ զանաբաժան աշխատողս՝ զՍտեփանոս] իրիցորդի, եւ զծնողսն իմ, եւ Աստուած զձեզ յիշեացէ ողորմութեամբ» (Յիւտ. ԺԴ Դարբի, 1950, էջ 124, Գ) :

7. Ստեփանոս Քաճանայի Մանրութունքէն :

«...Գրեցաւ առաջարանս եւ տետրակս Մանր ուսման ի թուիս Հայոց Ձիւի. ի Հայրապետութեան տեառն Յակովբայ եւ ի Թաղաւորութեան Լեւոնի որդւոյ Հէթմոյ, ի հռչակաւոր անապատս Սկիւռայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչի եւ մաւր լուսոյ Աստուածածնի եւ կենսակիր սուրբ Նշանի մերձ յանմատոյց զղեակս Լամբրունի որ է ի զլուիս Տարսոնի եւ ի ստորոտ մեծ լերին Տաւրոսի, ի յաւ եւ յընտիր աւրինակաց, ձեռամբ բազմամեղ քաճանայի եւ անպիտան զրչի Ստեփանոսի, ի խնդրոյ պատուական հոգեւոր եղբաւր մերոյ եւ ամենախմբաստուն քաճանայի Ստեփանոսի, որ ստացաւ զսա ի վայելիս որրբոսէր անձին իւրոյ եւ ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնողաց իւրոց... : Ընդ նմին եւ զամենամեղ զրչիս Ստեփանոս եւ զծնողսն իմ աղաչեմ յիշել ի Տէր...» : (Հանդ. Ամս. 1955, էջ 225, Քարաէզ Հայ Հնարութեան, Տխտ. ԾԶ) :

8. Կեռան Թաղուհիի Աւետարանէն :

«Արդ ուր սուրբ հարք եւ առաքելագումար զասք քաճանայից... յիշեալիք զստացաւդ սորին զբարեպաշտ թագուհին Կեռան հանդերձ սուրբ Թաղաւորան Լեւոնիս եւ զծնաւդս իւրեանց եւ զղեռարոյս ծիրանածին մանկունս նոցա... : Գրեցաւ զիրս ձեռամբ ամենամեղ քաճ. Ստեփանոսի ի թուականի Հայոց ՁԼԲ, ի Հայրապետութեան տեառն Յակովբայ եւ ի Թաղաւորութեան Լեւոնի որդւոյ Հէթմոյ, ի մեծանուն սուրբ ուխտս Սկիւռայ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Փրկչիս եւ մաւր լուսոյ Աստուածածնիս, եւ կենսակիր սուրբ Նշանիս, մերձ յանմատոյց զղեակն Լամբրուն, որ է ի զլուիս Տարսոնի եւ ստորոտ մեծի լերինս Տաւրոսի...» (Մ. Եպս. Բարխուտարեանց, Արցախ, էջ 39) :

9. Աստուածատուր Քաճանայի Աստուածաշունչէն :

«...Յորոց պնդագոյն փութոյ խորհրդեամբ՝ քաճանայ ոմն Աստուածատուր անուն, հանդերձ ձեռնասուն իւր հարազատ պատանեով Խաչատրիս, որ է որդի քն իւրոյ... ստացան զայս աստուածախաւս մատենան Եորոյ Կտակարանաց ի ձեռն իմոյ նուաստութեան Ստեփանոսի ամենամեղ եւ անպիտան զրչի եւ ներկութն Աստուծոյ տրուլ եւ անաբաժան քաճանայի, ի... ՁԼԴ թուականիս Հայոց զրեցաւ տառս, յաստուածապաճ սրբարանս մեծի ուխտիս բՍկիւռայի...» (Լոյս, 1906, էջ 1220) :

10. Ալէնէֆցի Ստեփանոս Քաճանայի Աւետարանէն :

«...Յոր պնդագոյն խորհրդեամբ քաճանայ ոմն ամենխմատ Ստեփանոս մականուն Ալէնէֆցի, (զի) բոտ բարէյաւթար կամաց իւրոց, մեծաւ բաղձանաւք ստացաւ զքառափոսակ Սուրբ Աւետարանս յիշատակ մնացական եւ անջինջ՝ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնողաց իւրոց... : Գրեցաւ ունաւդս աւետեաց արքայութեանն հանուրց պարզեաց ի թուականիս Հայոց ՁԼԹ... ի սուրբ եւ ի զեւրահոյակ ուխտս Սկիւռայ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Փրկչիս եւ կենսակիր Սուրբ Նշանիս եւ Մաւր Լուսոյ Աստուածածնի, որ է մերձ յանմատոյց զղեակս Լամբրունի, ձեռամբ ամենամեղ եւ տրուլ քաճանայի Ստեփանոսի...» (Բարգէն Ա. Կթղ., Յուլակ Ձեռագրաց Անկիւրիոյ, 1957, էջ 1338—9) :

11. Շիկանցի Թորոս Քաճանայի Աւետարանէն :

«...բոտ որում է եւ այժմու յիշատակեալ քաճանայս Թորոս, որ է յաշխարհէ Թաղաւորական քաղաքին Կոստանդինուպաւլի, ի գաւառէն որ կոչի Ակոան, ի բերդէն որ կոչի Շիկան : Եւ յերիտասարդական հասակին թող-

եայ զծնադս եւ զազգայինս ընդ զտէրունական հրամանն, ուսումնասիրութեան փափաղմամբ պանդխտեալ յաշխարհս Կիլիկիոյ, շրջելով յանապատս եւ ի վանորայս եւ առաքինութեան վարուք արժանի լեալ քահանայութեան աշտիճանի... եւ... մեծաւ բղձիւ ստացաւ ի հեղեալ քառափտակ սուրբ Աւետարանիս: Արդ եղև [աւարտ] զըջութեան սորա ի թուականիս 21թ... ի սուրբ եւ ի գերահռչակ ուխտս Սկեւռայ, որ է առնթիւր անմատոյց զղեկիս Լամբրունի, ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչիս եւ կենսակիր սուրբ Նշանիս եւ մաւր լուսոյ Աստուածածնի, ձեռամբ ամենամեղ քահանայի Ստեփանոսի...» (Հանդ. Ամս. 1955, էջ 228, ԺԹ):

12. Սիոն Քահանայի ծաղկած Աւետարանէն:

«... Իսկ ապա Գրիգորոյ թախանձեալ զիմ անարժանութիւնս, զՍտեփանոսի գրչի, եւ իմ յանձին կալեալ, շնորհաւք Աստուծոյ յանկ հանի, բղսուր եւ զատուածաւանդ Աւետարանս, ըստ տկար չափոյ ծերութեանս՝ դառանցեալ տիոց եւ պակասեալ ի պատշաճ պիտոյից այսր արուեստի, այսքան կարացի ընուլ զտենչանս փախճանելոցն ի Քրիստոս՝ Յովանիսի եւ Ստեփանոսի...: Գրեցաւ ի Սր. Ուխտս Սկեւռայ, ընդ հովանեաւ աստուածընկալ սրբութեանցս, ի մեծ թուիս 20թ...» (Յուշակ Զեռ. Վասպուրականի, թ. 61):

13. Խարբերդի Աւետարանէն:

«... Գրեցաւ սուրբ քառափտակ Աւետարանս ի թուիս Հայոց 20թ, ի հայրապետութեան տ. Գրիգորի, եւ յիշխանութեան: Հեթոյս որդւոյ Լեւոնի, ձեռամբ ամենամեղ քահանայի Ստեփանոսի, ի սուրբ մենաստանս Սկեւռայ, ընդ հովանեաւ Ս. Փրկչիս, եւ կենսակիր Ս. Նշանիս, եւ մաւր լուսոյ Աստուածածնի, որ է առնթիւր անմատոյց զղեկիս Լամբրունի: Արդ աղաչեմ զամենեւեանդ որք ընթեռնոյք զսուրբ տառս եւ լուսաւորութիւնս ի սմանէ, յիշեսցիք ի Քրիստոս զտառապեալ եւ զմեղաւոր զծոցս, եւս եւ զեղբարորդիս իմ զՅովաննէս քահանայ եւ զԼեւոն սարկաւազ եւ զՅովսէփ պատանի. վասնզի ի խնդրոյ սոցին, ի պակասեալ ամաց եւ ի դառանցեալ տիոց եւ ի ծերութեան հասակի, շնորհաւք բարեբարին Աստուծոյ աւարտեցի զսա յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց, եւ ի վայելումն յառաջասացեալ արեան մերձաւորացս... յիշեցէք զհարազատ եղբայրն իմ զԿոստանդին, որ ի սոյն ամի փախճանեցաւ եւ սուղ անբերելի լեթոյ մեզ...» (Թ. Աղբար, Բ. էջ 343—344):

14. Ս. Հրեշտակապետաց Եկեղեցւոյ Աւետարանէն:

«Ի թուարեութեանս Հայոց 20թ, ի թագաւորութեան Կիլիկեցւոց Նահանգիս Սմարտա եւ ի գիտապետութեան Հայոց տեսուն Գրիգորի, ի մեծ ժողովարանս Սկեւռայ, ընդ հովանեաւ Ս. Փրկչի եւ մաւր լուսոյ Աստուածածնի եւ կենտոնակ Ս. Նշանի, մերձ յանմատոյց զղեկիս Լամբրունի, աւարտեցաւ աստուածատունկս այս հոգիարոգրոջ քառափտակ Ս. Աւետարանս...: Արդ ցանկացող եղեալ այսմ Սրբոյ Աւետարանիս բազմամեղ եւ անարժան քահանայի Ստեփանոսի եւ մականունն Իրիցորդի. թէպէտ եւ ոչ էր արժանակս ձեռնոտս այսմ արհեստի ի բազում եւ ազգի ազգի վշտաց ի ներքին եւ յարտաքին թշնամեաց, եւ ես թէպէտ եւ դառանցեալ տիաւք եւ պակասեալ ի դաւրութենէ եւ ի պատշաճ պիտոյից այսքան կարացեալ ընուլ զտենչանս իմ: Արդ յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք սմա, յիշել աղաթիւք ըզգրող սորա զյառաջասացեալն զՍտեփանոսս, եւ զծնաւորսն իմ զՂուկաս քահանայ եւ զմայր իմ զԹադեր, եւ զեղբարսն իմ զԳրիգոր, զԿատիլ, զՀայրապետ եւ զԿոստանդին...» (Հանդէս Ամս. 1955, էջ 232, ԻԳ):

Ստեփանոս Երեցորդի գրիչը իրեն ժամանակակից եւ համանուն ուրիշ գրիչներէ զանազանելու տեսակէտէն մեծ նպաստ կը մատուցանեն իր յիշատակարաններուն ոճական տուեալները, ինչպէս կը ցուցնեն վերորերեալ հաւումները:

Նկատի առնելով Երեցորդի Ստեփանոս գրչի գործունէութեան բաւական երկար շրջանը, ակնկալելի էր որ ան արտադրած ըլլար շատ տւելի մեծ թիւով գործեր: Արդարեւ կան բազում տարիներ, ինչպէս 1264—71, 1279—82, 1286—89 որոնց միջոցին ան ապահովարար օրինակած էր ուրիշ գիրքեր, որոնք չեն հասած մեղի, կամ դեռ եւս երեւան եկած չեն:

Յամենայն դէպս մեղի ծանօթ իր գործերը, քանակով եւ որակով, բաւական են որ Ստեփանոս Երեցորդին զասուի մեր նշանաւոր եւ բազմաբնուի գրիչներուն կարգին:

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԴԱՏԻ»

Իսկ ի դայտեան ուստայ Նազարի, նոյն իսկ ի բնէ, Զերմեռանտ[դ] աղօթասէր գոլով, եւ նշմարեալ ետես զի աստանօր յատկացեալ Հայոց եկեղեցի եւ մատակարար քահանայ չգոլոյն աղապաւ, ուստի եւ սայ եւս անճարացեալ եւ ընդ նախադոյն պանտ[դ]խտելոցն տեղոյս Հայոց Համակցարար զիմել առ փափաղաւանիցն անդ, որ էր Կօի Նազարեան եկեղեցին եւ իրբեւ եմուտ առ նոցայ եւ ելին ընդ առաջ նորին սիրով ընկալեալ մեծարելով փաղաքէին նմայ յոյժ, քանզի թէեւ յայնձմ գարոյն տատանեալ եւ ի տառապելութեան վիճակի էին նոքայ ըստ մարմնաւորի, սակայն ըստ Հոգեւորի արթուն որպէս ցին ցանցորդի ականարկեալ սպասէին առ սակա որսոյն միւռոյ, ուստի եւ զնորին վսեմութիւն զիղելով տառեւ սկսեցին կեղծ սիրով փաղաքելով մտերմանալ ընդ նմայ, առ փառնոյի պաշտպանիւ արկածիցն տէրութենէ եւ արդիւնաւորի ի նրմանէ, նայեալ զաղաւնաւոր արդարն զայն ոչ խնայել ինքնօրոյս բարութն ի նոցանէ եւ Հանապաղ անովթար յաճախէր շահել զսէր եւ զայցելութիւն նոցին, բաւ այնձմ եւ ի վիճակի կառավարութեան նոցին փաղորին յոյժ յարգանօք մեծարէր ուստայ Նազարին, երբեմն փափաղատկերաւ, Համբարձ եւ այլ Զնջին իրօք զբաւէր զսէր յարգութեան նորին եւ բարեպաշտն զայն եւս փոխադարձ նորին թողեալ զիւր արտաքին պաշտպանելն, ի վերայ ոյսր յամենայնի թանգազին թիրմաշալ եւ պատուական ձի եւ յատուկ եւս ընդ ոսկով ժամուոց ընձեռել եւ այլ ոչ սակաւ սերտ սիրով յաճախել մշտնջենական զայցելութիւն նոցին, Հուսկ յետոյ ի սերտ մտերմութենէ անտի շարժելեաց զիթ փաթբուռ եւ բորբոքեաց զխաճատիչ թոյնն նորին կարծելով միւռն ի խաճամուռ չբւալտից անտի իցէ, ուստի եւ կապմեաց զցանցս իւր ոչ զսպելով ինքեան, որպէս իրբեւ զի սիրելով զնայ եւ սկսեաց նենդախոշոյն Հնարիւք, քարոզելով Հըրաւէր առնել առ զբարեպաշտն ի լուսաւորչական դաւանութենէ Հրաժարել եւ զոմանս Հայր(ա)պետաց Հայհոյել եւ զարձուցէ առ դաւանդութիւն փափ(ա)կ(ա)նի եւ ըստ այնձմ բանի իրբեւ զոր լուաւ Հոգեհանճարն վրդովեալ իսկոյն, եւ ընդակից Համակցեալ սակաւաթիւ ընդ մերադեօք, մերժեալ Հրաժարեցան ի նոցանէ եւ ի ցեկեղեցւոյ աղօթից մեկուսացեալ եւ Հատին միանդամայն ըզսէր եւ զմտերմութիւն ի միջոյ, եւ եղեւ ատելութիւն սաստիկ յոյժ, ուստի եւ զցանց արկու փաղորին զայն ընդ որ խրոխտացեալ եւ յղէ զոմն ի զպրաց իւրոց առ ուստայ Նազարն ցասմամբ յոյժ, եւ պահանջէ ի նմանէ զիւր ընծալեալ սրնոտի իրացն առ ի յետ սասայ եւ զինի յետ վճարման իրաց բորբոքեցաւ որպէս Հնոցի զաղմուկն Հակառակութեան, եւ առ յապայ ուստայ Նազարն եւս նշմարեալ իրբեւ ետես անկարգ փարս նորին, անընդմիջապէս նոյն ինքն եւս առաքէ ի մի զոմն պաշտօնէից իւր նոյնպէս եւ անարգարար զձօնեալ պարզեւորն իւր եւս ի բաց պահանջելով յետ ստացեալ եւ առանցեալ(?) մերժի ի նոցանէ մինչ ի սպառ:

Իսկ արդ ունկնդիր լերուք, եւ անսէք զբարեպաշտ Նազարի եւ զմե-

բարեկամաց բարեբաղտութենէ զոր օթանդակութեամբ սրբոյ Աստուածածնի եւ ի սքանչելութենէ նորին, որպիսի արդասիք բարեաց ծնանելոց է ի ցաւմանէ նորին ցանցարկուի, եւ կամ որում աստիճանի դադարելոց է զնպատակ նորին խրոխտացելոյն :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնմիկ էին եւս բնակիչք աստանօր ոմանք դերափափաղաւանից, բուն նեստորական ազգէ առ այդք բնակեալ, որում հանդուանկ ըստ վիճակի հայոց թարց եկեղեցւոյ եւ մատակարարութեան քահանայից կարօտ, վասն որոյ ճարահատեալ հպատակէին առ նոցայ եւ պարաւանդէլով միսինորայից՝ մասն ըստ մեծի առ ընդ միարան հնազանդէին եկեղեցւոյն Հոռմայ եւ ոմանք ոչ. արդ սակայն մի ոմն ընդգէմ ապստամբեալ ի նոցունց զայրացեալ ի պարաւանդութենէ փաղրոյն, վիրաւորեալ յոյժ, եւ յիշեալ այրն զայն եւս յորոց նոցին փափաղաւանից ներքին ազգային զաղտնի գործ եւ խորհրդոց, մասնիկն հմուտ զօրով եւ առ ի քննախմբութենէ փաղրոյն խոժորեալ եւ ըստ այնմ ազապաւ, ընդ ոստեալ անդրէն ել եւ եկն առ ուստայ նազարն բարեկամարար բացատրել բանն ընդ առաջ նորայ ընդ ամենայն պարագայիւք զորպիսութիւն վաղեմի առարկել առ նայ եւ դրդեալ թէլադրելով ասէր նմայ .

«Ո՛ր վայկաղինք, ո՛ր էք, ընդէ՞ր, մինչեւ յերբ ննջէք, արդ արիք յոսն կացէք, քաջաւերացարօք եւ տիրեցէք զի ձեզդ է եկեղեցին զայս, որում ի բնէ անտի ձեզդ է ժառանգութիւն նորին, եւ ըստ անուան ձեր է կառուցեալ, եւ զնախնի կառուցիչն զայն եւս Կօկ նազար յորջորջեալ, հանդուանկ ըստ անուան քոյ է տպաւորագոյն յարմարեալ, եւ դարձունական հրովարտակրն եւս կայ ըստ անուան քոյ եւ ըստ ազգի ձերում եւ որում է այժմ ի դարակի Հայոց, այսինքն՝ Գեաւուրէր Թէփիէսի կոչեցելոյն, եւ ի բնակութեան տանն խօջայ Թէննուշ ազգէ նեստորականի եւ ի զոգ պատուհանի այն ինչ տեղի որմոյն ծեփեալ կայ աներեւութարար» : Եւ աւետատու բարեկամն զայն, անդադար յեստնելով յորդորէր նմայ եւ նա ոչ երբէք հաւատայր նախ, եւ ոչ մտահոյր անսալ նմայ եւ անստուգութեան յաճէ եւ զապագայի անպատուութենէ նորին երկնէէր, եւ զյորդորիչ բարեկամն զայն առաւել եւս, հետեւարար անընդհատ երգմամբ հետ ընդ հետ յորդորանօք նորին սակաւ ինչ մտահացեալ, ըստ այնմ յաւուր միում, առ Աստուած ապաւինելով քաջալերեալ եւ մատուցեալ զնաց առ կուսակալին պատմելով, խնդրեաց եւ հառ ընդ իւր ի բղէշիւ արս երկուս ի զօրակոնաց եւ փուլիչ մի ընդ իւր իրբեւ եկն եւ եհաս յանկարծակի սպրդեալ եմուտ առ տունն Թէննուշի, եւ որոնեալ եղիտ մնոյն նշանաւորեալ որմն եւ փուլցանելով զպատուհանն եւ զտու ի յանդանոր ընդ ի զոգ ի մի տփոյն պարունակեալ ոսկեղօծ հրովարտակ մի, որում մեծաւ ցրնծութեամբ կրկեալ անդուստ եւ փութանակի տարաւ առ յատեան ի սպաս կուսակալ փաշային, եւ փաշայն ի վեր ընդոստեալ, համբուրելով զհրովարտակն եւ ետ ցատենադպիրն ընթերցաւ, եւ էր նիւթ բանին զրեալ . «Թեթէնդդէ, Կօկ նազար մահլէսի, մարմուր օլայ օնտայ Մէլլէմ Անայ խմինէ էրմէնիւէք քիլիսէսի» : Եւ ի յայնմ մայրկենոյն, ժրաջան նազարն ստացեալ զհրովարտակն փութանակի եւ հրամանաւ տէրութեան, ար(տ)աքսելով զաւագակ փափաղաւանն եւ տիրապետեցին եկեղեցին հայկազնեքն փառաւորապէս, սակայն ոչ ձրիապէս, թողեալ զապագայի մնասուցն ի բաց, զոր հարկ մարկանեալ շարունակ հետզհետէ ենթադրեմ առ սակս զգացման բարեմիտ մերազնեաց զանրութեւի խիթ նոցին :

Եւ ապայ յանդուոնքն չհանդուրծեալ, կաշառելով հասարակաց տէրութեան անհատից եւ բնծայիւք զիմէին առ բղէշին, զի միւստին տիրեսցեն

գեղեկեցին, և ոչ յանձն առնոյր ըզելին զընծայս իւրենց առ ի պատուոյն հրաշքարտակի երկնչելոյ, արտաքս վանիւր զնոսոյ: Եւ ի լսել ուստոյ Նադարի, աւագելոյ վաղփաղակի ընթերցեալ մատեաւ առ ըզելին, համոզելոյ յորդորեաց նմայ, յայնժամ տեղի էառ ընկայնույ զնծայն ի նոցանէ: Եւ Նադարն ևս քանային ևս թ թարց հրաշքարտակն եկեղեցւոյ միայն յանձնեաց առ ի ձեռն վաշայի, և զվաշայն ընկալեալ զընծայն և ևս քանային առ նոցայ յոկ միայն, և նոքայ ևս ժպտեալ ուրախացան:

Եւ զկնի սակաւ ժամանակի ի վայելման նոցին, զարձեալ և ուստայ Նադարն ընդ հանրութեամբ մերում, առեալ ընդ իւր զարքունի հրաշքարտակն, զիմեաց առ յատեան վաշայի, և զօրութեամբ նորին հրաշքարտակի յետ կրկին պահանջելոյ գեղեկեցին վերստին տիրացաւ. որպէսդի նոքայ քանիցս անգամ, մեծ դամարիւք կաշառելոյ, մինչև ի յետին թշուառութեան ներքս անկեալ մինչև անգամ զիւրեանց զերդաստանաց օթոց հանդերձն վաճառեալ հոգ և մոխիր լեալ, առ ընդ ողորմելի վիճակի հասեալ աղքատացան: Եւ զկնի յամենայնի մերադնեայն օժանդակութեամբ սրբոյ Աստուածածնի և քաջաջան նորին հոգեւէր Նադարի, և զօրութեամբ հրաշքարտակի, ի թւոյն 1167 (1718) երրորդոյն Հայոց, որում վայելացաք ընդ մեծաւ ուրախութեամբ, և անմիջապէս քահանայք բերեալ վայելէաք մինչ ցարդ, որոյ յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի ընդ համայն մասնակցօքն ամէն:

Եւ առ ապայ զկնի անցից զիւտոյ համբաւն եկեղեցւոյ տարածեալ և զձայնն աւետեաց և հաս առ յաթոռն սրբոյ Էջմիածնի, և որպէս և զարոյն ընդ այնմ կարգադրեալ կայր, ժամանակ առ ընդ ժամանակ ի յաթոռոց առ Հնդկաստան առ սակն նուիրակութեան ժողովարար եպիսկոպոսք երթային, յորոց ընդ միջնորդութեամբ եպիսկոպոսացն միոյ, ի զանձն աթոռոյն Էջմիածնէ, ի թւոյն 1200 (1751) երրորդոյն Հայոց ընդ հայրապետական օրհնութեան կոնտակաւ հանդերձ, չորեք անդին պատուական, սրբոց մասանցն նշխարաց, ընդ ի զոգ ութնանկիւնի սպիտակ մարմարօնեայ քարք արկղւոյն փոքրիկի, և ի նմայ պարունակեալ ընդ խնկօք անուշիւք, զսուրբ մասունքն ընծայ մատուցեալ բերին առ ի սէր նոր ընծայ հարսին Քրիստոսի սուրբ եկեղեցւոյն մերոյ Աստուածածնի: Եւ էր ի վերայ արկղոյն քանդաղործ զձազրաւ բոս անուանս նոցին սրբոց վկայարանաւ ասացուցեալ այսպէս. այսինքն մասն սրբոյն խնդրակատար Յովհաննու Կարապետի և սրբոյն Աթանաղիոնեայ եպիսկոպոսի, մասն սրբոյն Գէորգայ քաջայաղթ զօրաւարին և մասն սրբոյն Կիրակոսի որդոյն Օղկետայի, զոր ընդ փրկչական 1112 թուականաւ արկղոյն սրբոց նշխարն նոցին պարունակեալ էին սուրբ հայրապետքն խնկաւ ի նմայ:

Եւ ի ժամանկն առ այդր ի միջանկեալ որմոյն եկեղեցւոյ, կից ընդ սրբոյ աւագանի մկրտութեան, և ի զոգ պատուհանի, որպէս իբրեւ զերեզման, իսկ ի մարմարօնեայ քարէ կազմեալ, ընդ մեծաւ հանդէսի ամփոփելոյ ի թւոյն 1200 (1751) երրորդի Հայոց ուխտատեղի հաստատեցաւ և տեղի խնդունաց փափազողաց առ անգանօր և զյիշատակութիւն ևս քանդորեալ երեսիւր ի վերայ զերեզմանին սրբոց չրջապատեալ պարզապէս, իսկ արդ թէ և ընդ եկեղեցեաւ պատկեցան երջանիկքն այսօք, սակայն պատկանաւոր յարմարեալ էր եթէ մի ոմն մարդարէանայր առ վասն յապաղոյի նպատակ նոցին սրբոց նշխարաց, որ զկնի 120 երրորդի ամաց յետ, իբրեւ զի որպէս հարեն ըզհովիւն և ցրտին զոչխարս նորայ հանդուսնման, որ ի 1320 (1871) թւոյն Հայոց, և ի ամսեանն Մարտի, աղարտեալ յատակելոյ գեղեկեցին և տեղադերձ արարին զսրբոց նշխարքն ընդ նմին և ոչ ոք սպացաւ առ վասն նոցին, ընաւ ոք երէք մինչ ի սպառ և ի թւոյն կառուցմանէ սուրբ եկեղեցւոյն մինչ

յարդ, առաւել քան զ1533 տմ պարծիւն մերազնեաց ոչ եղև, որում զրկուեցաք ի շնորհաշատիքենէ նորին ընդ ամենայն:

Եւ ապա ի վերջիչեալ սրբոց նշխարաց առ մեզ շնորհ ընծայեցման ազազաւ ուստի եւ ի յօրէ յայնմանէ տեղոյս եկեղեցւոյ ընդ ժողովրդով հանդերձ թեմական կաթուածն որպէս թէ առ սրբոյ էջմիածնայ աթոռոյն կոչեցաւ առ ժամանակ մի:

Թէ եւ վերոյիշեալ առ վասն չորից նշխարացն սրբոց ըստ յատկութեան անուանց սակաւ ինչ ներքողիւ ծանուցաւ, սակայն այլ եւս արկաթեայ շղթայ մի կայր ընդ ի ներ պատուհանի, յատուկ պարունակեալ ընդ նոքօք ի կից գերեզմանի սրբոց: Սայ եւս էր ոմն ի բնէ դատերաց փափաղաւանիցն Քաղզէացւոց Մարմըքինիայ անուն յորջորջեալ, որում ի հին սուրբ ի Պարսկաստանէ գերի ձեռքակեալ ամեն առ ի նինսովէ քաղաքի եւ հրաւէր առնեն նմայ տաճկութեան եւ ոչ հաճեալ համոզի բազում տանջանօք լըլկեն զնայ յերկար ժամանակ, շղթայիւք կապեալ ի տուիջեան կոչկոճեն սակայն ի գիշերի հրեշտակն Աստուծոյ զայ եւ արձակէ զշղթայսն յոտից նորին, եւ ի լուսանալ առաստառ, զան եւ զինուորքն տանջելոյ եւ զշղթայսն ի քաց դտանեն, եւ զինի բազում շարշարանաց անձն իւր ի փառս հաւատի ընծայելով, հեղեալ զարիւն իւր եւ դատակից լինի ընդ այլ սրբոցն կուսանաց: Եւ յորմէ հետէ մինչդեռ տակաւին Կօկ Նաղարեան եկեղեցին մեր ընդ ի ձեռս փափաղաւանիցն էր եւ յայնրմ դարոյն նոքայ ամեալ էին նորին սրբոց շղթայից մասն մի կցորդեալ ընդ այլ շղթայիւք բարդեալ եկեալ էին ի դոզ եկեղեցւոյն, առ սակս ուխտի, որում եւ մեր եւս պարուն(ա)կելով զնայ ընդ չորից նշխարսն սրբոց ի պատուհանի ուխտատեղւոյն, սա եւս ընդ ամենակար զօրութեամբն Քրիստոսի, եւ ընդ չորից նշխարաց օժանդակութեամբն սրբոց բազում սքանչելի նշանօք, բժշկութիւն բաշխէին առ ղիւաւար, հիւանդ եւ ախտաժէտաց, այնոցիկ յորոց ոչք լուսով եւ ջերմեռանտ[ղ] հաւատով ղիմէին առ վերին ուխտին սրբոց: Այլեւ մանաւանդ եւս առաւել բարեւ[պ]աշտ լինէին, եթէ ոք ի միում սրբաշունջ[չ] քահանայի ղիպեալ, եւ ընդ նոցին սրբութեամբ բժշկութեան Աւետարան եւ Նարեկ ընթերթ[ց]մամբն անշուշտ անժխտելի զօրութեամբն իսկ ի վայրկեանն փառատուէին ըստ խնդրանաց իւրեանց, արդարեւ տօնելի ուխտատեղի էր մայր մեր սուրբ եկեղեցին ընդ մասամբն սրբոց եւ եւս զկենսատու խաչափայտեաւն իւրով, զոր յատուկ պարունակեալ կայր ընդ ի ծոց ձուլեալ արծաթեայ խաչի:

Թէ եւ զոյգն յիշեցաւ առ սակս սքանչելազօրութենէ սուրբ եկեղեցւոյն, որպէս եւ քանի քանիցսն իսկ ականատես եմ լեալ որում եւ արդէն իսկ եւս կան ի ներկայի ի քրիստոնէիցն յայլում ազգէ անցեալ աւուրբք, մանաւանդ եւ ի մահմէտական ազգէ, զոր վկայ են առ վասն համարութեան բանին խոյ, զի եւ ի յայնմ դարւոյն բազումք ղիմէին, մոմ եւ ձիթով եւ ընծայիւք, առ ուխտի եւ կատարել զուխա եւ զխնդրուածս նոցին, եւ քահանայքն եւս Նարեկ, Աւետարան կարդալով եւ ընդ ժամկոչսն շահուելով եւ բարձրահամբաւ լինէր սքանչելազօրութիւնն եկեղեցւոյ եւ պարծանս եւս ազգին մերոյ:

ՃԱՌ ԱՌԻԹ ԿԱՌՈՒՅՄԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՇՕՐՃԱՅԻ*

Իսկ ի վեր անդր յիշեալ սուրբ Աստուածամօր եկեղեցւոյ անդին զան-

* Յապաւեցիմք սրանց առաջ եկած երկու գլուխները, որոնցից առաջինը վերաբերում էր քրիստոնէական այլ յարանուանութեանց կողմից եկած վնասներին եւ նրանց մեղաւկից խօսքի թանկութեան (Ղ. ԻԴ.):

ձուց, որում ընդ նոցին յատկացեալ կենսատու խաչափայտն զոր պարունակեալ կայր ի ծոց արծաթեայ ձուլեալ խաչոյն, որ ի յաւուրցն հանդիսաւոր տօնախմբութեանցն խաչի բառ կանխատուութեան մերում ծիսի, ընդ տառաշտանոյն բաղմացելով ուխտեալք:

Տարարադատալն ի թւոյն 1280 (1831) տումարին Հայոց, եւ կրկնուկի 81 եւ 83 երրորդում, տարածեալ վերստին կրկնեալ, անընդհատ սաստիկ մահտարածամ անկանելւոյն առ Բաղդատ եւ ի նահանգացն նորին խողխողելով ընդ տեղոյս բաղմաթիւ անձանց, ուստի եւ մերտդնեաց թէմական տեղոյս տէր Յ(ովհաննէս) եւ տէր Գ. քահանայրն ի կենաց փոխեալ բառ աշնմ թարց հովուաց կարօտեալ կային տեղոյս ժողովուրդն ընդ եկեղեցեաւ հանդերձ. ուստի զձայն զուժի հրատարակելով յաշնմ սկսեաց անդատեան, թափառեալ քահանայից, զայլ որպէս մօթիս, եւ կեղեքել զժողովուրդն, ընդ եկեղեցեաւ ի սպառ, յորոց ոմանց ի Պարսից, Համադան քաղաքէ եկելոց, լոկ եւ եթ անուամբ քահանայ յորջորջեալք, սակայն հեռի քահանայական կարգէ, զայլք էին եւ աւագակք եւ այլ մի ոմն եւս փանեցի հաստափոր տէր Վ. յորջորջեալն զկնի նոցին, յորոց մի ոմն ի նոցունց համադանցի տէր Յ(ովհաննէս) տէր Յ(ովհաննիս)եան զոր պարադուսն էր Համադանայ Քելիշխանի կախարդագործաց, եւ սայ էր Թարբեղուս Արաքսա Միրզայի կենաց զբաւման եւ առ փան նորին խաւարեալ հոգւոյն յատուկ պատարադ մատուցեալ եւ ի պատարադի յիշատակող անուն փծկոյն:

Արդ ունեմ ի սիրտ եւ կոկորդի գրեւոյ շատ բան, սակայն գրիջիս անգոր է միտնդամայն, որ եւ իցէ իսկ այժմ ի բաց թողում ընդդէմ օրինաց եկեղեցւոյ, վարչութեանց բացատրել զաղափար նոցին թոյլ տամ այժմ առ վասրն շխտանելոյ գտուր եւ զցանկալի ճառ չինութեան եկեղեցւոյն:

Եւ ի հովութեան սոցին յորժամ մահն սաստկանայր եւ զահէ երկիւղի հարկանիլ եւ ի սիրոյ կենցաղոյս մարմնոյ, խոյս տուեալ ընդ օտար աղպաց տան, զաղթիւք պահուելով, զժողովուրդն ի մատակարարութենէ գրկելով աներեւութանայն, եւ ի խաղաղութեան արտաքս ելեալ երեւէին ընդ կեղծ խարէութեամբ վարուելով, յետ զկնի յիսկիւր յգլխանալոյն ի բաց թողեալ զժողովուրդն առ ալղր, եւ չուս առեալ սլանալով, չողան առ դիւրեանդ բնակարանն ի յերկիրն Համադան, եւ տեղոյս ժողովուրդն այսր անտոյթ լեալ, եւ անձնագիր վերատեսուջի չղորով եկեղեցւոյն աշնմ, ուստի եւ կայր եկեղեցի, մենացեալ ընդ սպաս անօթիւք առ ընդ ի ձեռս յուսոյն թախառականաց եւ իրաւանց նոցին: Եւ ընդ յաշնմ աւուրս, մինչդեռ տակաւին տէր Յ. տէր Յ.եանն կայր ի պաշտօնի քահանայութեան առ ալղր, ահա եւ անդրէն մի ոմն ի Համադանէ տէր Օ. Ամիրխանեանն եկն եւ բնակեցաւ ի վիճակի ալղր, եւ զկնի յետ չուելոյն զտէր Յ. տէր Յ.եանն աստէն, որոյ յաւուր միու մի տօնախմբութեան Վարապայ Սաշի, որպէս բառ նախնի ծիսի եկեղեցւոյն, յամի, յամի օրենն էր յանուրան հանդիսի թեմական քահանայքն մեր անշուշտ բաղմացնէին զտուր նշանն ուխտելոյ. յորժամ իրբեւ մերձեցաւ տէր Օ. քահանայն բաղմացնելոյ, լոկ եւթ զաղարկ եգիտ զարծաթեայ խաչն միայն, զի ոչ զոյր զտուր նշանն զոր պարունակեալ կայր ի ծոց նորին, որում եւ յապայ հետադատեալ ստույղելով, բացերեակի դուշակեալ իրադէտ եղեն, զոր տէր Յ. տէր Յ.եանն յափշտակեալ տարեալ էր ընդ իւր Համադան եւ ոչ ոք եղեւ ի մի ժողովրդոց աստի հոգացող, փան նորին հետադատիչ առ յետս զարձուց(ա)նելոյն ջանայր, ուստի եւ մեք եւս զրկուեցաք ի շնորհարաշխ ուխտէ նորին մինչ ցայսօր:

Դարձեալ եւ ի նոյն թւոցն ի վերլիշեալ տէր Վ. Վանեցին, զննեալ

դպացաւ տեղոյս եղևոց թուշութիւն եւ եկեղեցին անտիրունջ զոյլով ժամարար չհաճանայից արժաթեայ սպարաւարքն, որում 100 դռան դիմն էր, այն եւս նայ բաժնակալ լեալ առեալ զիւր բաժինն զողացաւ եւ շուտ առեալ զնաց առ զերկիրն իւր զի եւ իցէ : Արդ առ ըստ անկարգ վարուց ազգայն նոցին արդէն անդին մի գիւտոյ արժանանալոց եւք առ յապաղայն :

Հուսկ յետոյ զմեր ներկայի տարապայման տուայտեալ վիճակն իսկ զննեալով տպաւորացոյն ըստ նմին հանդուճակ որպէսդի հովին հարեալ, եւ զոչխարքն ցրուեալ, միջոց տասն եւ վեց ամ, սոյն դունակ ի մէջ դառն ողորմելի վիճակի գոյով, ուստի ի ժամանակի տեղոյս բարձրագոյն Այգգեւոյ տէրութեան վէս կօնսէլ ազայ խ(ան?) Մկրտիչ Առաքիւն, հետագօտեալ յորդորմամբ, զնոյն մեր վիճակն զիղելով, յայնժամ առ հասարակ մերացնեաց ընդ հաճութեամբ, բողոքեալ զիմեցաք առ Կ. Պօլիս ի պատրիարքութեան տեառն Մատթէոսի, զոր յապաղայ գերածայրեալ Աստուածընտիր կաթողիկոսին ամենայն Հայոց, նորին խնամադու գթութեան զիմեալ խնդրելով ի սրբութենէ նորին, զի հոգեւոր հովիւ եւ առաջնորդ մի առաքեոցէ մասն մեր, եւ նորին վեհափառութիւն զիւր հայրազոյթ սիրով զիջեալ ի խնդիր մեր տգերտարկուաց, եւ զիւր հոգեւոր որդի, եւ ձեռնասուն աշակերտն վեհափառի շնորհեաց առ մեզ հովիւ արդեամբ եւ արժանաւոր կոջման, տեառն տէր Մեսրոպի ծայրագոյն վարդապետն, երիտասարդ հասակաւ, բնիկ պօլսեցի, հանդ(ե)րձ օրհնութեան կոնտակաւ եւ զարքունական հրովարտական, զոր ի թրւոյն 1848 փրկչական, եւ ամսեանն Մարտի, ամբողջապէս ժամանեաց առ մեզ, եւ հաստատեաց աթոռն իւր առաջնորդական առ այդք : Եւ զբարեյիշատակ հովին, անդադար ջանայր մասն իւր ազգի հոգւոյ եւ մարմնոյ պայծառ յառաջագիթութեան, մանաւանդ եւ ի պիտոյիցն առ յատենոյն տէրութենէ, եւ եւս ի մէջ այլ ընդ օտար զանազան ազգաց, բարձրաշուք էր արարեալ ազգին մեր, եւ իրբեւ այլ ազգիքն տեսն, նորին սրբութեան փառաւոր ահարկու եւ բաջ արտօնութիւն նորին. յայնժամ ի զեպ նեղութեան իւրեանց կարօտեալք խոնարհելով զիմեալ զայնն առ սպաս սրբութենէ նորին պաշտպանելոյ. նայ եւս օժանդակելով զնայր եւ խղիւր ի տէրութենէ զկապանս նոցայ, ըստ ցանկութեան սրտի իւրեանց :

Եւ որովհետեւ զմեր տաքենաջան հայրն, զիւր բնդարար բարութն յաճախապէս պատրաստեր առ սակս սակաւաթիւ հօտին իւրոյ, յերբ տեսաւ տեղոյս ժողովուրդն հարիւրաւոր ամաց հեռէ միայն մին վտարիկ եկեղեցի մի ունելով, եւ ըստ մեծի մասն բնակութեան Հայոց, Ծօրճայի թաղին բնակեալք շատ հետի գոյով, որ թէպէտ ծերք եւ ջերմեռանդ հասակաւորք, յհասնին միարան սակայն թլկին եւ թօշին աշխատանօք ի ճանապարհի, մանաւանդ ի հանդիսաւոր աւուրց, թէ եւ նոցին միջակահասակ եւ մանկունքն, այլ ազգեաց խ(փ)ուիրովն յերթեկութեան ժամանակի, տեսակ—տեսակ տանջանաւ կրէին, ուստի ջան ի կուրծս եղեալ ի 1849 թւոյ մարդեղութեան, եւ ամսեանն Նոյեմբերի, որպէս հարկն էր առաքինութեան նորայ, բաղձմիջոց ճանապարհն Պօլսոյ, ամենայն յօժարութեամբ չոգաւ անձամբ եւ շնորհիւ նորին բարձր սրբութեան Տեառն Յակոբոսի, ազգասէր պատրիարքի, եւ պատուելի մերացնեաց տեղոյն, արքունական հրովարտակ հանեալ, սակս ի մագուց հեռէ, ի թաղին Ծօրճայի կալուածն եկեղեցի կառուցանելոյ եւ սակաւ միջոցաւ, ընդ հրովարտական եկն ի Պօլսոյ դարձ արար առ մեզ, եւ ամբողջապէս ժամանելոյն առ այդք, Ժրաջանն մեր շուտափոյթ հուպ լեալ ձեռնմուխ եղեւ, առ մասն կառուցման եկեղեցւոյն անընդմիջապէս :

Աղէ՛ սակս հարկաւոր ծախուց, ժողովրդոց կացութիւնն նայելով,

թէ եւ ոչ վստահութիւն ձեռնամուխ լինելն այնպիսի ընդարձակ շինութեան մեծածախ գրամուշ, սակայն մասն ինչ ի վաղուցհետէ յոյս կայր, հանդուցեալ մահտեսի Մեսրոփր մահտեսի Աղէքսանդրեանց ընդ կտակաւ երեւելի գումարոյ միոյ, այլ եւս ի կենդանութեան նորին ժառանգաց, յատուկ եւս խոստմամբ քաջալերէին եւ եւս քանի մի հողեալրաց խոստանալով, ուստի եւ վստահացեալ, ընդարոյս եռանդադին ջանիւք, աստուածային շնորհաց օժանդակութեամբ, ձեռն ձգտեալ սխրայի շինութեան կեդեցւոյ, ամբական դրութեամբ չքնադատիւք եւ զեղեցկակազմ հոյակապ, հաստակառոյց հիմունքն սկսաւ արկանել, որ եւ ի սուղ ժամանակի, տոսնեւութիւն ամսոց, իւր աւն(ր)նկճելի ճգամբ, եւ քրտնաթոր աշխատանօք կատարելագործեաց եւ օծման հանդեսն եւս 21 Դեկտեմբերի 1852 թւոյն մարդեղութեան փրկչի, զիշերային հոկոգութեամբ սկսելով ամենազեղեցիկ կառավարութեամբ վճարելով, եւ յառաւօտեան մատուցմամբ փրկարար սուրբ խորհրդոյ, սրբեաց եւ մաքրեաց տաճար երկրպագելի սուրբ անուան Ամենասուրբ Երրորդութեան, որպէս յիշատակարան շինութեան մարմարօնեայ քարի վերայ փորագրեալ կայ աւազ գրան նոյն սուրբ տաճարի, որում եւ այժմ խորհրդարար դէմ յանդիման սրդատեսիլ տապանին քարոզէ հանդիպողաց* :

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

ՍԿՍԵԱԼ Ի ԾՆՆԴԵՆԷ ՇԵԽ ՄԱՀՄԵԴԻ ԸՆԴ
ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՍՊԱՍՈՒՄ ՆՈՐԻՆ
ԸՆԴԱԿԻՅ ԸՆՏԱՆԵՕԲ ԸՍՏ ԹԻՈՅՆ ՀԱՅՈՅ

	Հայոց քիւ	Փրկչական
10	561	Մշտնիւն մօրէ, եւ ոչ ի հօրէ, ի գաւառն Մաքթայի :
18	—	Ամաց հասակի զբուեցաւ ընդ կնոջ տեառն իւրոյ :
22	—	Ամս փորթամացաւ ընդ հօր իշխանութեամբ եւ ի քառասներորդում կենաց ձեռնարկեաց մարդարէութեան :
10	—	Ամս տեւեաց մարդարէութիւն ի Մաքթայ գաւառի :
60	611	Ըստ ցուցակի Առաքել պատմագրի ի վաթսուներորդի թւոյն Հայոց երեւցաւ ի Մաղինէ :
13	—	Ամ եւ մարդարէական իշխանութիւն վարեաց ի Մաղինայ եւ ընդ արճնաւ զբուեցաւ հօրին եւ զեղեցաւ անդ :
73	624	Թւոյն հետ զնորին եղև զահաւորապետ՝ աջորդ Արուբաքր փոխանակ զահօյն եւ կոչեցաւ խալիֆայ եւ 2½ տմս ընդ նորին իշխանութեամբ մէնկանքն(?) տիրեաց զերկիրն Դամասկոսի, եւ ընդ սակաւ ժամանակաւ զբուեցաւ ի կենաց եւ զահաւորեալ իշխեց առիւծ Օմարն :

* Այս մասին հետեւում են առաջնորդի «Մահտան եւ փառաւոր յուզարկաւորութեան» եւ այլ ցկարագրութիւններ. «Տրտունջ բանասիրի ուժեմն» խորագրով մի քերթուած, ինչպէս եւ Բանի Աբասեանց եիմզ հարիւր տարուայ իշխանութիւնը Բաղդատում, որոնք կըրնաւեցիմք (Լ. Մ.) :

- 10½ — Ամ եւս ընդ հօր զօրութեամբ սայ իշխելու և գրաւեցաւ Կեանքն, և սոքայ որք իշխեցին ընդ Մահմէդի ի մի տոհմէ Էին. և Բնի Հաշմի յորջորջիւր ազդ նոցին, որում սպառեալ և ջնջեցաւ անուն ազդի նոցին, և Եկաց խալիֆայութեան զահն առ վասն ազդի Բնի Ումմիէյի, որում էր Օսման՝ ատենադպիրն Շեխ Մահմէդի:
- 12 — Ամ եւս Օսմանն ի Դամասկոս զահաւորեալ և սպառեցան:
- 98 — Ամ Եղեւ ըստ պատմութեան Առաքել պատմադրի:
- 59 — Ամ եւս Եղեւ իշխանութիւն Բնի Ումմիէյի ազդի, որք էին Մըւալի և ժառանգն Եզիդ և Մըուվանն ի Դամասկոս, որում սոքայ սպանեալ հատին սերն՝ Ալիյի:
- 157 708 Յայտ թւոյն եւս հատաւ սերն Բնի Ումմիէյի և սպառեցան:
- 157 708 Եւ ի յայտ թւոյն, վասն սպառման Հաշմեանց և Բնի Ումմիէյի սերունդ ամենայն, ուստի անդրէն Եղեւ ի վիճակի Բնի Արապսեանց, որում ի սերունդէ նախահօրն Շեխ Մահմէդի, Արզլ Մըզթէպի անդրանիկ Արպաս որդւոյ սերացեալ զոյդ Եզրարք որոց անդրանիկն էր Ահմադլ Սաֆֆահ և զկրտսեր նորին Մանսուր զաւանթոյն վիճակեցաւ զգահաւորութիւն անդրապահն խալիֆութեան իշխանութիւն, որում ամս Երեք Ահմադլ Սաֆֆահն իշխեաց, առ ընդ սահմանն Բաբելոնի Քուֆայ յորջորջելոյն, և յանկարծադէպ սպառելն կենաց և զկրտսերն նորին Մանսուրն ժառանգեալ զխալիֆայութեան զահոյն:
- 160 711 Թւոյն նստաւ Մանսուրն ի խալիֆայութեան զահոյն: Սակայն ի զգածմանէ սոյն Եզրոր իւրոյ չուս առեալ ի Քուֆայի յաթոռէ Եկն և ընակեաց աստ, ի յանտառի զեռապոյն Ասիւոյ, որում այժմ յորջորջեալ Կոչի Բաղդադ և սոքայ 550 ամս իշխելով:
- 710 1261 Թւոյն Եկն Չէնկիզ Հալաբուխանն խոզխողելով բրնաջինջ արարեալ և հատաւ զսերունդն Բնի Արապսի եւս, և իշխանութիւն Եկաց առ Օսմանցւոյ թաղաւորութեան: Եւ զկնի հալածման Հալաբուխանի, 274 ամ Երկիրն Բաղդատոյ ամայի կելով, ուստի և Պարսիացիքն տիրապետեալ վայելեցին, մինչև ի բարդաւաճելն Օսմանցւոյ, որում
- 984 1535 Թւոյն Եկն Սուլթան Սուլէյման Արքայն և տիր(ա)պետեաց զԵրկիրն և Եկաց ընդ իշխանութեամբ Օսմանցւոյ մինչև ցայսօր²:

¹ Սերունդն:

² «Մինչև այսօր» վերաբերում է 1872 թուին:

Յ Ո Ի Յ Ա Կ

Ի ԲՆԷ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆ ՕՍՄԱՆՅԻՈՅ
ՄԻՆԶ Ի ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՐԱԿ ԱՐԲԱՅԻ
ՊՕԼՍԻՈՅ

681	1232	Յորմէհեաէ աշինն, զեռ, զոր մինչ Բնի Արպասեանքին իշխէին, որում եւ էր 681 (1232) թւոյն Հայոց, յարեալ ոմն Օսմանջուկ անուն, որպէս ելուցակ ընդ պարսնայն տառն եւ մին աւ ճակատելով, փոքր փոքր մեծանայով տիրեաց Բուրսայ քաղաքն եւ ի թւոյն
692	1243	Եղև սկիզբն թաղաւորութեան Օսմանջուկ եւ Օսմանջուկն թաղաւորեաց ի Բուրսա ամս 58:
750	1301	Թւոյն թաղաւորեաց Օրխան որդի նորին ամս 29:
779	1330	Թւոյն թաղաւորեաց առաջնեւորդ Մուրադն ամս 59:
837	1388	Թւոյն թաղաւորեաց իլդրում Պալաղիդն ամս 14 որում թէյմուր Լանկն ձերբակեալ ընդիւր ի մէջ արկաթեայ դափասի ³ եղեալ շրջակայէր ամս 14:
851	1402	Թւոյն Պալաղիդ ի որդի Մահմադն թաղաւորեաց ամս 19:
870	1421	Թւոյն թաղաւորեաց որդի նորին Էրկրորդ Մուրադրն ամս 29:
899	1450	Թւոյն թաղաւորե(ա)ց Ֆաթրհ Սուլթան Մահմադրն Էրեք ամ ի Բուրսայ եւ ի 902 (1453) թւոյն տիրապետեաց Կոստ. Պոլսն ի ձեռ(ա)ց Մանուէլ թաղաւորի յունաց եւ 28 ամ եւս թաղաւորեաց ի Պոլս եւ զրաւեցաւ ամ 31:
930	1481	Թւոյն թ(ա)ղաւորե(ա)ց որդի նորին Պալաղիդն ամս 31:
961	1512	Թւոյն Սէլիմն սոթն զհայր իւր եւ թաղաւորեաց ամ 9, զսայ առնն զաւակ էր հրէյու, քանզի հայրն անգաւակ էր, եւ մայրն ծնաւ տղջիկ եւ ջհուդ կին մի ծնաւ տղայ: Պանծիւք թաղուհին հաւանեցոյց եւ փոխեաց զտղջիկն ընդ տղային, եւ անուանեցին զնայ Սէլիմ: Այս է պատճառն րանի:
970	1521	Թւոյն թաղաւորեաց Սուլթան Սուլէյմանիւն Արքայն:
984	1535	Թւոյն արչաւասոյր Էկն եւ տիրապետեաց 274 ամաց հեաէ, զերացեալ Բաղ(դա)տաւոյ Էրկիրն ազատեաց, եւս եւ ընդ նմին հա(ն)դունակ, բազում յաղթութիւն արարեալ ամս 45:
1015	1566	Թւոյն թաղաւորեաց ժառանգ նորին ալքոն ⁴ Սէլիմ ամս 9:
1054	1605	Թւոյն թաղաւորեաց Սուլթան Ահմադիւն ամս 14:

3 Ղափաս = վանդակ:

4 Թեքեւս՝ արքայազն:

- 1024 1575 Թւոյն թաղաւորեաց երրորդական Սուլթան Մու-
րադն ամս 20 :
- 1044 1595 Թւոյն թաղաւորեաց երրորդ Մահմադխան արքայն
ամս 10 :
- 1067 1618 — ումն Սուլթան Ահմադն զրաւեցաւ եւ իբր երեք
ամիս Սուլթան Ահմադի եղբոր Մըթաֆային նստուցին ,
տալու բան զոլով իշխանքն ընկեցին զնայ եւ բերին Ահ-
մադի որդի Օսմանին 11 ամաց հասակի նստուցին , եւ
Օսմանն իբրեւ նստաւ չորս ամ անդադար ենկիշարիքն
խողխողելով , բառ ալնմ յարեան եւ ենկիշարիքն եւս ,
սպանին զՕսմանն եւ զարձեալ նստուցին զՄստաֆայն ,
իբրեւ սարի եւ կէս եւ զարձեալ զերուցին զնայ , եւ բե-
րին Օսմանի որդի Էօթն ամաց տղայութեան հասակի
թաղ եղեալ ի դահ աթոռի :
- 1072 1623 Թւոյն Օգոստոս 31 նստուցին չորրորդ Սուլթան
Մուրադն եւ ի յայսմ միջոցի թաղաւորն մանուկ զոլով ,
անդրէն եւ Շահ Աբալան սրտեհ ժամանակ սրաւաղ
դռեալ արչաւասոյր եկն եւ տիրապետեաց զերկիրն Բաղ-
դասուոյ , ի ձեռաց Բէքիր Աղայի սուրաչուոյ . եւ յիշեալ
Սուլթան Մուրադն ընդ մանկութեամբն զգոն քաջու-
թեամբ , մարեր զթաղաւորութիւն բարեպէս , յորժամ
արբունս եհաս բազում երկիրս արնահեղութեամբ տիր-
եալ քաջամարտ յաղթութեամբ :
- 1087 1638 Եւ որում յայսմ թւոյն , յաւ(ու)րն Շահ Ալէֆի զեր-
կիրն Բ(ա)ղդ(ա)սուոյ ի զերութենէ յետս տիրեաց :
- 1087 1638 Որում որ յայսմ թւոյն Բաղդ(ա)սուոյ Աստուածա-
մօր կոսեցեալ եկեղեցին , Սուլթան Մուրադխան ար-
քայն , ի զանձուց իւր , կատոյց առ սակս մերում հայ-
դ(ի)(ա)ղնեաց ազգի , միջնորդ տշխատանօքն Կօկ Նաղա-
րի :
- 1089 1640 Թւոյն Սուլթան Մուր(ա)դն կնքեաց զկեան իւր ի 24
ամաց հասակի եւ ընդ թաղաւորութիւն տեւեաց ամս 17 :
- Արդ երեւմանէ Շէիս Մահմէդի ընդ ամենայն ամօր
իշխանութիւնն խալիֆայիւք նորին բովանդակեաց 650 :
Եւ Օսմանեաց թաղաւորութիւն , Օսմանջուկ մինչ
Սուլթան Մուրադն չորրորդ եղեւ ամս 400 :

Լ . Գ . ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Նոր Զուղա

(Շար . 2)

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԵՓՐԵՄԻ

Ի ՅՈՒՍԷՓ ԵԻԹՆ ՎԱՅԱՆԳԻ

Ո Ի Թ՝ Վ Ա Հ Ա Ն Գ Ի *

Նոցունց¹ սպասաւորութեանցն մատակարարին և տակառապետին, բարկացաւ փարաւոն ի վերաւ երկոցունցն (ի) յոյժ, և բարկութեամբ ցասմամբ հրամանեց արկանել զնոսա² ի րանդն ուր էրն Յովսէփ: Եւ եղեալ նոցանդ աւուրս սակաւ, տեսին երկութեան³ ի միում աւուր երազ, ըստ որում հանդերձեալն էր⁴ վաղվաղակի լինել նոցա, և ամենասուրբն Յովսէփ սպասաւորէր նոցա, վասն զի էին պատուականք: Ըստ սովորութեան ի ներքս մտանել Յովսեփա, և տես զնոսա զի էին տրտմեալք և երկութիւնն⁵ յոյժ խռովեալք վասն երազոյն, և տեսեալ զերկութիւնն⁶ զնոսա Յովսեփա⁷, հարցանէր ուսանել ըզպատճառս տրտմութեան: Իսկ նոքա ասեն նմա, այսաւր երկութիւնն⁸ երազ տեսաք և տրտմեալ եմք, վասն զի զտանի որ կարող է մեկնե(ա)լ զերազն ըստ որում տեսաքն: Իսկ նայ ասէ ցնոսա. այդ Աստուծոյ [է] ծանուցանել զերազն երկիրդածաց իւրոց, միանգամայն և զմեկնութիւն նոցա, ասացէ իւրաքանչիւր ոք զերազն իւր, զի իմ Աստուածն ինեւ մեկնեցէ զայն: Զայսոսիկ նորա ասացեալ⁹ պատմեցին իւրաքանչիւր զերազն Յովսեփա որպէս և տեսին:

Իսկ լուեալ Յովսեփա՝ կարճ րանիւք պատմեաց նոցա զճմարտութիւնն, զհանդերձեալն լինել իւրաքանչիւր ումեք ի թաղաւորէն, ըստ որում աւրինակի և եղև. զտակառապետն կալ ի նմին կարգի, ըստ առաջին համարձակութեանն, իսկ զմատակարարն ի մահ մատնել և թռչնոց երկնից կերակուր լինել: Եւ ծանուցեալ Յովսեփա զհանդերձեալ պատիւն լինել զինապետին, ազաչեց զնա ասելով, յիշեցիր¹⁰ և զիս առաջի փարաւոնի, զի լիցց աստուստ¹¹, քանզի ոչ ինչ մեղա, և ոչ ինչ չար զործեցի թէ անգայց ի տան րանդիս:

Ո՞ր զաւակ ընդիր, ո՞ր ամենեւիմ[ը] երանելիտ, ընդէ՞ր խնդրես աւանականութիւն ի մահկանացու մարդոյդ, զԱստուած թողեալ և զմարդ աղա-

* Ձեռ. Վիեննայի ունի «Եւրոն վահանգի»:

1 Բ. սոցունց

2 Բ. չուր զնոսա

3 Բ. երկութեան

4 Բ. էր նոցա

5 Բ. երկութիւնն

6 Բ. զերկութիւն

7 Բ. չուր Յովսեփա

8 Բ. երկութիւնն

9 Բ. ասացել

10 Բ. յիշես

11 Բ. աստի

չես¹², և մանաւանդ զի յոյժ փորձ առեր աւգնականութեանն Աստուծոյ, անհատանելի է ասել, զի այսորիկ¹³ յաղագս կացեր մինչեւ ցայժմ այնչափ ժամանակ, ի յերկուց զերծար, ի զժնդակ թէկն և ի բազում մեքենաւորութեանէն¹⁴, զոր կոխեցեր զիրարար, զի¹⁵ երկնչիս ի բանդէ, որ ի բորբոքեալ ի բոցոյն անվատթար¹⁵, և անրիժ պահեցեր¹⁶ զպատմութեանն երանելիա, փասն է՞ր նեղասրտեալ¹⁷, զի Ած․ քեզ նախախնամութիւն աննկոյ, թաղաւորութիւն և փառս տա, յորժամ ինքն(ն) կամեացի, որչափ Համբերես արդարութեան փորձութեանդ, առաւել ևս պայծառանա յաղթութեան պսակն:

Այլ զի [ը]ցցի երազոցն մեկնութիւնն յերկուսին¹⁸ ի նոսա, որպէս ասացն Յովսէփ¹⁹ զկնի երեց աւուրց, փարաւոն թաղաւոր ուրախութիւն առնէ առատապէս ամենայն ծառայից իւրոց, և յիշեալ միանգամայն ի մէջ ի մահացելոցն, յաղագս տակառապետին, և մատուակին, և վճիռ հատեալ նոցա հրամաէ ի մահ, և կերակուր լինել թռչնոց զմատակարարն, իսկ տակառապետին ի նոյն ի կարգին և ի պատուին¹⁹ կալ, որպէս զառաջինն: Եւ վաղվաղակի մոռացեալ²⁰ տակառապետին յաղագս Սրբոյն Յովսէփա, ոչ ամենեւին յիշեց զնա:

Իսկ յետ երկուց ամաց ըստ նախախնամութեանն Աստուծոյ երազեցան փարաւոնի երազք մեծամեծք, որ անցանէ քան զամենայն խմաստութիւն և զիսպտոսի, միանգամայն ևս քան զկախարդացն այնոքիկ մեկնութիւն և զաւրութիւն մի է որպէս յայտնէ Յովսէփ:

Բայց ինքն փարաւոն զարթուցեալ ի քնոյն, կոչեաց զամենայն իմաստունս և զպէտս, և ասէ ցնոսա զերազն իւր, զի յայտնապէս ընդրութիւն արացեն, և ոչ որ էր յամենայնէ որ կարէր ասել զմեկնութիւն երազոյն փարաւոնի թաղաւորի: Քանզի զերդ²¹ իսկ կարէին որք ի զուժակցութենէ²² զիւսացն պաշարեալք կախարդք և հարցուէք հասանել կամ ասել զանյայտ խորհուրդս երկնաւորին Աստուծոյ, և արարչին սրբոյ: Եւ տեսեալ²³ փարաւոնի զանխմաստութիւն նոցա, ի բազում տրտմութեան եղեալ, և յայնժամ յիշեաց զՅովսէփ տակառապետն, ասէ փարաւոնի զպատահումն բարի յինքեան ի թաղաւորէն, յորժամ վերստին կոչեցաւ, և զերդ²¹ հրամաեցաւ սպանանել մատակարարին, ըստ որում աւրինակի և Յովսէփ երկաքանչիւրոցն մեկնեաց:

Եւ լուեալ փարաւոնի մեծաւ խնդութեամբ և փութով հրամաեաց կոչել²⁴ զնա, և կոչեալ զՅովսէփ ի բանդէն, ասէ փարաւոն առաջի մեծամեծացն իւրոց, ասէ ցնա․ լուս զէն թէ²⁵ այր իմաստուն ևս դու, բաւական մեկնել զանյայտ տեսիլն իմ: Պատասխանի ետ Յովսէփ փարաւոնի թաղաւորին և ասէ, այսպիսի բանս, որ վայել էր Աստուծոյ, ևն, ասէ, երազք փարաւոնի առաջի Յովսէփա, և առաջի մեծամեծացն, և վաղվաղակի իւրեւ լուս զերազան, զիւրարար կրկնեցան ի բերանոյն Յովսէփա, որպէս ի բերանոյն Աստուծոյ, և զարմացեալ փարաւոնի ընդ մանդանն իմաստութիւն և ընդ մեծխրա-

12 Ա. աղայեմ

13 Բ. այսոսիկ

14 Բ. մեքենաւորութեան

15 Ա. անվատթար

16 Ա. պսակեցար

17 Բ. անգարտիս

18 Բ. յերկուսին

19 Ա. պատուին

20 Բ. մատուցեալ

21 Բ. զի արդ

22 Բ. ի զուժակցութենէ

23 Բ. իր պահի տեսեալ

24 Բ. կոչեաց

25 Բ. երբէ

տուժիւն նորա: (Կարկէ) [Կարգեալ]²⁶, առէ, այր խմտտուն [և] դաւաւոր, որպէս զի ժողովեացէ արմտիս բազում և և զիցի ի պահեստ առ նեղութեան ժամանակն:

Եւ առէ թաղաւորն. զքեզ ինքն, (ն)որ այսպիսի խրատ մատուցեր, կացուցից այսաւ ի վերայ ամենայն Եղիպտոսի, և ի քումէ բերանոյդ առցէ հրաման Եղիպտոս և տուն իմ: Եւ սղեցոյց նմա բեհեղա և ծիրանիս և ի յիւր ի²⁷ կառսն վերագրեաց զնա և ամենայն մեծամեծքն առաջի և զինի կառուցրն, մանաւանդ յորժամ լուսն ի բերանոյ թաղաւորին զնա լինել երկրորդ թաղաւոր Եղիպտոսի: Եւ տեսալ Պետափրէի որ էարկ զնա ի տուն բանդին զմեծ զարմանան, եթէ զերդ²¹ նստաւ փառաւք Յովսէփ ի կառսն փարաւոնի, երկեաւ մեծապէս. և զաղտարար մեկնեցաւ ի միջոյ մեծամեծացն, ընթանայր զալ ի տունն իւր, և մտեալ ի ներս երկիւղիւ և դողութեամբ երայ ըզթուան իւր և առէ ցկինն: Եթէ զիտէիւր կին զաւթէ զինչ եղև այսաւ նրա մեծ և զարմանալի, բայց մեզ է ահ մեծ: Յովսէփն այն ծառայն մեր, տէր մեր է այսաւ և ամենայն Եղիպտոսի, և ահա փառաւք ի կառսն փարաւոնի նստի իբրեւ զթաղաւոր պատուեալ յամենեցունց, և իմ ոչ զաւրեալ յերկիւղէն և ի զոգմանէն երեւել Յովսէփա զաղտարար զնացի:

Չայտոսիկ լուեալ կնոջն Պետափրէի քաջալերէր զնա ասելով. Այսպէս յայտնի արարից քեզ այսաւ զմեզսն իմ ըստ որում եսն զործեցի, քանզի ես ի յայնժամ անշափարար սիրեցի զամենաբարին Յովսէփ, զպարկեշտն զայն, և ժամու ժամու բազում շողաբորթան(ան)աք, և պահութեամբ զարանակալ լինելով սղուշութեամբ, որպէս զի կարացից լինել ընդ նմա, և ի վայելունչ զեղոյ նորա առնուլ, և ամենեւին ոչ զաւրել հանդիպել կամացս, քանզի և ոչ բանիս արժանացոյց զիս լինել կամաց, այլ բունել իմ²⁸ բռնաբար և զնա հաւանեցուցանել ինձ, փոքր մին արտաքս փախեալ, յորում և ես քեզ ցուցի զհանդերձս նորա, և եմ յանդիմանութեամբ բուռն հարել զնմանէն, և ի ձեռաց իմոց փախուցեալ եթող յիս զհանդերձսն²⁹ իւր: Ահաւայտիկ ես եմ պատճառք³⁰ թաղաւորութեան և մեծ փառաց նորա, զի թէ ոչ էր իմ³¹ այսպէս հարեալ³² ի Յովսէփ, ոչ էր նորա ընդեցեալ ի տուն բանդին, այլ շնորհս և պատիւ պարտէ ինձ արկանել եղելոյս պատճառք փառացն նորա: Արդարեւ յոյժ սուրբ է Յովսէփ, զի զբրպարտեալ³³ ոչ ումեք յայտնեց, արի զնայ այսուհետեւ ուրախութեամբ, և երկիր պաղ ընդ (մեծա)մեծամեծսն: Եւ յարուցեալ Պետափրէս զնաց պատկառանաւք երկիր պաղանել Յովսէփա, ընդ ամենայն մեծամեծսրն:

Եւ ի միջի այսր ամենայնի կոտորեցաւ և թնւ լիութեանն այնորիկ, և ունի սոյ ի բոլոր ի Քանան, և փտանդէր Յակոբ հանդերձ որդոյքն իւրոյք:

Յայնժամ լուեալ Յակոբրա եթէ յերկրին Եղիպտացուց զտանին արմտի բազում առատութեամբ, առէ ամենեցուն որդոց իւրոց, ահաւայտիկ ի Եղիպտոս ցորեան բազում է, և կայք երթայք զնեցէք և մեզ, զի մի ի սովուս մեղուք ամենիքին³⁴: Եւ առեալ պատուէր տասն որդոցն Յակոբրա, իջանէին

26 Բ, կարկէ, ապա որբադրած է՝ կարգեալ

27 Բ, չունի ի, ի

28 Բ, եմ

29 Բ, զհանդերձս

30 Բ, պատճառ

31 Բ, ոչ իմ էր

32 Բ, յարել

33 Բ, զպարտեալ

34 Բ, ամենեւին

ամենեքին դնել կերակուր :

Եւ իբրեւ ետես Յովսէփի զիւր եղբարսն, ծանեալ զամենեւեան, բայց նոքա ոչ խմացան : Եւ ասէ սաստկաւով. տասն արքս աշտօքիկ չարի դիտաւորք եկին յերկիրս Եղիպտացոց, կայաբուք³⁵ զգոսա, եւ կապեացուք սպուշու-թեամբ, քանդի լրտեսել³⁶ ի յերկիրս³⁷ եկին այսր :

Իսկ նոքա տեսեալ ի զողման եղեալ եւ ասեն երկիւղիւ. Քաւ լիցի տէր մեր, ոչ եմք լրտեսք, այլ ամենեքին մեք եղբարք եմք Համանծունք, որդիք սիրելիք Հաւր միոյ³⁸ արգարոյ, երբեմն թուով երկոտտանք էաք, եւ մինն ի չար³⁹ զազանէ սպանաւ, ամենեւին լաւ⁴⁰ յոյժ սիրեցել Հաւր իւրոյ, եւ սղա դնա Հայրն մինչեւ ցայժմ : Իսկ միւս եղբայրն ընդ Հաւր մերում է ի Քանան, մխիթարութիւն նմա :

Եւ առեալ զՍիմոն կապեաց դնա, վասն զի ես, ասէ, յԱստուծոյ երկն-չիմ եւ սղաշամ դնա, զայս արարից ձեզ, առէք կերակուր եւ փութով երթայք առ Հայրն ձեր, եթէ ճշմարիտ էք, եւ զեղբայրն ձեր զոր սիրէք փոքրիկ ամէք այսր, եւ այսպէս Հաւատացից :

Եւ առեալ ցորեն⁴¹ զնացին տրամութեամբ առ Հայրն իւրեանց յերկի-րրն Քանանու, եւ պատմեցին նմա զչար պատահումն, եւ զպատասխանիւն ցասմամբ ասն, Եղիպտոսի տեսան : Եւ յոյժ տրամեցաւ ի վերա բանիցս աշտ-ցիկ, ասաց Հեծութեամբ. զի՞ զայս գործեցէք, ընդէ՞ր բնաւ ասացէք⁴² Եղիպ-տոսի տեսան, եթէ այլ եղբայր ունիմք սոտ, եւ նոքա ասեն ինքն եհարց զաղղս մեր, ամենայն քննութեամբ : Եւ ասէ Յակոբ. մեռայց առաւել քան եթէ դիեն իամէն առնուք ի զրկաց իմոց :

Եւ սովոյն պնդելոյ պատասխանի ետ նոցա, եւ միայն անդաւակեցաւ ի Հոսբուէլ, եւ յիմոց սիրելեաց, զի որպէս ասէր յիմ ի վերա⁴³ կատարեցաւ այս ամենայն յանկարծաւրէն, յարուցեալ առէք ընծայս ի ձեռս ձեր, եւ զեղ-բայրտ ձեր եւ երթայք ի միասին : Եւ եկին ի միասին յԵղիպտոս երկիւղիւ մե-ծաւ եւ երկիր պոպին ամենեքեան առաջի Յովսէփա :

Ո Ի Թ Վ Ա Հ Ա Ն Գ Ի

Իսկ իբրեւ ետես Յովսէփի զԲենիամին զեղբայրն իւր՝ մերձ կացեալ երկիւղիւ եւ զողմամբ, խոտիկացան աղիք իւր վասն նորա յոյժ, եւ խնդրէր զիրկս արկանել եւ Համբուրել զեղբայր իւր եւ Հարցանել ճշմարտութեամբ ե-թէ կենդանի է Հայրն, եւ եթէ արդարեւ ունիցի զՅովսէփի ի սրտի : Եւ ոչ կա-րացեալ զիրկս արկանել մտանէ ի սենեկ, արտասուէ աներեւոյթարար¹, վասն զի ի ժամուն յայնմիկ յորժամ ետես զեղբարսն, վաղվազակի յիշեաց զզեղեց-կութիւնն² Յակոբա, եւ ասէ արտասուաւք՝ երանելիք են որ տեսանեն զսուրբ կերպարանս ձերութեան քո բարի, քանդի որպէս կարծեմ եւ ոչ բնաւ թաղաւո-

35 Բ. կայցուք

36 Ա. լրտեսել

37 Բ. զերկիրս

38 Բ. մերոյ

39 Բ. չաւի ի չար

40 Բ. չաւի լաւ

41 Բ. ցորեն

42 Բ. ասացիք

43 Բ. ի յիմ վերայ

1 Բ. աներեւոյթարար

2 Բ. զզեղեցիւք իւն

բուժիչն եւ փառքս իմ համեմատեն³ քում ծերութեանդ, ու աստուածասէրդ:

Եւ կամէր հարցանել զԲենիամին⁴, եթէ արդարեւ ունիս զիս ի սրտի քում եւ ցանկաս ինձ որպէս եւ ես քեզ, զի յաղազս աշտորիկ հարկաւորեցան նենդութեամբ իջուցանել ընդ նոսա զքեզ եղբայր իմ, քանզի ոչ հաւատարի նոցա, որք ասէին եթէ ահա ունիմք եւս միւս եղբայր փոքրիկ, ալլ կարծէի եթէ նախանձու փարեալք սպանանէին զփոքրիկն քո սիրեցեալ Բենիամէնի, եւ առաւել արկի զհոգի քո ի հեծութիւն, զոր աւրինակ եւ զիս ինքեանք սպանին յաւժարութեամբ: Յաղազս աշտորիկ համեմարք եմք, առեցին զերկուսին զիս եւ զԲենիամին: Գիտեմ հայր, զի յոթ տրտմել ես վասն մեր, եւ աւելի ցաւ է ծերութեանդ քում այժմ առաւել, ահա եւ ես սաստկադոյն վտանդիմ, զմտաւածելով զնեղութիւնդ քո, զի ոչ ոք այժմ ի մէնջ մերձ կա ծերութեանդ քում, եւ ոչ բաւական եղև քեզ սուղն առաջին վասն իմ, ալլ միւս եւս յաւելաւ քեզ, հայր, եւ եմ պատճառք⁵ քում լալոյտ, եւ հեծութեանդ, զի յանդգնութեամբ դործեցի իջուցանել աշտորիկ Բենիամին, զի համբուն⁶ դէն հարկեցոյց ինձ դործել զայս, կամեցել⁷ ինձ ուսանել եթէ ճշմարտապէս հայր իմ կաս, ու տացէ ինձ տեսանիլ զսուրբ կերպադրութիւնդ քո, եւ յաղեմալ հրեշտակական երեսօտք: Եւ լացել⁸ աշնուհետեւ բաւականարար ի սենեկի յաներևոյթս, լուսացէ զերեսս ելանէ լրջաբար, եւ հրամայէ զամենիսին զնոսա ի տուն ածել, որպէս զի ճաշակից Յովսեփա լինել:

Արդ լուարուք եղբարք զիմաստութիւնն Յովսեփա, զերդ⁹ զամենուսս առնյալտարար յերկիրդն զնոսա ածէ, վասն զի մի մի իւրաքանչիւր բազմել հըրամեց¹⁰ ըստ առնուան կարգաւորապէս էր իւրաքանչիւր ոք էր¹¹ ըմբել ի Յովսեփա այս բաժակ արծաթի, զոր ունէր, զնէ¹² զըմբելին ի ձախոյ ձեռին, եւ հարկանէ մատամբն աջոյ, եւ զըմբելին հարել¹³ հնչումն մեծ արձակէր ի լսելիս ամենեցուն որք ի տանն էին: Իսկ ապա հրամայել միանգամ ասաց ամենեցուն առ[դ]րանիկ Ռորէն, զա առաջինն ն[ա]տցի ըստ պատուի, եւ զարձեալ հարեալ¹⁴ եցոյց զանուն երկրորդին ասելով, այս Սիմեոն ծնել¹⁵ ըստ զման, եւ հարեալ զարձեալ երրորդ անգամ հրամայեց բազմել Ղեւէ¹⁶, ասէ ըստ կարծի որ ծնան պատմեցի, այսպէս զամենիսեան¹⁷ բազմեցոյց ըստ անունն եւ ըստ կարգի, եւ կացուցանէ զնոսա ի զարմանա աշտուիկ, եւ արկանէր զողորմն ի սիրտս ամենեցուն միանգամայն, որպէս զի զմտաւ ածել ամենեցուն, եթէ ինքն¹⁸ զամենայնն զիտէ, մի գուցէ բաժակաս հարցանել զիտէ, զոր մեք յառաջագոյն ստուգութեամբ ասացաք ի չար զազանէ զՅովսէփ սպանել, ալեկոծել¹⁹ ի խորհուրդս վասն աշտորիկ, եւ զի զկարծիս զաշտուիկ, ի սրտիցն նոցա բարձցէ, յորմէ²⁰ սեղանոյն մասունն տաւ եղբարցն, Բենիամէնի տասն մասն

3 Ա. համեմատեն

4 Բ. զԲենիամինի

5 Բ. պատճառ

6 Բ. համբուն

7 Բ. կամեցեալ

8 Բ. լացեալ

9 Բ. զիարդ

10 Բ. հրամայեաց

11 Բ. ոք է

12 Բ. զնէր

13 Բ. հարեալ

14 Բ. չունի՝ հարեալ

15 Բ. նման ծնեալ

16 Բ. երամայեաց բազմել Ղեւեալ

17 Բ. զամենեան

18 Բ. մտաւ տծեալ ամենեցուն Բ. ինքնի

19 Բ. սպանեալ, ալեկոծեալ

20 Բ. եւ յորմէ

տելի քան դայրոցն տա զմասնն, աւրինակ մին զայս առնէ Յովսէփի եղբարցն, ի բաժակէ՝²¹ [Բ. 1925 այսպէս կը մնայ Իւրի: Թ. 1934 կը շարունակուի]:

Յուցանէ ճանաչել զանուանս, զի առաւել մեղադրութիւն գործեսցէ ամենեցուն, որ զի դայսպիսի զանօթն որ զողացան: Եւ յետ այսորիկ Հրամայեաց իւրում ամենապետին տալ նոցա ցորեան յա(յ)գումն առանց զնոյ եւ զնել ի քրձին Բենիամինի զմօպելին, եւ մաղմաղակի արձակել զնոսա զամենեւեան ուրախութեամբ:

Եւ իբրեւ հեռացան փոքր մի ի թէն խնդութեամբ, եհա նոցա ընթացիւ ամենապետն Յովսէփայ, ծանրաբանէր ասելոյ եւ թշնամանելոյ, զողս կոչելոյ եւ պատուոց անարժանս եղեալ: Իսկ նոքա ասէին այսպէս. եւ յառաջնումն զարժաթն զոր զտար ի քուրձան բերաք տեսուն քում. իսկ զբաժակն զողանայ՝ ք ի տանէ տեսուն քում: Իսկ նա ասէ ցնոսա. քուրձան ընկեցէք զի տեսից: Եւ փութացեալ ամենեցուն իջուցին յիշոցն, եւ զտաւ ի քրձին Բենիամինի բաժակ ըմպելին:

Իսկ նոցա տեսեալ պատուեցին զհանդերձս իւրեանց եւ սկսան իւրաքանչիւր ոք բազում սաստկութեամբ մեղադրել Բենիամինի, թշնամանելոյ զհաւքէլ, միանգամայն զՅովսէփի, հանդերձ մարքն եւ եղբարքն, զուք ասէ զայթաղութիւն եղբուք. հօր մերում եւ տանն Յակոբայ, երկոքին որոյք Հաւքէլի: Քանզի Յովսէփի ի վերայ մեր թաղաւորել կամեցաւ, մասն որոյ եւ զազանակուր եղեւ, ընդ որում եւ արժանի իսկ էր: Եւ զու եղբայր Յովսէփայ նմանաբար եղելոյ, զամենեւեան զմեզ յանտանելի թշնամանս եւ ի նեղութիւնս արկէք, ոչ որդիք էք Հաւքէլայ, որ զողացաւ զկուռն ի հօրէն իւրմէ: Եւ նա ասէր ոչ զողացայ:

Եւ ամբարձեալ զձայնն իւր Բենիամինի ասելոյ, եւ հեծութեամբ հաւանեցուցանելոյ զիւրաքանչիւր ոք. ահա զու զիտես, որ իմոյ հօր Աստուածդ ես, որ ասէր զՀաւքէլ, որպէս եւ կամեցար եւ գիտացեր, զարձեալ զմահ Յովսէփայ ամենալաւին, որ հաստատեցեր զՅակոբի ի բաժանմանն Յովսէփայ, եւ անմխիթաբել զնա անտեսաբար, ըստ որում զիտես եւ տեսանես զսիրտս ամենեցուն, ե քննես զաւուրս, զի ես ոչ զողացայ զըմպելին զայդ, որպէս ասեսդ: Եւ ոչ զարձեալ մտածութիւն ինչ առի զգմանէ, այսպէս տեսից զսուրբ ալիան Յակոբայ, եւ համբուրեցից զծունկն նորա խնդութեամբ. ոչ զողացայ զբաժակդ զայդ: Վա՛ր ինձ, վա՛ր ինձ, Հաւքուէլ, զի եղեւ, յորդուց քոց, Յովսէփ, որպէս ասացին ի զազանէ ծախեցաւ. ահա զարձեալ եւս մայր յանկարծօրէ զող եղայ, եւ յաւտար երկիր ըմբոնեցայ ի ծառայութիւն:

Յովսէփի յանապատի զազանակուր եղեւ լինելոյ աղաղակեաց զի փրկեացի, եւ ոչ զոք եղիտ: Ահա զարձեալ եւս մայր իմ՝ զեղբարս իմ աղաչեմ եւ հաւանեցուցանեմ, եւ ոչ ոք է որ լսէ կամ հաւատայ որդւոյ քում:

Եւ զարձան ի քաղաքն առ Յովսէփի, ոչ ունելոյ ամէնեւին պատասխանի յաղազս այսորիկ: Ասէ ցնոսա Յովսէփի զայրացմամբ՝ Հնչէրն եւ ասէր. Այս է հատուցումն իմոյ բարեբարութեանն, մասն այսորիկ եւ պատուեցի զձեզ, եւ զուք զըմբելին զողացայք, որով հ(ա)մայէի, եւ ոչ այսորիկ են, քանզի մաղադոյն ասացի ձեզ եթէ ոչ էք խաղաղականք այլ յրտեսք, բայց արդ այժմ ես զայս գործեմ մասն երկիրդին Աստուծոյ, որ զողացայք զբաժակն իմ ի ծառայութիւն եղիցի ինձ:

Եւ մատուցեալ Յուդայի ի ծունր իջեալ եւ աղաչէր այսպէս. մի՛ աւրացես տէր իմ եւ խօսեցայց. զու զմեզ հարցեր զմատայս քո, ո՛ր տէր, ա-

21 Բ. եւ ի բաժակէն

սկսով՝ եթէ ունի՞ր հայր կամ եղբայր՝ այլ եւ մեք ծառայքս քո ասացաք՝ եթէ մեր հայր ծառայ քո է, եւ ունի երկուս որդիս, առաւել քան զամենեւեան սիրէ՞ զնոսա։ Զմինն զազան ետպան ի լերինն՝ եւ հայրն նորա սգայ՝ զնա զամենայն աւր մինչեւ ցոյժմ, միանգամ ասել եթէ երկիր սգայ ի ձեռն նորա, իսկ զմիւսն ընդ ինքն ունի հաւապող վասն առաջնոյն, բայց սակայն որպէս եւ հրամայեցեր՝ ածաք զնա, եւ ի դժնէայ անիրաւութիւն անկաք ծառայքս քո։ Եւ այց այժմ զայս աղաչեմ, տէր իմ, զի եղէց եւ ես ծառայ ընդ մանկանդ՝ տեառն իմում աստ, միայն մանուկդ էյցէ ընդ եղբորս իւր առ հայր իւր, զի երաշխաւորութեամբ առի զմանուկդ ի հօրէն. եւ երանել ոչ կարեմ առանց դորա առ հայրն, զի տեսից զմահ հօր իմոյ։

Եւ իբրեւ լուաւ Յովսէփի զոգործական բանս, եւ տեսանելով զամենեւեան ամօթով առաջի կացեալս, եւ տեսեալ պատառեալ պատմուհանն Բենիամինի, եւ լալով ամենեցուն անկեալ ի ծունկս մերձակայիցն, զի նորա աղաչեացեն զՅովսէփի վասն նորա, որպէս զի թողացուցէ նմա երանել ընդ եղբարորն. եւ առաւել խոռովեցաւ զուրթ աղեաց իւրոց, եւ զօրաւոր ձայնիւ զոչեաց եւ ասէ. Տեղի տայցեն ամենեքեան որ աստ մերձ կայցին։ Եւ վաղվաղակի ելին ամենեքեան արտաքս։ Եւ բարձրացուցեալ Յովսէփի զբարբառ իւր հանդերձ լալով երբայեցերէն խօսիւք եւ ասէ ցնոսա յայտնապէս. Ես եմ Յովսէփի եղբայրն ձեր. ոչ կերայ(ց) ի զազանէ որպէս զուր ասէք, ես եմ որ ձէնջ ընկայ ի դուրն, ես եմ որ ձէնջ վաճառեցայ իսմայէլացւոցն, որ եւ վարէի զձեր զամէնեցուն ոտիւք, յորժամ ոչ ոք ի ձէնջ ոգորմեցաւ ինձ ի նեղութեան իմում, այլ իբրեւ զանդուրթ զազանք վայրենացայք անդ, բայց սակայն, եղբարք իմ, մի՛ զարհուրիք, եւ մի ոք ի ձէնջ երկիցէ, այլ առաւել ուրախ լերուք դուք եւ ես։ Եւ զոր աւրինակ ասացէք հաւր մերում զառաջինն վասն իմ՝ եթէ ի լերինն ի զազանէ սպանաւ, ի նմին զարձեալ ելէք պատմեցէք Յակոբայ խնդութեամբ ասելով այսպէս. եթէ կենդանի է Յովսէփի՝ որդին քո, եւ ինքն նստի թաղաւորակաւ ձեռով զաւազան ունելով զթագաւորին երկրին եղիպտացւոց։

Եւ եղելոյ բարբառոյն Յովսէփայ առ եղբարսն իւր՝ յիմարեցան իբրեւ զմեռեալս յերկիւղէն, եւ ի զոգման եղեալ զմտաւ ածելով յինքեանս, եթէ որչափ առ նմա արարին անողորմածութիւն, զի արկին ի գուրն, եւ յետ այնորիկ վաճառեցին։ Եւ մատուցեալ Յովսէփի՝ շառուիղն Յակոբայ, համբուրէր զիրաքանչիւր ոք՝ յեղբարց իւրոց մեծաւ անձկաւ եւ անշարարոյ բարուք, որպէս եւ վայել էր, եւ հեղութեամբ եւ առատութեամբ, ուրախացոյց զնոսա պարզեւօք եւ պատուով, եւ խնդութեամբ մեծաւ առաքեաց զամենեւեանս առ Յակոբի ասելով այսպէս. մի՛ ամէնեւին կոռուելով ի ճանապարհին այլ առաւել փութով երթայք առ հայրն եւ ասացէք. Այսպէս ասէ որդին քո Յովսէփի, արար զիս Ած. թագաւոր Եղիպտոսի, եկ հայր ուրախութեամբ սրտիւ, զի տեսից հրէշտակական դէմս ծերութեան քո. ո՛վ աստուածասէրդ։

Եւ եկեալ փութով պատմեցին զբանս Յովսէփայ որչափ ասաց նոցա։ Եւ լուեալ Յակոբայ զանունն Յովսէփայ յեղիպտոս, յոգոց եհան եւ լալով ասէ ցնոսա հեծութեամբ. վասն է՞ր խոռովեցուցանէք զհօգի իմ, զի զարձեալ տեսից զկերպարանս Յովսէփայ ամենալաւին եւ զտրտութիւն իմ առ փոքր մի չի՞ջուցանել ի սրտէ իմմէ, այժմ կամիք վերստին բորբոքել։

Եւ մատուցեալ Բենիամէնի ասէ ցնա, համբուրելով, եթէ ճամարիտ են բանքս այսօքիկ. եւ եցոյց նմա միանգամայն զպարզեան Յովսէփայ, եւ վաղվաղակի հաւատաց Բենիամէնի։ Եւ յարուցեալ ամենայն տամբն փութով

և ևս բախտութեամբ, իջին յեղիպոտոս առ Յովսէփ որդին իւր, և արտաքոյ քաղաքին պատահեաց Յովսէփի Հօր իւրում Յակովբայ բազում վաշկէշութեամբ կառաց և և իշխանութեամբ և զօրաց փարաւոնի:

Եւ իբրեւ ետես Յակովբ զորդին իւր, անկաւ (անկաւ) անշափ անձկով ի վերայ պարանոցին Յովսէփայ ասելով այսպէս. Մեռայց արդ, որովհետեւ տեսի զերեսս քո, որդեակ իմ, վասնզի առատապարգեւն Ած. զփառաւորիչս իւր փառաւորէ յաստիս և ի հանդերձելումն, և եմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն:

Հրատ. Ա. Յ. ՍՐՃՈՒՆԻ

(Շար. 2 եւ վերջ)

ԴԻՒԱՆ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲԻ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՇՂԹԱՅԱԿԻՐ ՊԱՏՐԻԱՐԷԻ

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 38 (50Բ)

ՀԱՍԾԷ

Աստուծոյ

Հասցէ գիրս ի Սուրբ Երուսաղէմ, ի Սուրբն Յակոբ,
 ի ձեռն Թէոդորոս եւ Գարրիէլ վարդապետաց. ան-
 րայ ի նոսա Հասուցանողն՝ յԱստուծոյ օրհնեացի, ա՛մէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Պատուէի որդոցդ իմոց ի բրիստոս՝ Տեարցդ Գարրիէլի
 եւ Թէոդորոսի Աստուածաբան վարդապետացդ բազմա-
 կարօտ ողջունիւ յայտ լիցի:

[Մարտ 26, 1737]

Ձի ահա յղեալ մէնդիւն յերից ազգացդ Գրիգոր անուն եհաս աստ ի
 Բիւզանդ՝ եւ գրեւն՝ ի մեղ եւ ի տեարսն եհաս որպէս եւ գրեալ էիք. եւ ի միւս
 օրն գէ'ալ եղեւ զի Եւֆրատ Կոմարուկէոս մարդն Տանապարհօրդ եղեւ մէնդիւրոյ
 ի Յոսպէ՝ վասնորոյ յաղայ Պապասիկն շուտով զիր ատաք ի վերայ մութէյէ-
 լիին եւ ընդ ալլ գրեւրաց յղեցաք առ ձեզ՝ ոչ միայն մեք՝ այլ եւ միւսն եւս՝
 եւ դարգերն էլ շիպէկն առեալ յղեաց յօրատուն՝ եւ յամէն էառ զի Հոգասցէ վասն
 զի հնար ոչ զոյ թէ աստ իր ինչ Հոգասցի, ցորքան փոխանորդն մեծին իւր փո-
 խանորդիւ արատաքոյ է Պօլսոյս՝ վասն այնորիկ եւ մեք սէրկէրտան նստեալ
 կամք՝ զոր տէրն ամենայնի մեղ ողորմեացի՝ եւ ստան առնեղ աշդորիկ խոր-
 հեցաք յղել աշդր դատարի՝ զի բանն յուշ կլինի՝ եւ զի՞նչ օգուտ նստիլն իւր
 աստ. վասնորոյ որպէս գրեալն էիք, Գ. աղղս Ժ. ահան զուշ որ լինի Ն. զուշ
 առաք իւրն խարջլի եւ յղեցաք առ ձեզ. եւ զուք որպէս կամիք այնպէս արա-
 րէք ըստ պաղարին զոր ընդ զմա արարեալ էք. զի թէպէտ ինքն ասաց թէ կա-
 միք՝ մնամ մինչեւ իրն լիցի՝ զի առեալ դնամ, բայց երբս ոչ կամեցաք դմբ-
 նալն վասն յուշ լինելոյ իրին. եւ որպէսն մեր այս է. զի այսօր ի Մարտի ին-
 մեծ Ժողով եղեւ ի Սուրբ Աստուածածնի Եկեղեցին վասն Սրբոյ Տանդ եւ մերս
 որպէսս թեան եւ իմ դամօթն յետ դնելով՝ զամենայն ինչ խօսեցայ վասն մեր
 եւ վասն Պատրիարքին մերոյ՝ եւ պահանջեցի նաղրըր դապղիմայ Հաստատելի՝

զի պապութիւն իմն ի մէջ իւրեանց գոյր եւ Աստուծով զսակաւ նշոյլ ինչ սիրոյց ցոյց ետուն՝ միարան քաշանայք եւ ժողովուրդք զձայն բարձեալ թէ որպէս կամ իս՝ այնպէս արասցուք, եւ արձակեցան խաղաղութեամբ. եւ Աստուծով ի վերայ այնմ խորհրդոյ եմք՝ աղօթս արարէք մասն մեր. եւ զի թէպէտ եղեւ զժառութիւն ինչ ի մէջ Պատրիարքին մերոյ եւ Սրբոյ Էջմիածնի նուիրակ Պետրոս վարդապետին, յաղղմանէ չարին, եւ ի չարաց ոմանց մինչ մեր ի մահն հիմա հիւանդութեան էաք. Աստուծով եւ այն եւս խափանեցաւ եւ յամօթ եղին այնք՝ որք զչարիսն զործեցին. եւ զայստակ մասն այնորիկ պրեցի իմ սիրեւեացդ՝ զի մի՛ ոք զայլ իմն բան զրիցէ աշգր՝ զի այսպէս եղեւ: Եւ կաթողին սիրով զողջոյն տամ միարան եղբարց մեծաց եւ փոքունց, եւ սիրելի սրբոցն իմոց Յովաննէս յովնիմաստ վարդապետին, եւ Կարապետ եւ Յակոբ վարդապետաց՝ եւ տիրացու մահտեսի Գաղպարին, եւ թարղման տիրացու Պօղոսին. եւ զայս զիտասջիբ իմ ցանկալիք. զի ի Յունմարի լա՛ մեր սիրելի սրտացաւ բարեկամ մահտեսի Սարգիս զարփայն անյիշելի ցաւօք տարածամ մահուամբ յանկարծ ի կենցաղոյս փոխեցաւ, եւ մեծ տրտմութիւն եղեւ մեզ. մասնորոյ ի հասանիլ զրոյս՝ զանուն նորա զրէք ի մէջ յիշատակի տետրակին, եւ քառասունք տայք կատարել՝ զի տէրն ամենայնի ողորմեացի հոգոյ Նորա, զի մեծ բարեկամ էր Սրբոյ Տանդ՝ եւ մեզ:

(Լուսանցքիմ վրայ) Սրբոյ Հօրն իմոյ բէկոյ վարդապետիս փափաղմամբ մեծաւ զողջոյն սիրոյ ընծայեմ իւրն եւ իւրայնիոցն. եւ որպէս զրեալ եմ ի նախկին զիւրն այնպէս թող լինի: Այլ եւ զայս ծանիք ո՛րդիբ իմ. զի այդ մէջզիլ Գրիգորդ ի զալն իւր այտի՝ հանդիպեալ է յԱռանայ քաղաքն եւ նաչար՝ միտցեալ է. աղաչեցեալ է զիշխանս քաղաքին եւ երեսուներեք զուռ ի նոցանէ առեալ. ձի մի գնեալ այն զրամօլն հեծեալ եկն տա՝ եւ առաի կրկին հեծեալ զձին եկն աշգր. զի էրէմարն Գրիգորին մնաց. եւ լգ. զուռ զրեցաք մեր զանձապետաց զի ի զանձանակէն տայցեն. արդ, ծ. զուռ ընդ միւսոցն տուաք եւ լգ. զուռ ձիոյ գին, որ լինի խղ. զուռ. հիսապ տեսնիք հետ իւրն եւ ի վերայ այն խղ. զուռին զիւր վարձն ընուք եւ տայք որպէս եւ խոստացեալ էք. եւ չլինի թէ յայդ տեղդ ձեր գլխաւ արդ եւ մահտարի անուն տայք կամ ժողովէք, զի միտս է աշմ. բայց թէ ի նոր զատուորէն գիր մի առեալ յղէք, որպէս ի հնոյն առեալ էիք յանձնարարութեան, որ տամք ի չեկս իսլամ: զի այն զատուորի հնոյ գիրն յոյժ օգուտ եղեւ մեզ ի կողմանէ մտղոտեացն զի իմացան զստութիւն եւ զգրկողութիւն նոցա. բայց յոյս մեր յԱստուած եւ ի սուրբս իւր. եւ ողջ լերուք ի տէր եւ ի պարծանս հիւրոյս Գրիգորի, որ ի Մարտի իզ. յօր տօնի Սուրբ Լուսատուին մերոյ զգիրս ծրեցի ի Սուրբ Աստուածածնի եկեղեցին որ ի Ստամպոլ. բաւ է:

1 Անճար, անօգնակեմ: Ակամայ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 39 (53Բ)

ՀԱՍՏԷ

Ի Սուրբ Երեսաղէմ
 Ի ձեռս Թէոփորոս եւ Գաբրիէլ եւ Յովաննէս
 վարդապետաց հասցէ գիրս ի բարին

է՛

Ազնիւ սրբոց իմոց ժրջանիցդ Տեարցոյ Գարբիէլի,
Թէոդորոսի եւ Յովաննու աստուածաբան վարդապետաց
Հարազատ ծառայիցդ Աստուծոյ եւ Աթոռոյց Սրբոյ.

[Յունիս 25, 1737]

Մեծաւ շնորհակալութեամբ եւ բազմաւ զոհանակութեամբ զորքս՝ յսէ՛ր եւ զԱստուծոյ օրհնութիւն յո՛յժ կարօտի մատուցանեմ. եւ արտասուօք խնդրեմ ի հեշտալըոյ տեսնել՝ զի պահեսցէ՛ զձեզ ընդ հօխնեաւ ամենագօր աջոյն իւրոյ՝ ազատելով զձեզ յամենայն փորձութեանց եւ յանիրաւ արանց. եւ որպէս ջանիւ մեծաւ Աստուծոյ զգործն կատարելով երեսապարզ զձեզ աստ արարիք. տէրն տերանց զձեզ պահեսցէ պարզերես յորն աներեկի. եւ զի ահա յաջողմամբ տեսան տէրունակսն ուխտաւորքն բարեաւ եկին անփնաս շնորհակալ ի Սրբոյ Աթոռոյց եւ ի ձէնջ ուրախ սրտիւ. իբ՝ օր կացեալք ի վերայ ծոփուն խաղաղ օդով. եւ բազմաշխատ սիրելի սրբին մեր Աստուածատուր վարդապետն՝ դամենայն զգրեան՝ գալ՝ Փառնի, գաղարանն՝ եւ զարդիւնն՝ ձեր դրօշմիւնիւնն լի եւ պատարուն հասոյց եւ թէլովմ արալ ի ձեռս մեր. հասցէ ձեզ տէր յօգնութիւն որպէս զուր հասիք մեզ. զիտէ տէր սրբիք իմ, զի որ ինչ ի հետս կայր՝ եւ ի նուիրակացն եւս յղեալ բերի. եւ մասն ինչ ի ձեր նոր յրդածէն ամենայն յայտնեղաց յանցեալ ամի արարեալ պարտքն զնաց որ զեռ մեր չէաք ի տեղս եկեալ արարեալ էին. եւ զեռեւս տուան ի կախ է անտիրին. եւ մեզ արդիւնք ինչ աստ ո՛չ եղև զի նուիրակ Սրբոյ Գահին ի մէջ քաղաքիս էր. եւ Հօգեւոր տէրն առ Աստուած փոխեցաւ ի նոր Կիրակէին. հոգոյ նորա Աստուած ողորմի. եւ նոր լինօղ զեռեւս յայտնի չէ. ի Մայիսի Գ. զրեալ զիրքս վասն մահուան համշիրակ սիրելի Հօր եւ եղբօրն իմոյ Մարտիրոս վարդապետին եհաս ի մեզ ի Յունիսի ԾԳ. Ո՛րդեակ իմ Գարբիէլ վարդապետ, եւ լալով լացի զնա եւ լամ զիսցնութիւնս իմ որ կարօտ մնացի յիմ սիրելեացն. տէր ողորմեացի հոգոյ նորա եւ ընդ սուրբս իւր դասեսցէ՛. եւ ձեզ զկեանս յերկարս տացէ. եւ ի տեղի նորա ի Սուրբ Հրեշտակապետն պատշաճ համարիմ զի տէր Գաղպարն լիցի. բայց սիրով համոզեցէք զնա եւ մի՛ խտուրթեամբ. Աստուած խէր տայ ձեզ՝ զայս խեղճ փտած ձեր տէր Սահակն է՞ր հանիք ալտի՝ որ եկն նա ալլ անկաւ ի վրաս. զի որպէս լսեմ ալլմ կտրած ականջ պետն յալ իմ է փոխեալ ճարպն գակամբ եկեալ զմեծամեծս բարբառելու եւ զիւր զպիղծ լուկոտն առ ինքն բերելով. ափսոս զձեզ որ զմէկէլ ունկն չէք կտրեր անտի հանելով. թէ յիրաւի է զրեցեալքս եւ լսածս. մեր խեղճ Ալթունն՝ մինչ հիւանդ էի անկեալ՝ յինէն զազտ զնաց զբուշտն ետ հանել՝ եւ հոգին է՛ւս ել ի մարմնոյն եւ թաղեցաւ՝ ես զի՞նչ առնեմ. բայց զկտակազիրն տեսի, զի ի հանդուցեալ լուսարար Աստուածատուր վարդապետն փոքր անտուկ մի ամանաթ է տուեալ լինի թէ ի Սուրբ Սարգիսն է. թեզ մեր որդի նոր լուսարար Աստուածատուր վարդապետն հանէ բերէ առ ձեզ՝ տեսէք զինչ կայ ի մէնջ, ինձ ծանուցիք. զգրեան ի անարան հասուցաք եւ եղև օգուտ, բայց զի մեծին փոխանորդն աստ ո՛չ է, ամենայն իր անկտաար է, ոչ մերն միայն, ալլ համայնց. ալլն ստիկրայի ոչ բարով եկն աստ՝ ալլ զվասն է՞ր զալն ոչ իմացաք, զի բնաւ երթեւեկութիւն առ միմեանս ոչ ունիմք եւ ոչ զրոյց. Մարտիրոս եւ Աստուածատուր վարդապետաց ըստակն՝ եթէ կարելի է՝ աստ յիցէք. եւ եթէ ոչ՝ առ պատ-

ուելին իմ բէկոյ վարդապետն մնացէ՝ և արտասուօք ի ձէնջ խնդրեմ և հարկիս սիրոյ պատուիրեմ չլինի թէ զիմ ձեր բէկոյ վարդապետի օրհնեալ սրտին դառնացնէք. այլ սիրով և մխիթարութեամբ պատուեցէք և մեծարանօք վասն Աստուծոյ և մերս խաթերն. և ահա ք. մեծ խաչ յերկուց հանգուցեալ պետացն յանուն ետու ի շինել. զգահրէնն՝ քան զայլ ամացն աւելի լցէք. թէ ի տեղն մնայ զարար չէ. և մեր միտքն Աստուծոյ ի պաշն է՝ միայն ի Սուրբ Տեղիսն աղօթս արարէք, զի յաջողեցէ տէր զգործս մեր ի բարին. զիտէ Աստուած զի յո՛յժ զգուեալ եմ յաստ կենալոյս սակս յոլով պատճառի որ չէ՛ այժմ զբեկի. Լատինքն յայնմ կողմանէ զոր զբեալն էիք թէ պոթալ արա՝ մեզ յայնմ կողմանէ բան մի բնաւ չյիշեցին.

(Լուսնեցիք լրայ) Ո՛հ լալոտ աշօք թախեալ սրտիս բեկեալ անձամբ պարանցափար խղճալի կարօտի զողջոյնն սիրոյ քեզ ընծայեմ, Հայր իմ հօգեւոր և լոյս աշացս Յոյաննէս ծերունի բէկոյ վարդապետդ իմ. հարցանելով զորպէս երանելոյդ. եղբայրն մեր Մարտիրոս վարդապետն ևս պնաց առ Գրիգորս թողլով ինձ սուգ և արտօսք՝ վասն կարօտ մնալոյ մեզ ի միմեանց. այլ կամք տեսնեմ օրհնեալ լիցի. և Սուրբ Հոգին Աստուած գեղ և թղմեզ մխիթարեցէ. ընէ. (1500) զուշ կէլիբն Սրբոյ Յարութեան ի մեզ եհտա, տէր տացէ քեզ և մեր որդոցն կարողութիւն. և ահա զուսմաշի ք. փեղկն լրացաւ. Աստուած տայ որ նախն հասանի բոյանդակն. և ի տէր ողջ լեր հոգսս իմ հոգի. Ամենայն Հա՛րց Եղբա՛րց և որդոցս միաբանից՝ կարգաւորաց և մահտեսեաց իմ սիրուն սիրելեացդ՝ այլ և բազմաշխատ զործակարացո՛ւ՝ բժայեմ յոյժ կարօտի զսիրոյ ողջոյնն և զԱստուծոյ օրհնութիւնն. և խնդրեմ աղերսս զմեզ յաղօթից չմոռանալ. սի՛րելի որդիք իմ մոմճի կարապետ վարդապետ և թարգման տիրացու Պօղոս՝ իմացայ և զձեր տուեալ արդիւնքն՝ Աստուած ձեզ վարձաւատոյց լիցի և ի տեսնէ լերուք օրհնեալք. Պօղոս ըզդայմէն չմոռանաս մարդարիտ զբոլղ. զինկլիղու զմեր նաւն պիտիք վարձէաք, էլլին չեթող թէ զհէրման նաւն վարձեցէք և դեռ ոչ է եկեալ այն նաւն աստ. և ի տէր ողջ լերուք ի պարծանս կարօտ Գրիգոր իբր պետի, որ ի Յունիսի ին. զգիրս ծրեցի ի վանքն մեր որ յԱսկուտար. բաւ է:

Ասորոց Հալապու գէտ Գէորգ վարդապետն զբեաց մեզ՝ թէ զբեա՛ քո մարդոց որ մեր վանաց տիրութիւն անեն մինչև մեք մարդ բոլրեմք. և ես իւրեանց կաթողիկոսին զբեալ եմ թէ լաւ մարդ մի բոլրեալ, վասնորոյ տիրութիւն անէք վասն Աստուծոյ զի մէ՛ր են. Ամէն զործակալ հետ իւր զործոյն կեցցէ, և սիրով ընդ միմեանս կացէք և զիրերս շահեցէք, մինչև Աստուած լոյս արասցէ մեզ՝ կրկին ողջ լիք:

Սարկաւազ մահտեսի Աբրահամին իմ վաղեմի սիրելոյն զողջոյն և զԱստուծոյ օրհնութիւն ընծայեմ. և ի ձէնջ խնդրեմ զի տիրութիւն առնիցէք նմա և խարճլիկ այլ տայք նմա զի ուժուր տեսած մարդ է ո՛րդիք. իմ սիրելի մահտեսի Գազպարին տամ զօրհնութիւն Աստուծոյ. և իմ որդի Յակոբ վարդապետին և ծնողաց իւրոց զՍուրբ Հոգոյն Աստուծոյ զընտրէն ընծայեմ, յԱստուած և ի ձեզ յանձին. հարազատ որդոցս մահտեսի Ներսիսին, մահտեսի Եղլային, մահտեսի Աբրահամին կրկին զԱստուծոյ օրհնութիւնն տամ. ո՛րդիք, ի զործս ձեր արի կացէք՝ զի զօրհնութիւն և զարքայութիւն տեսնեն ժառանգիցէք. և տէր օղնեցէ ձեզ՝ ամէն:

Հայցի մեր բարեկամաց յայդ զբարեր Հրէէն և. զուշ ստաք. տայք, զթէմէսիկն առնուք ի նմանէ:

1 Պարէն, արմտիւի պահեստ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 40 (58Բ)

ՀԱՍՏԷ

Աստուծով

Հասցէ գիրս ի ձեռն Աթոռակալ Գարբէլի
 վարդապետին. եւ տեղապահ Թէոդորոս վարդապետին եւ
 Կարապետ եւ Յովաննէս վարդապետաց՝ անբաց Հասու-
 ցանոցն ի նոսա զվարձս յԱստուծոյ անցէ՝ ա՛մէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Իմ աշացս լոյս քրտնաջան որդոցդ՝ Տիարցդ Գարբէլի,
 Թէոդորոսի, Յովհաննու եւ Կարապետի վարդապետացդ՝ զողջոյնն
 քրիստոսաւանդ բաղմախօս կարօտիւ բնծայեմ, եւ դտեառն
 օրհնութիւն մատուցանեմ

[Սեպտեմբեր 1, 1737]

Եւ ի հեշտալըոյ տեառնէ խնդրեմ զի պահեսցէ զձեզ յամենայն ձախո-
 դակի փորձութեանց, յերեւելի եւ յաներեւոյթ թշնամեաց. եւ յայտ լիցի հո-
 գեծին զաւակացդ իմոց՝ զի նախ պալլիւնէին եկն զբերօք՝ ընդ նմա եւ դարբին
 Յակօրն. զնա արգելաք եւ փոխանակ նորա զԶիլինկիր մահտեսի Սարգիսն յը-
 դեցաք միաբան, որ է պատուական այր եւ գիտուն ի գործս իւր՝ միայն շա-
 հեկն է հունար. եւ յետոյ ի Սեպտեմբերի Կ. եկն յանկարծ Ղօթիմազ Սարգի-
 սրն, եւ զբերեալ գիրս նորա եւս ընթերցաք. ո՛րդիք շէն Ֆէյզու բանն թէ լի-
 նէր՝ մեք կը հոգայեաք. այլ անհնարին թէ լինիցի, միայն Աստուծոյ է գիտե-
 լի. բայց թէ տափալքն առնիցեն՝ զայն ոչ գիտեմ զի բռնադուրս են ի մէջ քա-
 դաքիս. եւ ահա Աստուծով ուխտաւորաց նաւն ի Սեպտեմբերի Բ. եւ աստի՛ է-
 միրհաճ նոյն ինքն մեր սիրելի բաղմաշխատ որդի Կեսարացի Աստուածատուր
 վարդապետն. օրհնեալ լիցի յԱստուծոյ եւ ընկալարուք զզա մեծաւ պատուով.
 եւ զնոյն զզա կրկին ի զարնանային եղանակին յղիցէք ընդ ուխտաւորաց. ըզ-
 դա եւ ոչ զայլ օք. եւ լուայ թէ ամենայն մարդ յիւր գործոյ վերայ չի կենար՝
 զիւր գործն թողեալ յայլոյ գործն կու խանութի. ո՛րդիք ի՞նչ եղեւ ձեզ այս
 մէկ տարիս այլ համբերեցէք. աշխարհ ի վրդովման միջի է. զոհութիւն Աս-
 տուծոյ զուք հանգիստ էք, է՞ր զմիմեանս կու խոցոտէք, ամօթ չէ՞ մի. գոր-
 պէսն ինքն գիտէ եւ իւր քերայ ժողովելն. եւ թէ բան մի կայ՝ է՞ր ինձ չէք ի-
 մացուցեր. մասնորոյ ո՛րդիք իմ սիրելիք. արտասուօք զձեզ ազաչեմ մի՛ ըզ-
 բանն ձեր յոտք ձգէք, զմիմեանց բեռն բարձէք. եւ Երեմիա պետին ես ի՞նչ
 պարտիմ որ նա յինէն Բնիմ. զոռչ կուզէ. ո՛չ ամաչէ յիւր ծերութեան այիքն.
 գարմանալոյ բաներ կլխեմք փա՛ռք Աստուծոյ. արդ ահա ի Սեպտեմբեր ամ-
 սոյ Բ. օրն եւ աստի Աստուծով նաւն. տեառն զոհութիւն այս տարոյ ուխտա-
 ւորքն շատի՛կ են, միայն շահե՛լ շահե՛լ պիտոյ է. Աստուծոյ խաթելն համար
 յամենայն կողմանէ շահեցէք՝ զի Աստուծով եւ նոքօք է Տունն Սուրբ չէն.
 պարանքն որ յըզցաք՝ կայ որ պիտի բացուի ըստ Հասարակաց սոփոքու-
 թեան բաժանութի. եւ այն որ կըքեալ է թող մնայ՝ յինի թէ Աստուած բարի յա-
 ճողոմն տայ զամբ մեզ պիտոյ է՝ այլ կամք տեառն օրհնեալ է. միայն կրկին
 անդամ զձեզ ազաչեմ արտացաւք իմ, մի՛ յետս չոյլք յոր սկսեալդ էք՝ զզայ-
 րէքն ի ձեռաց մի՛ թողուք, զի մի ծաղր լիցուք թշնամեաց մերոց, զոր տէր

չանէ . օրհնեալն յԱստուծոյ իշխանն մեր մահտեսի Թօրուն Այսոյն երախտաւորն մեր մեծ , մին էնկուրցի կարապետ վարդապետ յղեաց ի խանէն թէ իմ խաթերս համար թող զրէ յերուսաղէմ որ շնեղեն զնա՝ արդ զի՞նչ կասէք , կարելի՞ է չէ ասել . զինչ որ տայ զապուլ արէք եւ սիրով համբեցէք աղայի խաթերն համար . եւ թէ զկերպ բանիս մեր զննիցէք զգործոյն՝ տեսան Աստուծոյ է զիտելի . եւ իրք զարմանալիք առնէ տէր . միայն միարաննութեամբ զԱստուած աղաչեցէք՝ զի վերջն մեր ի բարին լիցի . վասն Աստուծոյ մի՛ նեղարարի վասն զրելոյս եւ թողութիւն շնորհեցէք՝ զի ի սիրոյ սրտիս զրեցի . եւ ողջ լերուս ի տէր եւ ի պարծանս տառապելոյ Գրիգոր պետի . որ ի Ապառեմբերի ա . զգիրս զրեցի ի Բիւզանդիոյ Սուրբ Աստուածածնի եկեղեցին , բաւ է :

(Լուսանցիին վրայ) ՅԱստուծոյ օրհնեալ իմ սիրելի խոհեմ եւ հանձարեղ մահտեսի Գաղապրին հօրեղբայր կոչեցելոյ , կարօտ անձկութեամբ զԱստուծոյ օրհնութիւնն եւ զսիրոյ ողջոյնն յորդ սիրով բնծայեմ . եւ զինչպետ սիրելոյն իմոյ հաջի Եօհաննիս դուստն օրհնութիւն տամ . տէր իւրն կարողութիւն տացէ . նաեւ ամենեցունց եղբարց եւ որդոց զԱստուծոյ օրհնութիւն մատուցանեմ . ո՛րդիք , զիտեմ որ պիտի՛ր տրանձալք թէ է՞ր ուխտուորաց ձեռք շատ զիր է տուեր . զիտէ տէր որ ամէնքն իրիճայով է . եւ յորժամ դան բարով , զիս կամահեցնեն . Աստուած չենէ որ մինչեւ յայն օրն ի տեղս մնամ . բայց զխաթրն ի տեղն պահել յաւադոյն է՝ եւ բաւեսցի :

Բաղմաշխատ որդոյ իմոյ թէրճիման տիրացու Պօղոսին զԱստուծոյ խնամքն եւ զօրհնութիւն մատուցանեմ սիրով մեծաւ . տէր տացէ զկարողութիւն ա՛մէն :

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 41 (59Բ)

ՀԱՍՑԷ

Հասցէ զիրս ի սուրբ Երուսաղէմ ,
յամենացանկայի Աթոռն Սրբոյն Յակոբայ ,
ի ձեռս Աթոռակալ Գարրիէլ վարդապետին ,
եւ տեղապահ Թէոդորոս վարդապետին , եւ
այլոց եղբարց՝ ի բարին :

ԲՈՎԱՆԴԱՅՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Տենչայի եւ վափապելի բաղմախտտակ ցաւակից հոգեւոր որդիք իմ ի Տէր , Աթոռակալ Գարրիէլ եւ տեղապահ Թէոդորոս վարդապետք , զանձապահ Յովհաննէս եւ մոմճի կարապետ խոհեմ պետք , զխանական մահտեսի Գաղապր եւ ժրաջան թարգման Պօղոս խմաստուն տիրացուք :

[1 Հոկտեմբեր 1737]

Յանձնէ վշտացելոյ եւ յողոյ տառապելոյ՝ ի մշտախարան Գրիգոր մեղապարտ իրր պիտակ պետէ՝ խանդաղատ զթով՝ յո՛րդ արտասուօք՝ եւ անշափ սիրով՝ հասցէ առ ձեզ իմ աշացս յոյս վշտակիցբդ՝ սէ՛ր , օրհնութիւն եւ շնո՛րհ , հայցելով ի Տեառնէ՝ տա՛լ ձեզ զօրութիւն , արիութիւն , կարողութիւն եւ համբերութիւն : Եւ այս ինչ լիցի ձեզ յայտ՝ ցանկալիք դառնացեալ ողւոյս՝ զի ի Ապառեմբերի ժը յօրն աշնանամտի՛ զիրն ձեր որ յՈղոստոսի ք

գրեալ էիք, Շամայ մէնդիլիւ՝ տուաք նմա ի դոռւէ եւ անբաց եհաս առ մեզ. եւ
 ընթերցեալ գոհացաք զԱստուծոյ ընդ ողջութեամբ կեալն ձեր միամտու-
 թեամբ: Եւ թէպէտ իրն կատարեալ էր՝ սակայն զմահաբաւկան գիրն ձեր ըն-
 թերցան աստ եւ շնորհակալ ի ձէնջ յամենիցդ եղեն, վասն կատարեալ սիրոյ
 առ մեզ. եւ մերս նուաստութիւն վա՛ղ ուրեմն շնորհակալ է ի ձէնջ: Եւ վասն
 Յունաց վէճիլ կեսարիին որ գրեալ էիք թէ ահա եկին՝ դեռ եւս բարոյ ոչ է եկ-
 եալ աստ, բայց կարծեմ թէ վասն իւրեանց իրին իւրին զնա՝ խաբամբ հանե-
 լով աշտի՝ զի վանկատք յոլովք զոն զնմանէ եւ թուի թէ այլ ոչ տեսանէ զի-
 րուսաղէմ եւ զվէճիլութիւն տեղոյդ. այնպէս լուաք որպէս եւ զրեցաք կարծ-
 եօք: Բայց թէ վասն ելանելոյ նորա գիր մի ի դատաւորէն առեալ էիք կարի
 լաւագոյն էր՝ այլ յոյս մեր յԱստուած եւ յիւր սուրբն է: Եւ զամենայն
 զրանս գրեալ եմք եւ ընդ նաւին յղեալ. նաեւ զապրանս ձեռամբ մեր սիրելի
 էմիրհաճ Աստուածատուր վարդապետին՝ զոր Տէր զինքն զօրացուցէ, եւ խնդ-
 րեմ զի մի զա՛յլ ոք ընդ նաւին յղեցէք զի հաւատարիմ ծառայ է Սրբոյ Աթո-
 ռոյդ եւ որդի մեր, սիրով բնկալջիք եւ մխիթարանօք: Եւ վասն Ստեփանոս
 վարդապետին որ ի Սուրբ Հրեշտակապետն բէիդ կարդեալ էք՝ բարի է: Տէր
 Գաղպարն յիւր գործոց վերայ կացցէ: Եւ սիրովն Աստուծոյ զձեզ աղաչեմ եւ
 պատուիրեմ, զի վասն իւրատուց զրոյ իմոյ՝ թէ նախքան զնաւն եւ թէ ընդ նա-
 վին՝ եւ թէ այժմ մի նեղաստիճ, զի ըստ առաքելոյ՝ ո՞ր որդի իցէ՝ եթէ ոչ իւր-
 բատիցէ հայր: ՉՍրբոյ Տանդ՝ զձեք՝ եւ զմիարան եղբարց զբարին եւ զյաւն
 կամիմ. վասն այնորիկ յաշացս լուսոյս կելանեմ եւ կդրեմ, վասնորոյ թէ զի՛նչ
 որ գրեմ պարտիք սիրով ընդունիլ եւ կատարել: Որ եւ այժմ ահա զկարծիս
 երկուց կողմանցդ բառնալով զայս յայտնեմ զի թէ լիցի գիր ձեր ծածուկ առ
 իս՝ այնքան միաս չէ՝ որ կասկած կկրէք ի միմեանց՝ զի միեւնոյն բանք են ընդ
 յայտնի գրելեացն՝ թէ ե՛կ եւ զմեզ յայս գործոցս ազատեա՛ւ. եւ յընթեռնույն
 իմ, խորհիմ թէ իւրեանք ընդ միմեանս լաւ լինէին զայս ո՛չ գրէին. զի ա՛յլ է
 կարօտութիւն եւ այլ ազատութիւն. արդ՝ լալտ աշօք եւ աղերսիւ զձեզ խրա-
 տեմ, զի որովհետեւ աշխարհ գրելով զձեզ աղաչեցի՝ եւ չեղեւ սէր եւ միարա-
 նութիւն ի միջի ձերում, որ եւ այս այլ յիմ մեղացն եւ յանյաջողութենէ՛, ու-
 րեմն զայս արարէք. իւրաքանչիւր ոք զիւր գործն թող կատարէ, զմիմեանց
 բանն ապախտ մի՛ առնէք, ի վերայ իրերաց մի՛ ծիծաղիք եւ զգործս ձեր տըր-
 տնջանօք մի կատարէք այլ յօժար կամօք եւ սիրով. եւ մի՛ փափաքիք ելանել
 լերուսաղէմէ, զի մի պուցէ անկանիցիք ի ձեռս աւաղակաց. որդիքն Խորայէլի
 տրտնջացին յանապատի եւ զրկեցան յերկրէն պարզեւաց. տրտնջայի եւ ես
 աչդր ընդ ամենայն փոքու տրտմութեանց՝ զրկեցայ ահա եւ ե՛ս յերկրէդ ա-
 ւետեաց մինչեւ ցալժժ. եւ զապագայն Տէրն գիտէ թէպէտ զյոյսս ոչ հատա-
 նեմ: Մի՛ անմտանալք եւ դուք ո՛րդիք իմ, գիտէ Տէր զի յայսմ միջոցիս՝ քան
 զօրհնեալ երկիրդ՝ հանդարտ ոչ զոյ՝ զոր Տէր պահեսցէ յամենայն փորձու-
 թեանց: Ո՛հ բիւր երանի թէ ի տեղդ մնալով յետին միարանից լինէի, քան թէ
 եկեալ աստ՝ զայսքան շարիք դաջօքս տեսանէի՝ զորս մի ըստ միովէ գրելս է
 անհնարին: Առաջինքն պարտօք եւ տոկոսեօք վարեալ անտրտունջ ի տեղդ ա-
 խորժէին զկեալն, իսկ դուք ընդէ՞ր ոչ տայք փառս Աստուծոյ եւ համբերեցէք
 աչդր. կարօտ էք միթէ ինձ պէս անմտանալ եւ անկանիլ զոնէ ի դուռն: (Լու-
 սանցիք զի վրայ) Գոհութիւն Տեառն զի յԱստուծոյ պարզեւաց ձեզ ինչ ո՛չ զոյ
 պակաս, բայց ի հոգեւոր սիրոյ եւ յանմիարանութենէ՝ եւ այն ոչ թէ յԱստու-
 ծոյ՝ այլ ի ձերոց անորժակաց եւ յիմ մեղաց: Աստուծով զՍուրբ Տունդ՝ ի՛մ
 եմ յանձնեալ ի ձեզ եւ ոչ թէ դատարկ. եւ ամէնքդ՝ հասակաւ տիօք եւ խելօք
 կատարեալ, է՞ր զմիմեանս չհաճիք եւ վայելէք: Թողութիւն արարէք, ի սրբ-

տիս կսկծանաց եւ ի սիրոյ կզրեմ: Այն խելօքներ, դուք ի միմեանց կատկած կկրէք թէ զազոտ դիր կզրուի. եկէք աստ տեսէք որ յայլոց զբերովն յամենից ծոցն գիր կայ, զի յամենէ մեծէ յուսոյ որ երզմամբ հաստատեաց՝ թէ յուստաւորաց զարտենէն մինչեւ ցերթալ նաւին յերուսաղէմէ ինձ ղ գիր եկեալ է. եւ թէ զի՞նչ գրեալ կայ ի նոսա եւ ի՞նչ գիտեմ, զբոցն գիտէ. եւ այս վասն է՞ր, եթէ ոչ ի ձեր քանուցն(?) յանմխարանութենէ, զի ոչ թէ ի ձէնջ է գրերն, այլ ի չար յանմխարան մխարանիցնէ, զոր թէ տայ Աստուած ժամանակ, նոցա հատուցումն պատրաստ է. դոցա արարմունքն աշպէս է, եւ դուք միամիտք՝ զմիմեանս ոչ գիտէք շահել եւ ես կամ ի տարակուսի, եւ զգինչ առնելու ոչ գիտեմ, զի սրտապէտն է վկայ՝ զի իմ կամաւս չէ՝ արդեւումն ինձ աստ:

Տեսէք ո՞րդիւք իմ Թէոդորոս եւ Յովհաննէս վարդապետք՝ զի յայն դռն պարտուց ժամանակն որ ի տեղդ էի, իմ ցանկալի որդի Աթոռակալ լուսահոգի վարդապետն յորժամ զնայր ընդ երկուց աղագաց մէկ խորհուրդ մի առնէին, եւ կամ թէ ի տեղ մի դրամ տալոյ լինէին, ինձ կու գայր առէր՝ թէ այս աշպէս եղեւ. եւ այլ հաւանութիւն կու տայի. եւ թէպէտ ի դրամ տալն կրտսունջայի, բայց յետոյ լիով կու տայի, զիմ որդոյ ըսզն՝ ի տեղն կպահէի՝ թէ մի ծիծաղեացին ի վերայ նորա, ասելով թէ վէքիլի խօսքն մօտ յիւր մեծաւորն չի անցանիւր. եւ այն ի սիրոյ ժամանակն եւ մեք ի տեղդ՝ ահա մեր Պօղոսըն հոգովն թող վկայէ զի աշպէս էր: Իսկ այժմ ո՞րչափ զուշուրթեան ժամանակ է՝ որ պատեալ աղզն ընդ մեզ թշնամիւր են, եւ մեք այլ ի տեղդ չեմք. պարտիք աշպէս խոհանութեամբ մնալ՝ զի մի ասիցեն թէ՝ այլապղիբ եւ թէ՝ նոքա՝ թէ ի Հայոց Վանից մէջն մեծ եւ փոքր չկայ, եւ զայս ոչ թէ վասն աշնորիկ գրեմ զի աստելութիւնն ձեր յաւելցի եւ զապրանքն ցրուէք ինատիւ², այլ վասն կառավարութեան եւ կարգաւորութեան խրատ տամ, զի մի ծիծաղիցին ի վերայ ձեր թշնամիւրն: Եւ դու՝ որդեակ իմ Գարբրիէլ վարդապետ՝ զգո՞յ՜ լեր յամենայն իրս քո՝ զի ոչ թէ փոքր ինչ է վէքիլութիւն Սրբոյ Գահից. ընդ եղբարսդ սիրով լեր եւ ի նեղութիւնսն մի՛ տրտնջար. երկու կողմանքդ այլ ըզգոյ՜ կացէք եւ մխարան սիրով, զի լրտեսք չատ կան ի միջի ձերում, զոր Տէր զայնպիսիսն խափանեցէ, եւ ձեզ խելք՝ աչր եւ մխարանութիւն տացէ, զի եւ ես սրտաղիւր եղէց ասկաւ մի: Եւ այս աշպէս. որ ունիցի ունին՝ լուիցէ: Որ եւ ես զարձեալ յողոք անկեալ զձեզ աղաչեմ, զի անցեալ տարոյ պէս մուղայիթ լինիք՝ եւ զարդիւնսն հաւաքէք, զի մերքն ահա Աստուծոյ զարթուցեալք՝ զրամ պահանջեն ի դատարկ յամոնէս՝ զայրէթին ի մօտ ձեզ մնաց: Եւ գտէ՞ք առնէք՝ եւ զմինն աստ ըզրկէք՝ թէ աստ լինիմ եւ թէ ոչ: Եւ մերքն լրեալ են թէ կիւլ Ահմէտ փաշայն յայդ կողմունքդ գալոց է, հարկիցին զիս թէ զրեմ Գարբրիէլ վարդապետին եւ թէ Բճումանին՝ զի յորժամ ի մօտ գայցէ՝ ընծայիւք առ նա զնացեն եւ վասն մեր զգիր վկայութեան ի մօտն սուցեն եւ յղեսեն. թէ նա աստ զայ եւ թէ ոչ՝ ի նմանէ գիր մի պիտոյ է մեզ որ իւր առջօքն տեսեալ է. եւ թէ հնար է՝ ի դատաւորէն եւս զիր՝ թէ Յոնքն առհնազանդ են հրամանի. վասնորոյ եւ նոցա վէքիլն եկն ի Բիւղանդ, եւ զբայց մի լուաք թէ կեսարն ի մեր քաղաքապետէն մեծէ՝ եւ յայլոց քաղաքացոց արդ՝ եւ մահգոր պիտիւր առնու եւ զայ ոչ բարով: Աղաչեմ զձեզ զգոյ՜ եւ արթուն լերուք եւ Տէր Աստուած զձեզ զօրացուցէ ի վերայ ներհակացն ձերոց ներքնոց չար թշնամեաց: Կրկին աղաչեմ զի ամենեցուն եղբարց զսիրոյ ողջոյն յինչն ողջոյն մատուցէք եւ աղօթս արարէք զի Տէր յաջողեցէ զի զմիմեանս տես-

1 Պատիւ, ամուսն, համբաւ, պարկեշտութիւն:

2 Հակառակութեամբ ոգիով, նաեւ՝ յամառութեամբ:

ցութ : Եւ ողջ լեբութ ի Տէր եւ ի պարծանա վարանեալ Գրիգորի իբր պետի որ
 ի Հոկտեմբերի ա զգիրս ծրեցի ի Սուրբ Գէորգայ եկեղեցին որ ի Բիւղանդ :
 Եկող Ղօրթմաղ Սարգսին ի (20) զոուչ տայք եւ զիմ Աթոռակալի մայրիկն եւ
 զմահտեսի Մարկոսն չմոռանայք. բաւ է :

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 42 (60Բ)

ՀԱՄՅԷ

Աստուծով

Հասցէ գիրս ի Սուրբ յերուսաղէմ ի Սուրբն Յակոբ՝
 ի ձեռս Գարրիէլ եւ Թէոդորոս վարդապետաց ,
 զի ընթերցցին ի լուր ամենայն միարանից՝ ի բարին :

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Տեառնդ Գարրիէլի, Տեառնդ Թէոդորոսի Աստուածաբան վարդա-
 պետացդ, եւ ամենայն միարանիցդ եւ զործակարացդ՝ Հո՛րցդ,
 եղբարցդ, եւ որդոցդ իմ ըստ ոգւոյ՝

[6 Հոկտեմբեր 1737]

Զողջոյնն սիրոյ եւ զօրհնութիւնն Աստուծոյ յոյժ կարօտիւ բնծայեմ
 դատամացեալս ծերութեամբ Գրիգոր իբրու պետս անպիտան, եւ ժտեմ ի
 բարձրելոյն՝ զի պահեսցէ զձեզ սիրով եւ խաղաղութեամբ՝ աղատ յամենայն
 չարեաց եւ ի սիրօթութեանց, եւ հարցանեմ զորպէսն ձեր ի բարին. իսկ թէ
 զմեկնեալս եւ զբաժանեալս ի ձէնջ մարմնով եւ ոչ ոգւով թէ զնիցէք՝ Տեառն
 Աստուծոյ փա՛ռք : Բայց ո՛րքան հեռացեալ եմ ի ձեր քաղցր տեսութեանց, ոչ
 դադարի աշխարհաբանաց՝ յիշելով զսէրն ձեր զանչափ եւ զգութն, զոր Տէր
 արժանացուցէ կրկին սուրբ տեսութեանց ձերոց : Բայց զձեզ աղաւթ յալա-
 գին պաղատանօք ո՛վ սիրեցեալքդ ի Հոգոյս՝ զի զղայրէթն ի ձեռաց չթողուք՝
 յՍուրբ Տան շինութիւնն ի շէն պահեցէք՝ եւ ընդ միմեանս Հոգււոր սիրով
 միարան կացէք. զո՛ր, զբէ՛ն, զնախանձ, զկապ եւ զկոխ ի ձէնջ անհետ արա-
 բէք եւ զսահման ժամակարգութեան հաստատուն պահեցէք յիշելով զանթիւ
 աշխատանս եւ զջան՝ զձեր եւ զմեր՝ եւ զիրս եւ զխորհուրդս ձեր արտաքնոցն
 մի՛ յայտնիցէք, եւ ընդ անիծեալ խորամանկ ազգին Յունաց զբարեկամութիւն
 մի՛ առնիցէք, եւ թէ զոյ ի միջի ձերում այնպիսի ոք՝ ի Սուրբ Տանէզ վտարե-
 ցէք եւ ի բաց բարձէք : Եւ զեկեալ օրհնեալ ուխտաւոր մահտեսիքն վասն Աս-
 տուծոյ լաւ շահեցէք զամենեւին վասն Աստուծոյ, զի ի բարեաւ դառնան նո-
 ցա զգանկատ մի՛ առնիցեն. եւ ամենեցուն նոցա եւ քաղաքացոց մեր ժողովոյդ-
 եանն զԱստուծոյ օրհնութիւն եւ զՀոգււոր ողջոյնն ի մէնջ մատուցէք : Արի՛
 կացէք եւ մի՛ յուսահատք լինիցիք՝ աղքատի Աստուածն ողորմեսցի մեզ եւ ձեզ
 եւ բոյր ազգիս մերոյ. զազօթս արտառուչս եւ յուրմա՛ սիրով ի ձէնջ պա-
 ճանջեմ, զի Տէր յաճողեսցէ զգործս մեր ի բարին : Եւ այս եւս մի՛ լիցի ի ձէնջ
 ծածկեալ, սիրելիք իմ, զի մեք զբովանդակ յոյս եւ զՀոգս մեր յԱստուած
 ձգեալ սպասեմք ողորմութեան նորա, զի բարեխօսութեամբ տխարցն մերոց եւ
 ամենայն սրբոց իւրոց՝ եւ ձեր արժանամտոց ազօթիւքն զթառսցի ի մեզ եւ ի

տառապեալ ազգս մեր: Ամենայն՝ դուր բանից եւ խօսից չհաւատայք՝ թէ հրա-
տարակեցեն անիրաւ եւ անաստուած ազգն Յունաց. զի աստ ալլ գրոյց ինչ
ո՛չ զոյ ըստ միայն այն՝ թէ ամենայն ազգ զիւր ժառանգութիւն կալցի եւ որ-
պէս էրն յառաջագոյն՝ այնպէս լիցի: Եւ թէ ի տեղդ աւելի եւ փակաս գրոյց
ինչ զոյ՝ փութով մեկ ծանուցէք: Յամենայն կողմանէ մուղայիթ լերուք, եւս
աւելի այն՝ զի ընդ պղծոցն այնոցիկ ի մաքառ մի՛ մտանիցէք թէ՛ դուք թէ՛
ուխտաւորքն եւ թէ քաղաքացիքն մինչեւ Աստուած այց արասցէ մեզ տառա-
պելոցս եւ աղքատացս Քրիստոսի: Միայն զաղօթս (Լուսանցքի վրայ) յեր-
կարս ի Սուրբ Տեղիքն եւ ի Սուրբ յԱթոռդ խմովս հոգով առնիցէք: Եւ ողջ լե-
րուք ի Տէր եւ ի սարժանս կարօտատանջ չխեղոյս՝ որ ի Հոկտեմբերի զ զգրոս
ճրեցի յմուկուտարու մեր փանքն կոչեցեալ. բա՛ւ է:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 43 (45Բ)

ՀԱՅԵ

Ի ծածուկ հասցէ զիրս ի ձեռս Աթոռակալ Փարրիէլ վարդապետին, Տեղա-
պահ Թէոդորոս վարդապետին, Փանծապահ Յովհաննէս վարդապետին,
մահտեսի Փաղտար Ամուճային, Թարգման տիրացու Պողոսին, զի ընթերց-
ցին ի միասին, եւ ճիշի ի վեր մի հանցեն, եւ ի Տեառնէ օրհնեալք լիցին՝
ա՛մէն:

ԲՈՎԱՆԴԱՅՈՒԹԻՒՆ

Աստուծոյ

[17 Փետրուար 1738]

Ըստ յուղմանց խորհրդոց տառապելոյս՝ զանխուլ ի բարձրաց դաս ինչ
վարկայ ձեզ ծանուցանել խորհրդարար, իմ սիրելի որդոցդ հարազատից վըշ-
տակցացդ եւ շարշարակցացդ խոնց: Քանզի որովհետեւ միջոցս աղմկաւ լցեալ
տարուերին՝ իրբեւ զբազմախուռն ալիս ծովու՝ սարտ իսկ է ի մէջ կայացելո-
ցրս Աստուծոյ զպատրաստութիւն տեսանել՝ թէպէտ յաջողումն Տեառնէ: Եւ
այս է զոր ասեմա՝ զի յետ զնալոյ ուխտաւորաց ի սրբոյ քաղաքէդ՝ ի՛սկ եւ
ի՛սկ զամենայն արդիւնս Սրբոյ Տանն Աստուծոյ եւ զայլ իրս Սրբոյ Աթոռոյդ՝
տէֆտէրով յայլ եւ յայլ տեղիս թաղուաջիք հեռի եւ ի դուրս սրբոյ եկեղեցոյն
եւ ոչ ի վանաց. զի թէ հաշտութիւն չեղեւ՝ մե՛ծ խռովութիւն լինելոց է. մի-
թէ Աստուած զբարին յաջողեացէ, ա՛մէն: Գրեցից եւ դաս՝ շամցի Հաջի Պէ-
քիր պաշայն որ է մեր բարեկամն՝ յանցեալ ամն զիւր սիրոյ գրեաց եւ ընդ նը-
մին աղերս մեզ՝ թէ յերուսաղէմայ վերայ ինձ ասէ՛մ մի տաս առնուլ ոսկէ-
գլխութեան. եւ բարեկամաց ձեռօք առն միոյս ալլազոյց ծ (50) զուշ տուաք,
թէ գնայ յօրտուն՝ եւ բերցէ զգիրն. եւ նա ի գնալն ի ճանապարհին մեաւա. եւ
ծ զուշն գնաց: Իսկ ի դալ օրտունին աստ՝ կրկին ետու ձե (85) զուշ, զի առ-
ցէ ասէ՛մ մի, մի ամն ի բարեկամաց մերոց՝ իսկ նա յետ աւուրց երկր զգիրն.
եւ ետու մեր Իսպրահիմին ընթեռնուլ. եւ տեսի զի փոխանակ զՊէքիր անուն
գրելոյն՝ Մէհմէտ գրեալ էին, եւ գիրն եւս անհաստատ. փասնորոյ որովհե-

¹ Բանակատեղ, ճամբար:

տեւ զբարեկամութիւն տեսեալ եմք յառնէն յայնմանէ, կրկին օր (82) դուռն
 ետու՝ եւ հաստատ ընդ ըստկի վերայ գիր առիւ. եւ օթուրախ² ազգր յերուսա-
 դէմ, որ կարի զժուար էր, աշգմ լինիլ՝ եւ եղեւ. վասնորոյ ո՛րդեակ իմ Գար-
 րիէլ վարդապետ՝ ահա զգիրն եւ դասէմէն առեալ յաղայէն՝ յղեցի ընդ գրոյս.
 դու որ կարի ծանօթ ես նմա, տո՛ւր զգիրն ի Պէքիւր պաշայն եւ օր դուռն առ ի
 նմանէ. եւ զդասէմէն մեր պատմեալ նմա՝ եւ բարեւ արա իւրն: Եւ զմիւս գի-
 րնն որ պաթալ մնաց Մէհմէտ անուամբ՝ դոյն եւս յղեցի. լինի թէ գաղտ ծա-
 խեցեա միոյ ումեք՝ զի հազար³ դանձ մի է ստացողին, թէպէտ մեզ վնաս եղեւ՝
 բայց դանխուլ: Եւ Հրէից գրերն եւ խէլասներն⁴ որ ընդ սալիանճուն էր՝ ի մեզ
 եհասա եւ ի տեսարն տուաք եւ եղեն շնորհակալք. բայց այն ստակն ի ձեր կող-
 մանէն էր, որ դուք յայեալ զատուարէն առեալ էիք՝ եւ մեք ի Հրէից առեալ՝
 ի նորա մարդն տուաք:

(Երկրորդ էջ) Լրացեալն Արիոս կատաղին Ղայսերն՝ յորժամ ոչ բա-
 րով եկն ի տեղոյդ զմեր Պրոխորոն վարդապետն եւ գիւորդն մեր՝ ծաղկամբ
 յղեցի ասել նմա ո՛չ բարի եկիր. եւ պիղծ սպասուորքն ասացեալ են թէ սատ
 ո՛չ է՝ եւ ի դռնապանի խուցն նստուցեալ զմերսն՝ եւ այնքան պատիւ արար-
 եալ, մինչ զի ի տեղի բախի⁵ ջուր արբուցեալ. եւ այնպէս տխուր դիմօք ե-
 կին. եւ յետոյ ինքն եկեալ ի Սուրբ Գիւորդ զմեզ անդ ոչ եղիտ եւ Տեառն փառք
 զի պիղծ երես նորա ոչ տեսաք. եւ զի նախ նկուն եւ երկիւղալի էր յինքնանց.
 բայց ի դոյ իւրեանց շատուծոյ(?) թարգմանին անիծելոյ երես առեալ բա-
 դում հաջմունն առնէ ի վերայ մեզ՝ հեղնելով թէ գիտէ ո՞րպէս դայր եւ գնայր
 ի Սուրբ Յարութիւն բազում հառադջօք⁶, եւ ի Բեթլէհէմ փառօք մտանէր եւ
 ելանէր՝ մինչ զի կանայք զոսի նմա տային. նաեւ յամենայն լեզուս Էրմէնու
 վանքն գոյր՝ եւ ըստ իւր անդուռն բերանոյ լիտի բարուցն քամահելով թէ զէր-
 մէնի ազգն իւրեանց առաջնորդով եւս յայս հալս հասուցի եւ ոչ ա՛յլ ոք, ան-
 չափ գիր գրելով յերուսաղէմէ ի Բիւզանդ՝ եւ այլ բազում եպերանս ի սոյն
 կարգի. եւ իմ դայտսիկ լսելով փա՛ռս տամ Աստուծոյ ասելով թէ այս ամե-
 նայն եկն ի վերայ իմ վասն իմ մեղացն. եւ վասն այնորիկ գրեցի զի փաք ինչ
 շշուռջ գոյ թէ կրկին նա դայոց է վէճիլ՝ զոր Տէր մի՛ յաջողեացէ նմա դալ աշ-
 դրը՝ զձեզ իմացէք՝ զի այսպէս է նոցա բարեկամութիւն՝ եւ լիցին նպոխալք
 յԱստուծոյ ազգօք եւ ժողովրդօք:

Զհանդուցեալ մահտեսի Սարգսի Կեսարացոյ զգրամն ըստ գրոյ թէ-
 մէսսուկին՝ առաք անպակաս յորդոց նորա, օրհնեալք լիցին ի Տեառնէ: Աստ-
 ուած ձեզ խէր տայ՝ օրհնեալն յԱստուծոյ մահտեսի Մելիտոն ազայն զՍուրբ
 Սարգսի գրսի սէտէֆլի դուռն ա՛յնքան խարժով ըզրկեր, եւ զԵմֆայու գե-
 րեզմանատան զիշատակարանի քարն ըզրկեր. ոչ մեր Աստուածատուր վար-
 դապետն զրեր թէ ահա զքարն ի տեղն դրաք, եւ ոչ դուք օրհնութեան գիր մի
 նմա յղեցիք. եւ վախեմ թէ ի տեղն այլ չէք դրեր. համարիմ թէ մեք մոռացաք
 զրել ի բազում զբաղմանց. ո՞չ անիկ սպրանքն առաջի աչաց է. վասնորոյ ի
 հասանիլ գրիս՝ զգուռն չուտով ի տեղն տայք դնել հռչակաւոր ծանուցմամբ
 եւ պատարադաւ, եւ թէ բան մի այլ մեր Աբրահամ վարդապետին ասպարած
 են նոքա, հարցէք եւ դոյն եւս կատարեցէք. եւ լաւ մեծ գիր մի շնորհակալու-

2 Կայան, պաշտօնավարելու վայր:

3 Պատրաստ:

4 Զերծում (պարտի) տուող գիր, գրութիւն:

5 Օղի:

6 Պահակ:

թեան վասն դրան եւ վասն Էնաֆայու գերեզմանատան նմա յղեցէք անպատ-
ճառ : Եւ դու ո՛րդի Յովաննէս վարդապետ՝ գիրն մեր եւ բառն թուրքի գրես եւ
ընդ մեծ գրոյն ըզրկես՝ որ չլինիմք ամօթով, որպէս այժմ. միթէ քի՞չ երախ-
տիք ունի ի վերայ մեզ : Ահա ընդ գրարերիս եւ զԱպուրվահայ Էֆէնտիին չինած
Ֆերմաններն եւս յղեցի : ԼԲ (38) դուռ զխարջն ետու՝ առէ՛ք ի նմանէ : Ի մօտ
Համթայ առաջնորդ Պետրոս վարդապետն ինձ գո (3000) դուռ ի փօլեցայի
թէմէսուկ կայ՝ Աստուծոյ Համար չմոռանայք առնուք ի նմանէ՝ զմօհրս
պատուեցէք եւ զգիրն առ իս ըզրկեցէք, զի ինձ գրեալ է թէ յերուսաղէմ կու-
տանիմ տամ զգիրն : (Երրորդ էջ) Եւ ահա զՍուրբ Յարութեան չըջապատ մա-
րադուրի պակասն զ փեղկ կտորն զուպուրով յղեցաք ընդ դատաւորի նաւին,
ձեռամբ դատաւորի թէրզի պաշի օրհնեալ մահախնացու Յարութիւնին : Եւ թէ
խարջ է արեր ի վերայ վարդապետին տայք. եւ կարել տայք զվարդապետին՝ զի
լմնցաւ. եւ բարով անմիտս Հասանի ի տեղդ : Եւ մեր մահտեսի Գաղպարն պա-
լաթցի Լազ կոչեցեալին՝ օրհնաց զնոյն՝ Աստուծոյ Համար յորժամ զրէիդ վար-
դապետի յիշատակարանն սրմայով ի վերայ տայք զրել՝ եւ զնորս անունն եւս
տայք ք կտորի վերայ գրել այսպէս. յիշատակ է մահտեսի Գաղպարին եւ
մահտեսի Հուրիին : Ո՛րդի Յովաննէս վարդապետ՝ դո՛ւ մօղայիթ լիցիս տաս
զրել, զի այս մահտեսի Գաղպարն ու (1000) դուռ է եւ Սրբոյ Աթոռոյն. որ ըզ-
մանքն Ուսկուտարու չինեցաք Աստուծով. ինդիրն այս գի ի Սուրբ յԱթոռն, ի
Սուրբ Աստուածածնին չիրիմն՝ քառասնից տամք կատարել՝ վասն Աստուծոյ
տայք զվերդրեալ անունս յիշատակել ի Սուրբ Պատարագն. զիս պարտական
չթողուք զի խոստացայ նմա. եւ ի Սուրբ Յարութիւն : Եւ այդ թէրզի պաշի
Յարութիւն՝ յամենայն կողմանէ յԱստուած եւ ի ձեզ ամենեւեան : ԶՖաղլտին
տեղտար աղային զալայպէկութեան զպէրաթն՝ յղեցաք ահա՝ եւ թէ զպատմու-
թիւն զամենայն գրեմ զպէրաթին՝ ա թապաղայ՝ թուխտ չօղտեր. թէ ո՛րչափ
մատ արգեր ի վերայ իւրն եկեր էք ի տեղս՝ Աստուած գիտէ՝ որ յայս խեղճ
ժամանակս՝ մեր ետգիհի՞ Իպրահիմի ձեռօք չորս հարիւր եւ եօթն դուռ խարջ
դնաց. եւ ու (1000) մօւնաթով¹⁰ հազիւ եղեւ. բարով վայելէ թէ զլաւութիւն
գիտէ. ո՛րդիք Գարբիլէ վարդապետ եւ տիրացու Պօղոս՝ կոչեցէք զաղտ գիւնքն
եւ Յովաննէս վարդապետն թող կարգայ՝ որ ինքն իմենայ. եւ իւրն ապսպրե-
ցէք որ զմեր անունն բնաւ չի տայ պարծելով թէ նոքա արած են, թէ զմեր
խաթրն կուղէ. եւ գիտեմ որ զրամ է՛ք կարեր յիւրնէ առնուլ. բայց թէ քոր
կամ քիւրէն¹¹ կամ այլ ինչ կարացիք առնուլ յիւրնէ՝ մեծ քաջութիւն է. եւ
Աստուծոյ Համար չլինի՛ չլինի՛ թէ այսպիսի բանի մօտենայք. թէ եւ թշնամու-
թիւն առնիցեն, զի շա՛տ միտս կրեցի որ ոչ կարեմ գրել : Ո՛հ ինձ՝ իմ աշացս
լոյս որդիք վշտակիցք եւ ցաւակիցք. զի այս ք տմ եղեւ որ ի Սուրբ Տանէդ ել-
եալ եմ, եւ չեղեւ թէ ճամարութեամբ մէկ բանի մի Համար աւետեաց գիր մի
զրէի, թէ վասն մեր գալոյն, եւ թէ վասն այլ ինչ իւրաց. այլ այժմ դատոյցն
զրեմ. ի գալ ամին թէ ողջ մնացի՛ այլ. յայս նորս Բարիլոնս՝ անհնար է ինձ
մնալ. միայն ուխտաւորաց՝ եւ մեր որդի Աստուածատուր վարդապետին պա-
լոյն եւ ձեր օգնութեան կնայիմ. դուք գիտէք եւ ձեր զայլէթն. զի յամենայն
կողմանէ զատարկացեալ նաեւ յուսահատեալ եմ. բանիկ մի ըզրկէք շատկեկ

7 Արքուճի հրովարտակ :

8 Թուզրի բերք :

9 Գրագիր :

10 Ազայանգով :

11 Կիր :

լինի, որ հեղ մի զմարտն պոծացնեմ յայս տեղոյս Աստուծով ելանեմ, զի մաշեցայ կրկին անձամբս՝ եւ եմ ի վտանգի. Աստուած ճար առնէ: ՉԱխոյցի Ֆաթալահի եմ (500) դուռնի թէմէսունն ի մահտեսի Ապստուլէն առաք. եւ կրկին անգր յղեցաք. լինի թէ մահտեսի Աստուածատուն ողբաւոք բան մի առնու. եւ թէ չեղեւ՝ առնուք զգիրն ի տեղդ թող մնայ, զթէմէսունն ի մէջ մահտեսի Աղայի դրոյն դրաք. հոգս թող անէ վասն Աստուծոյ:

(Զորբորդ էջ) Հասարակ ուխտաւորաց ահա կոնդակ մի յղեցի՝ թէ պիտոյ է ի Սուրբ յեկեղեցին տուք ընթեռնույ, եւ թէ ոչ՝ դուք զիտէք: Ի միտածի թէ զիբ մի ամենայն միարանից պրեմ, եւ ոչ զընցի որովհետեւ չաճ չունի. Աստուած ամենեւեցունցս զգաստութիւն տաղէ. ե դուք կրկին ողջութեամբ ողջ լինուք ի Տէր եւ ի պարծանս իմ. որ ի Փետր՝ արի ծէ ի Սուրբ Գէորգայ եւ կեղեցին զգիրս ծրեցի. բաւ է:

ԶՀինաի Օղլուի սուրկունի բանն չկարացաք իմանալ որ ընդ նոր կոմսուկչի Հասան աղայի դրոյն զկատարեայն պրեալ եմ. թէ ք ազգն զաղտ ի մէջնջ կամեցեալ են առնել. բայց ճշմարիտն ոչ իմացաք. թէ չլինի՝ նէ ընդ նոր դատաւորիդ է՝ ւսողութեամբ սղծոյն կէս եւ լման Սբիտիւն. ալլ մեղայ՝ զի դատոյցն ոչ իմացայ. իմաստութեամբ խորհեցարուք, զի մի չիտթ ինչ զիպիցի մերով պատճառաւ. եւ Տէր փրկեացէ զձեզ յամենայն չարեաց՝ ա՛մէն:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 44 (51Բ)

ՀԱՄՅԷ

Աստուծով

Հասցէ գիրս ի Սուրբ յերուսաղէմ, ի Գերասայժատ յԱթոռն ամենայն Հայոց ի Սուրբն Յակոբ, ի ձեռս Գարբիէլ, Թէոդորոս եւ Յովաննէս վարդապետաց. անբաց ի նոսա Հասուցանողն՝ յԱստուծոյ զվարձս առցէ: Ա՛մէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛

[25 Ապրիլ 1738]

Իմ աչացս լոյս աշխատախատակ Պետացդ՝ եւ ամենայն դորձակաւայ, եւ ամենայն Միաբանից զողջոյնն սիրոյ կարօտ անձկութեամբ մատուցանեմ թախիժ սրտիւ, եւ զայս ինչ յայտ առնեմ ձերդ մտեւոթեման. զի ընդ այս նախ դարձանամ, թէ ո՛րքան զիր մինչեւ ցայժմ մեզ զընցիք յամենեցուն մէջն այս էր՝ թէ ի քէն զիր ոչ զայ առ մեզ՝ հապա ի՞նչ կլինի կամ ո՞վ կպահէ, եւ այս ինձ մեծ տարակուսութիւն. ալլ եղև զինչ որ եղև՝ եւ ամեն եւս էանց ի վերայ. Աստուծով զառաջակայն հոգացուք. եարամաղիցն՝ Աստուած ինտաֆ տայ. մեք ալլ աշխատ նախ զալոյն ակնադէտ կապանեմք զոր Տէրն ամենայնի խաղաղութեամբ հասուցէ աստ՝ եւ թէ զոր ինչ ընդ պալիւշուն պրեալ եմք՝ արարեալ էք՝ Աստուծով ամենայն բան զճանապարհն կպտանէ. վասն ձողի տալոյն երկուքն հոգս չեն աներ՝ մեք զի՞նչ առնեմք, զի ամենայն ոք յիւր տառապանս անկեալ հեծին. եւ ետփութ ձայն հանկոյ ժամանակն չէր, բայց թէ զկատարն առեալ է՝ Աստուած հաստատ պահէ՝ եւ ի թշնամեաց չար լեզ-

ուսաց աղատեցէ . եւ նորադոյն ալ իր մի՛ առնէք ի՛մ որդիք, զի ժամանակ չը-
ռելոյ է . Տէր Աստուած զվերջն ի բարին արասցէ . ընդ Լատինսն կատարեալ
սիրով՝ մնայք ո՛րքան կար է ձեր, եւ զայլազեաց զլիսաւորսն եւ զամենայն ոք
լաւ շահեցէք, եւ ընդ ալոցն որպէս եւ զիտէք . եւ երկուց ազգաց տիրութիւն
արէք սիրով . զմահտեսին աղաչեցի վասն ազարի մէկ ուսուպին՝ թէ՛ գնեա .
Հա՛ սասաց եւ չէ՛ . եւ այնպէս յերկրայս մնաց . դուք ալ սիրով ընդ միմեանս
կացէք եւ աղօթս վասն մեր արարէք, զի դերձցուք յայսմ վայրացս՝ եւ ընդ
երկա՛ր եղև պանդխտութիւն իմ ցաւալի կենօք . Տէր զվրէժն իմ խնդրեացէ ի
թշնամեաց իմոց ըստ իւրն անուտ բանի, զի ումեք վնաս ինչ ոչ հասուցի եւ
ինքեանք զայս արարին ընդ իս՝ ահն ունիմ ի բարձրեալն Տէր զի ոչ թողու նո-
ցա զա՛խ եւ զվա՛խն իմ, որ ալս քամ է որ կամ ի տաղնապի՛ եւ ողի իմ քաղի
վշտօք, նեղութեամբ եւ կարօտիւ . թէ՛ ալեւալլ բարբաճմունք լսէք յորդոցն
անիծից մի՛ հաւատալք . եւ ընդ ումեք կաղ եւ կոխ շանէք, հետ ձեր գործոյն
կենայք, եւ Աստուծով ի մօտակայ օրերս կրկին զիր գրելոց եմ ձեզ, սակայն
զրեութիւն գրաբերիս զիտէք (լուսանցքին վրայ) զի յելանին իւր կինդրէ
զիր, մեք ալ ստիպով զայսքանս զրեցաք յԱպրիլի ին . : Ողջոյն տաջիք մեր
բարեկամացն յանուանէ՛ եւ որ ոք զմեզ կհարցանէ . ի Մարայ զիր եւ տէֆտէր
եկն թէ՛ ալսքան ապրանք յղեցինք, եւ դուք մեզ չխմացուցիք եւ ոչ նոցա չխտակ
զիր միութեամբան յղեր էք օրհնութեան . եւ աստի յղեցի շնորհակալութիւն,
դուք ալ յղեցէք : Եւ մեր տղայքն Համայնք Սարգիս վարդապետիւ զաջն ձեր
համբուրեն կարօտիւ . եւ ողջ լերուք՝ ի Տէր եւ ի պարծանս հիւրոյս Գրիգոր
իրբ պետի՝ որ ի Սուրբ Գէորգայ եկեղեցին զզիրս ծրեցի . բաւ է :

Իմ աշացս լոյս Հօր ձերոյ բէիդ վարդապետին՝ լալոտ աշօք զսուրբ
աջն համբուրելով զողջոյնն սիրոյ տարիմամբ կարօտի բնձայեմ, եւ իմ որդոց
իւր սպասաւորացն զԱստուծոյ օրհնութիւն տամ, զի լաւ սպասաւորութիւն
նմա ստնիցեն : Ո՛հ՝ Տէրն ողորմեցի, ա՛մէն :

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 45 (54Բ)

ՀԱՍՑԷ

Աստուծով

Հասցէ զիրս ի Սուրբ յերուսաղէմ, ի Սուրբն Յակոբ՝ ի ձեռս
Տեարցն Գարբէէլի, Թէոդորոսի եւ Յովաննու գործակալ վարդա-
պետացն, ի բարին :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Աստուածային Սրբոց Տեղեացո՛ւ եւ գերազա՛հ Տեառնահաստատ Սրբոյ Ա-
թոռոյ ժրաջան եւ բազմախոնջ քրտնածոր վաստակաւորացո՛ւ Տեառնդ
Գարբէէլի, Տեառնդ Թէոդորոսի եւ Յովաննու աստուածաբան վարդապե-
տացո՛ւ հոգեծին որդոցդ իմ ի Քրիստոս՝ զսէ՛ր՝ զողջո՛յն՝ եւ զօրհնու-
թիւն Տեառն՝ բնձայեմ բազմամբ սիրոյ :

¹ Անգղամ, ստամբակ, անպիտան :

² Շիմուածք, շէնք, շինութիւն :

զմեղ ի մեր հաշմարդիկ՝ շատ շահ կայ յուսեղէնի դար. (լուսանցքին վրայ) զի թշնամոյ տէրն պարտի միշտ զգոյշ կայ. զի տեղոյդ եկեայ կես[արն] տոտ ա-
րարին տեղոյս վէճիլ եւ ի դու խրեանց ուխտաւորաց նախն՝ յայնմանէ եւ զբը-
կեցին, բայց զբոյց ի վեր ոչ ել. եւ աստի յոմանս թէ խնդրեալ է աղերսիւ տալ
հրաման զայլ աշղբ իբր զմիարան նստիլ. եւ նորա եւս զուխտաւորաց զնու
վարձեցին. եւ ահա զՅունաց զնոր վաթիւրսի տեղոյդ զտէրաթի սուրէթն ի մէջ
զբոյս եղեայ առ ձեզ յղեցի. բայց շատ մի յայնմէք. ո՛ւմ որ պիտոյ է յայտ-
նել՝ նմա տոնածին ցոյց տուք. եւ զայս եւ սիրով պատուիրեմ զի կազ եւ կը-
ռիւ չլինի թէ առնիցէք ընդ մարտացն, եւ ընդ Լատինսն յոյժ սիրով կացէք.
եւ ի ձէնջ Հոսրհակալ եմ յոյժ սիրեցեայ որդիք իմ եւ աչացս իմ լոյսք՝ որ
յայտանս ժամանակս բազում նեղութեամբ զԱրքայ Աթոռոյդ զգործն հոգացիք
եւ զիս ամօթով շարարիք. Աստուած զձեզ օրհնէ եւ զօրացուցէ. եւ բոլոր ա-
չօք զձեզ աղաչեմ զի սակաւ մի յայլ համբերեցէք, զգայրէթն ի ձեռաց չթո-
ղուք. զմիարանսն եւ զայլսն սիրով շահէք, զտան պախապութիւն հոգայք, եւ
յաւելորդացն ի բաց լերուք. եւ ի Սուրբ Տեղիսն՝ դուք եւ միարան եղբարքն
ազօթն արարէք, զՏէր աղաչելով զի յաջողեցէ զգործս մեր ի բարին. որ եւ
ամենեցունս զսիրոյ ողջոյն մատուցանեմ: ՅԱնտոնի կնոջ ընչիցն խէր չկայ,
զվէրէսիէն² յոմանց առաք եւ մնացեալքն տալոց են բաց յերկուց երեցանց.
Ջմիւռնիոյ զէտն³ հաստատեցաւ ի Սուրբ Գահն զանունն յիշեցէք. ի Հարխու
տէր Աբրահամէն զսիրոյ եւ զյորդորական զիրն պակաս չանէք. զԱէֆէրն եւ
զԱմիրխանն լաւ էք արեք ի վերայ զործոց զնելով. եւ ահա այսօր որ է Վար-
դապետի պահոց ք. շարթիւն, նաւն եկն ի Ղուծ Ղափուն, Աստուած ուխտաւոր
տայ. թուի ի մօտ օրերս Հրէից նաւն աստի կեկանէ. թէ այլ զբոյց լինի ընդ
նոսա յղելոց եմ. եւ այժմ այսքանս բաւեցի. ողջ լերուք ի Տէր եւ ի պարծա-
նքս Գրիգոր իբր պետի՝ որ ի Յուլիսի զգիրս ծրեցի յԱստուտար ի մեր փա-
քըն: Իմ սիրելի հօր բէկ զարդապետին կարօտի զողջոյն ոնծալեմ. եւ ամու-
ճայ մահտեսի Գաղպարին եւ թարգման տիրացու Պօղոսին եւ ամենայն զործա-
կալաց կարօտ ողջունիւ զԱստուծոյ օրհնութիւնն մատուցանեմ:

Հասցէին տակ

Գրաբերիդ Ը(8) զօլքայ տուաք:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 46 (55)

ՀԱՍՑԷ

Յերուսաղէմ, ի Սուրբն Յակոբ, ի ձեռն
Յովհաննէս իոնեմ վարդապետի զանձապահի.
անբաց հասցէ զիրօ ի բարին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿԱՆԻԹԻԻՆ

է՛

[15 Օգոստոս 1738]

Քրիստոսական ողջունիւ. եւ օրհնութեամբ բազմաւ ծանիր սիրելի որ-

2 Գրաւ: Փոխ տառաւոր զբաւ:

3 Կակնարկէ Վազար Ա Զահկեցիի:

զի իմ Յովհաննէս րազմաշանձար վարդապետ . զի այդ Ալէքսան տիրացու գրարարկը՝ է յԱնիայ՝ եւ յանցեալ ամբ մայր դորա ալբի գոլով եկն յախտ եւ մնաց այդ դր եւ մեր օրհնեալ րարեկամ մաշակութիւն՝ զայդ աղայդ բերեալ յանձնեցին ի մեկ վասն ընթերցման . եւ այս մի ամ է որ առ մեկ է , եւ ունէր կարօտ վասն ուսմանն կրթութեան . եւ զմեր որպէսութիւն գիտեա թէ յո՞ր խղճութեան եւ վշտակութեան միջի եւ մ. ք , մոռանալով զմեկ եւ զայնս զորս գիտէաք . ո՞չ խղճութեան . զմանորով իրողն եկն զա մնալով թարց ընթերցման . յորդորեցի զալ այդր . որ եւ ահա յղեցի այդր յանձնելով ի մեր յորդի Աստուածատուր վարդապետն . զի Աստուծոյ յորժամ ալբի Հասանիցին՝ բերեալ ի քեզ յանձնեցէ . աբը՝ սիրովն Աստուծոյ պատուով քեզ՝ զի վասն իմ եւ վասն բարեկամաց մերոց խաթիբն՝ բնկալցիս մեծաւ գիտի . եւ Հոսս յանձին կալեալ ուսուցես զգա ի Հանձարս իմաստութեան . եւ իննամարկեցես Հոսկեւոր յանձնութեամբ . եւ զալ եւ զմեծկոյթ տալով զմա քստ պիտոյից . զի անընդել է վանացն կացութեան . վասն այնորիկ կրկնարանեմ զի յօծար կածօք յաւագոյն իննամարցեալ զմա՝ եւ մի թողուցուս ինքնազխտութեամբ եւ զատարկ չըջալայի . յԱստուծոյ եւ ի քեզ յանձին զի մեր որդի է եւ որրորդ . եւ ոչ զլ ըր տերաւոր ի իրարմանս (լուսանցիք ի վրայ) գիտեալ ձերոյս ո՞չ որդ զատման յոյր զի իրարմանս որ յոյստտութիւն զի զի ձեր ձերեցի . բաւ է :

Հրաւ. ԱՐԱՅ ԳԱՅՆՆԵԱՆ

(Հար. 8)

UNE COMPILATION SUR LA GRAMMAIRE DE L'ARMÉNIEN ANCIEN

É. G. TOUMANIAN, *ARMÉNIE ANCIEN* (en russe:
Drevnearmyanskii yazik), Moscou, Académie des sciences,
Institut de linguistique, 1971, 448 pages.

Tout livre, paraissant en U. R. S. S., porte une notice bibliographique. Voici celle de cet ouvrage :

"La structure phonétique et grammaticale de l'ancien arménien classique est élucidée sous tous ses aspects dans (cette) monographie. L'auteur (une femme. M. M.) essaie d'aborder d'une manière nouvelle une série de problèmes concernant la formation des mots et la morphologie de la langue étudiée. Les recherches sont menées au moyen de l'analyse des données de la grammaire comparée sur la parenté de l'arménien avec les autres langues indo-européennes, et d'après leur interprétation personnelle. L'ouvrage, pris en son ensemble, est une généralisation théorique des acquisitions de la science contemporaine¹ et de l'étranger dans le domaine de l'étude de l'arménien ancien".

Nous ne saurions mieux présenter l'ouvrage en quelques lignes.

Tout livre soviétique a un *rédacteur responsable* qui revoit le manuscrit et, entre autres tâches, aide l'auteur à corriger des fautes éventuelles. Le livre ne serait pas édité sans son *Imprimatur*². Le *rédacteur responsable* de l'ouvrage en question est A. A. Abrahamian, docteur ès sciences philologiques, auteur d'un *Manuel de grabar* (Գրաբարի ձեռնարկ, 3e édition, Erévan, 1964, Morphologie, auquel Toumanian a renvoyé 50 fois, sans compter les nombreuses citations textuelles et les mentions du nom et des idées de l'auteur), d'un ouvrage sur les formes nominales du verbe (17 renvois), et d'une volumineuse étude sur le verbe arménien (cité 12 fois) dont seul le premier tome a paru. Ces 79 renvois et les nombreuses citations *du même auteur* nous révèlent deux choses au moins : l'une nous paraît être d'ordre personnel et nous la laissons de côté ; l'autre, c'est le caractère compilatif de ce livre qui veut être une "généralisation théorique des acquisitions de la science" linguistique. En effet, l'auteur a "utilisé" très largement d'autres ouvrages aussi : l'*Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique* et autres travaux de Meillet, à toute occasion et surtout lorsqu'il s'agissait de rappeler les formes primitives indo-européennes des mots arméniens ; pour la même fin, la *Grammaire complète de l'arménien* (en plusieurs tomes) d'Adjarian, où l'auteur, un ancien élève de Meillet, a souvent répété son maître. Pour la phonétique et la phonologie, T. a résumé la *Phonétique*, de la *Grammaire d'arménien ancien* (grabar), t. I, Synchronie, d'Aghayan (Erévan,

¹ On ne voudra pas mal interpréter cet adjectif : à la page 13, où l'auteur présente plus en détail son livre, il est remplacé par un autre, signifiant "national, local, du pays", d'U. R. S. S.

² De plus, l'auteur doit avoir acquis la recommandation écrite de la société savante dont il fait partie.

1964). Dans la classification des suffixes, la dérivation et la composition, on reconnaît très facilement la *Théorie de la langue arménienne* (Հայոց լեզուի տեսություն) d'Abeghian. Dans la description de la flexion nominale, on retrouve *Le système et l'origine de la déclinaison de l'arménien ancien* (Հին հայերէնի հոլովման սիստեմը և նրա ծագումը), de Djahoukian (Erévan, 1959). Et enfin, dans la description de la flexion verbale et un peu partout, on voit surtout les études susmentionnées du *rédacteur responsable*, avec leurs défauts, souvent en traduction dans le texte, mais sans le nom de l'auteur. T. ne s'est même pas donné la peine de remplacer par les siens les exemples des ouvrages "utilisés", hormis quelques rares exceptions. L'auteur a aussi, bien sûr, ses propres idées, ses hypothèses et ses interprétations; mais elle sont perdues, pour celui qui connaît les sources, dans cette masse de choses empruntées dont elle ne manque pas souvent d'indiquer l'auteur véritable.

On trouve d'abord dans ce livre, dont nous rendons compte après l'avoir lu patiemment d'un bout à l'autre, un abrégé de la théorie marxiste de "l'origine des Arméniens et du peuple arménien", un aperçu très rapide des études de l'arménien ancien, des détails sur l'alphabet arménien, "La structure phonique et les caractères prosodiques" de l'arménien ancien, "la structure du mot et sa formation", la morphologie du nom, des noms de nombre, des pronoms, du verbe, des mots invariables — prépositions, adverbes, "mots modaux", conjonctions et interjections. L'auteur présente en appendice des spécimens "d'ancien arménien classique", accompagnés de leurs traductions russes, pris des Évangiles, d'Eznik, de Fauste de Byzance et de Moïse de Khoren. On trouve, à la fin du livre, une liste de "Corrections et errata" laquelle, hélas! est loin d'être complète, surtout pour l'orthographe des mots arméniens: ceux-ci sont cités en caractères nationaux et accompagnés de leur transcription; par contre, les phrases ne le sont pas, et les renvois à leurs sources sont rares, ce qui est inadmissible dans un ouvrage sérieux.

En se basant sur des études parues, T. tente aussi de présenter l'état de l'arménien au Ve s. Aux pages 13-15, elle déclare que le moment est venu d'écrire une grammaire de l'arménien ancien "englobant les données de la science contemporaine, et se différenciant des ouvrages précédents non seulement par sa structure, mais aussi par l'interprétation des matériaux. Les données des toutes dernières recherches permettront à l'auteur de vérifier quelques généralités et de donner une réponse qui résume les recherches faites dans tel ou tel domaine" (p. 13). T. considère son ouvrage comme tel: elle a essayé d'y "analyser scientifiquement toute la structure de la langue... Les schèmes existants sont interprétés sous des aspects nouveaux et, en conséquence, la structure de ce livre diffère sensiblement de celle d'autres ouvrages" (pp. 13-14). Il est vrai que des études récentes sur la phonétique, la phonologie, la dérivation et la composition, ont permis à T. de rédiger des chapitres dont sont dépourvues de simples grammaires scolaires de grabar; il n'est pas moins vrai que son ouvrage est le premier en son genre à être aussi volumineux. Mais le sondage nous montre que l'auteur, malgré ses promesses de "nouvelles interprétations", n'ajoute rien d'essentiellement nouveau et de "scientifique" aux études qu'elle résume, à part le verbiage et des remarques insigni-

fiantes en un style recherché. Bien au contraire, elle ne dit pas tout ce qui concerne les questions traitées. Aux différents chapitres de son livre, personnellement nous préférons de bien loin la lecture directe des ouvrages où elle a puisé. Ainsi chez Abeghian on trouvera tous les suffixes et une bonne théorie de la dérivation en arménien ancien, et l'étude *De la composition en arménien*, de Meillet, est beaucoup plus savante que le chapitre correspondant de ce livre (pp. 152-165).

Et il ne faut pas prendre au sérieux toutes les déclarations de T. au sujet de ses "interprétations nouvelles". Elle nous dit, par exemple, que "La question du nombre des cas en grabar est considérée autrement dans le présent ouvrage. L'auteur introduit un septième cas, le locatif, dans le système des cas, lequel, comme on le sait, n'était pas reconnu comme un cas indépendant" (p. 14). Heureusement, elle même fait remarquer (p. 196) que Meillet, par exemple, considérait déjà le locatif comme un cas indépendant en arménien classique; ici, toute la polémique voilée de T. vise les linguistes arméniens soviétiques, y compris son *rédacteur responsable*.

L'étude purement comparée de l'arménien ancien ne fait pas partie de l'objectif de l'auteur. Néanmoins elle "a essayé, parfois, de suivre les origines et les changements ultérieurs des phénomènes les plus intéressants" (p. 15). Pour ce faire, et en bien d'autres occasions, elle a presque toujours eu recours aux recherches de Meillet. Cependant son attitude générale, au début de son livre, envers ce grand arménologue, étonne le lecteur. Avec le linguiste russe E. A. Makaïev, elle trouve, par exemple, que "les opinions de Meillet sur le rapport de l'arménien avec le modèle indo-européen commun, sont à revoir fondamentalement" (p. 12), et plus particulièrement: "A la différence des postulats de Meillet, E. A. Makaïev démontre que là où Meillet voyait une innovation comme cause des divergences de l'arménien avec l'indo-européen commun, il y a, en fait, conservation de l'état le plus ancien. D'autre part, en revanche, en se qui concerne la question du système des cas, lequel, d'après Meillet, est un archaïsme dans l'arménien, E. A. Makaïev y voit une innovation" (pp. 12-13). Cependant, justement en ce qui concerne la "Catégorie des cas" (p. 174 et suiv.), T. partage sans réserve l'avis de Meillet, en oubliant le linguiste russe: "De toutes les langues indo-européennes, l'arménien, *d'après l'avis de Meillet*, mieux que les autres, a conservé le nombre et les sens essentiels des cas i.-e., et a des correspondances exactes avec l'indo-iranien, le grec, le slave et autres langues. Ayant perdu le vocatif, le grabar a conservé, *d'après l'avis de Meillet*, non seulement les sens essentiels des cas i.-e., mais aussi leur emploi en général" (p. 174). T. en appelle à l'opinion de Meillet dans des cas même, où elle devait avoir la sienne, fondée sur l'étude directe des textes classiques. En parlant, par exemple, des noms de nombre fléchis à partir de "5", elle écrit: "*D'après l'avis de Meillet*, en arménien, non plus, ils ne se déclinent pas en principe" (p. 257). Néanmoins, comme on verra dans nos remarques ci-dessous, elle a essayé franchement de critiquer quelquefois les points de vue de Meillet, mais à tort.

T. se répète souvent, ce qui est l'une des causes qui ont contribué

à grossir son livre. Ainsi en parlant des adjectifs dérivés et composés, aux pages 246-253 elle reedit en partie ce qu'on avait lu auparavant dans le chapitre de la dérivation et composition.

Après ces remarques générales, passons à des questions particulières, par ordre de pages, en vue d'avertir les lecteurs.

1. P. 10, n. 14: Il est dit que la *Grammaire arménienne* (Բերականաբանական հայկական), de Gabriel Avédikian (Venise, 1813), est rédigée en arménien moderne occidental, la IIe seulement est en arménien ancien. — Contrairement à ce que dit T. à la même page, n. 16, la *Grammaire arménienne*, des coauteurs V. Tchalekian et A. Aydenian (Բերականաբանական հայկազնեան լեզուի, Vienne, 1885), est entièrement rédigée en arménien moderne occidental, et non ancien. Soit dit en passant, à côté des 50 renvois au *Manuel de grabar* de son rédacteur responsable, T. a complètement oublié cet ouvrage, la grammaire la plus sûre et la meilleure de toutes; or Abrahamian en a copié toute la partie morphologique.

2. PP. 8-13: Dans la bibliographie des ouvrages cités dans l'historique de l'étude de l'arménien ancien, on ne trouve pas l'*Altarmenisches Elementarbuch* de Meillet, l'*Altarmenische Grammatik* de H. Jensen, ni *Le parfait en arménien classique* du P. St. Lyonnet. En d'autres occasions, T. omet d'autres ouvrages importants. Ainsi en parlant de la création de l'alphabet arménien (p. 17), elle renvoie à un de ses propres articles et ne mentionne même pas l'ouvrage fondamental d'Adjarian, *Les caractères arméniens* (Հայոց գրերը, Vienne, 1928); pour confirmer son dire de la perte de la différence aspectale des deux subjonctifs présent et aoriste en grabar, elle renvoie à la dissertation toute récente et tout à fait compilative de Th. Karagoulian (p. 323, n. 2), en laissant de côté l'étude savante de Meillet: *Emploi des formes personnelles des verbes*, où, cette question a été traitée magistralement (M. S. L., XVI, 1910-1911 pp. 407-428 = *Études de linguistique et de philologie arméniennes* /ELP Arm./, Lisbonne, 1962, pp. 83-110).

3. P. 18: "A présent, le signe *o* /*o*/ s'emploie, en arménien moderne, à l'initiale du mot, pour exprimer la voyelle /*o*/". Il fallait noter aussi que cette lettre s'emploie de même dans le corps des mots composés, si le second terme commence par *o*: *այսօր* "aujourd'hui" = *այս-օր* "ce jour-ci", etc.

— A la même page, il est dit qu'en arménien moderne *o* initial se lit *wō*: *սոկի woski*, tandis qu'à la page 25 il est dit — et c'est ça qui est juste — qu'il se lit *vo*: *voski*. Même l'exemple n'a pas changé.

4. P. 18: "Le signe d'interrogation (?) se met sur la voyelle du mot auquel se rapporte la question". Il fallait préciser "... sur la voyelle de la syllabe finale du mot...". — A la même page, on lit: "L'apostrophe (') se met devant la préposition *i* dans le but de la différencier d'un mot quelconque commençant par *i*". Il y a bien longtemps que ce signe ne s'emploie plus dans les éditions des textes en arménien ancien. On dira la même chose du signe d'abréviation «պատիւ», p. 19-20.

5. P. 20: "A l'initiale, la lettre *t* ne figure que dans des mono-

syllabiques". N'importe quel dictionnaire d'arménien ancien démentira cette fausse déclaration: *էսկիւն, էսյծեամ*, etc.

6. P. 31: L'aoriste *սուսք* est traduit seulement au sens passif: "nous avons été donnés". Or on sait que cette forme verbale a ordinairement un sens transitif, "nous avons donné, nous donnâmes" qu'il fallait noter en premier lieu.

7. P. 46: "A la finale du mot, la voyelle *a* se rencontre dans quelques monosyllabiques: *դա* 'celui-là', *սա* 'celui-ci'". Il fallait ajouter un etc. ou bien citer tous les cas où *-a* final ne prend pas de *-j*, comme le monosyllabique *նա* "celui-là". Mais il y a aussi des polysyllabiques où l'on a *-a* final, comme les cas obliques des pronoms démonstratifs cités, le mot *սոյն* "voici", les impératifs singuliers en *-ա* ou *-հա*, comme *դո՛ւ* "va", *սիրեա՛* "aime", des noms propres comme *ԅուդա*, etc. A la page 76, où l'auteur se répète sur le même sujet, le pronom *նա* est toujours oublié.

On remarque, en général, que l'auteur ne dit pas tout, ne cite pas avec précision tous les cas concernant la même question, comme par exemple en parlant de *-o* final: "En grabar, la voyelle *o* se rencontre très rarement en finale: dans les formes du mode impératif" (p. 48). Il fallait préciser: dans des formes d'impératif singulier, et citer aussi le mot *այո* "oui" et *դո* "ton", cité à la p. 76 où l'auteur se répète, mais *այո* y est toujours oublié. De même, p. 50, d'après T., la lettre *ը* ne s'écrit qu'à l'initiale; il fallait ajouter qu'elle s'écrit aussi à l'intérieur des mots composés dont le second terme commence par *ը*: *անընտանի* (chez Ez-nik), *աստուածընդդէմ*, *աստուածընտիր*, etc.

8. P. 118: Pour illustrer que les *pluralia tantum* perdent leur suffixe *-ք* quand ils prennent un suffixe de négation, T. cite comme exemples *միտք* — *անմիտ* et *մեղք* — *անմեղ*. Ces noms sont mal choisis comme exemples, car leurs formes de singulier *միտ* et *մեղ* existent aussi et sont fixées dans les dictionnaires. *Անմիտ* et *անմեղ* peuvent bien être dérivés de *միտ* et *մեղ*.

9. PP. 149-150: Le suffixe *-իչ* des noms d'agents (*Esquisse*, p. 75) est cité parmi les suffixes de participe; mais à la p. 211, ces formes en *-իչ* sont appelées des noms, et à la p. 372 on ne le trouve pas à côté de *-ող* (*-աղ*) comme suffixe de participe présent ou "participe-sujet", comme T. l'appelle d'après les grammairiens arméniens. Disons, par la même occasion, qu'à la p. 150, le suffixe de ce participe a la forme de *-աղ*; à la p. 372, comme nous l'avons dit, il est *-ող* — forme du moyen âge: entre parenthèses seulement on lit *աղ* (sans le trait d'union qui, avec l'astérisque, manque souvent dans cet ouvrage), mais les quatre exemples donnés sont en *-ող*. C'est ce dernier que Meillet considère comme suffixe de ce participe: cf. "Les participes en *-ող* (fléchis en *-ա*) à signification de présent, comme *բարող*", etc. (*Esquisse*, p. 129), et "Mais il faut en distinguer le type de *ծնաղ* 'parents' (v. § 11) avec lequel les participes en *-ող* sont souvent confondus" (*ibid.*, p. 130).

10. P. 150: On lit *-իւ* comme suffixe d'infinitif. Or en arménien du Ve s., qui est l'objet de l'étude de T., on ne trouve pas d'infinitif en *-il*. Cf. *Esquisse*, § 96 l. 1: "Du thème du présent il y a un infinitif en

*-lo: -el -*h*l pour les thèmes en -e- -*h*- et en -i- -*h*-". D'ailleurs T. évite de citer -i- comme voyelle thématique de l'infinitif à côté de -e-, -a- -u-, et ne donne aucun exemple d'infinitif en -il.

11. P. 160: D'après T., il y aurait des opinions différentes sur la nature et l'origine de la voyelle de liaison -a- des mots composés. "Selon l'une, écrit-elle, en renvoyant à la *Théorie de la langue arménienne* de M. Abeghian, la voyelle de liaison remonte à la voyelle *a* des noms thèmes en *a*- ... D'après l'autre (*Esquisse*, p. 98, en renvoi), elle est empruntée aux composés iraniens ayant une voyelle de liaison -a-, entrés dans l'arménien. Par analogie, cette voyelle s'est répandue aussi dans les types de composés purement arméniens". Puis T. se met en devoir de réfuter cette hypothèse à l'appui d'exemples purement arméniens. Mais toute sa verve est vaine car elle a tout simplement mal compris Meillet (*Esquisse*, 1936). Déjà dans son étude *De la composition en arménien* (1912-1914) Meillet disait: "Il reste à rendre compte de cet élément -a-. On en aperçoit deux origines possibles. Il y a tout d'abord les mots arméniens thèmes en -a-; l'*a* peut être considéré comme faisant partie intégrante du premier terme des composés dans: *meca-gin* 'de grand prix' ... En second lieu, les emprunts abondants de l'arménien à l'iranien ont beaucoup augmenté le nombre des noms fléchis en -a- ... Mais l'arménien n'a pas seulement emprunté des mots simples; il a aussi emprunté des composés; or, la plupart de ces composés avaient un *a* à la jonction des deux termes ... Les emprunts à l'iranien ont donc dû contribuer d'une manière appréciable à la généralisation de l'élément *a* comme voyelle de liaison dans les composés ... Les composés iraniens ont dans une large mesure servi de modèles aux composés arméniens. On ne saurait s'exagérer l'influence du vocabulaire iranien sur le vocabulaire arménien ... La langue s'est décidée pour -a-, qui se trouvait dans le plus grand nombre des cas, mots indigènes ou mots empruntés" (ELPArm., pp. 167-168). Meillet n'a pas changé d'opinion dans la 2e édition de *l'Esquisse* (1936). Après avoir expliqué les composés du type *mecatun*, il écrit: "Si le second terme commence par une consonne, une voyelle est insérée, le grec a généralisé le *o* des thèmes en -o- ... Sans doute sous l'influence des composés empruntés à l'iranien, l'arménien a généralisé *a* des thèmes en -a-, ainsi *hayr-a-span* հայր-ա-սփան 'qui tue son père'" (p. 98). Abeghian, dont T. partage l'avis, explique comme Meillet l'origine des composés du type *mecatun*; seulement, il ne parle pas d'une influence iranienne dans la généralisation de la voyelle thématique -a- des thèmes arméniens en -a-, comme voyelle de liaison des composés.

Dans la suite, p. 162-163, T. critique cette fois-ci Abeghian, comme quoi celui-ci n'aurait pas reconnu le type de composés *génitif + nominatif*. Elle renvoie aux pp. 189-190 de la *Théorie de la langue arménienne*; cependant à la p. 191 de cet ouvrage, on lit: "Ultérieurement, la voyelle *a* a passé aussi aux composés ayant un génitif singulier ou pluriel (comme premier terme. M. M.), comme *հորաքույր* 'sœur du père, tante paternelle', *կանանցածին* 'né de femmes'".

12. P. 175: Pour illustrer le fait que les *pluralia tantum* "expriment souvent l'idée d'un objet unique", T. cite, parmi ses exemples, les noms

de nombre *հրեք* '3' et *չորք* '4'! Nous trouvons inutile d'y insister.

13. P. 176: "D'après l'avis de Meillet, des vestiges de genre grammatical indo-européen se sont conservés dans les noms en *-h -i*". Encore un "avis" que Meillet n'a pas exprimé! T. renvoie à la page 75 de l'*Esquisse*. Cette page fait partie du § 40 qui commence par ces lignes: "Il reste maintenant à examiner quelles sont les origines indo-européennes de chacun des types vocaliques" de la flexion nominale. A la p. 75, indiquée par T., on lit: "Les noms arméniens terminés au nominatif-accusatif par *-i -h* sont les uns thèmes en *-o-*, les autres thèmes en *-a-*; les premiers reposent donc sur *i.-e. *-iyo-* ... Les thèmes en *-i- -h-* qui sont thèmes en *-a-* reposent sur *i.-e. *-iya-*", etc. On voit bien que Meillet ne fait aucune allusion à des vestiges quelconques de genre grammatical qui seraient conservés en arménien. Au contraire, sous le titre *Genre* il a écrit: "L'arménien, conservant une distinction des thèmes en *-o-* et en *-a-*, aurait pu opposer les genres masculin et féminin; néanmoins il n'a pas trace d'une distinction de ces deux genres" (*Esquisse*, p. 92). — T. fait remarquer avec raison (p. 176, n. 14) que le nom *գիւղացի*, cité par Meillet comme exemple de thème en *-o-*, n'est pas courant en grabar classique; cependant elle reprend cet exemple unique pour y reconnaître un vestige du genre grammatical. Cela et d'autres cas pareils montrent que T. ne domine pas les sujets traités. — T. pourrait rappeler l'emploi des noms *ayr* 'homme' et *kin* 'femme' en grabar, pour indiquer le genre de certains nom communs de personnes, comme *կին մարգարէ* 'femme-prophète'.

14. P. 218: En caractérisant la flexion des thèmes en *u - n-* (sic) l'auteur dit: "1. Les formes non obliques de (ces) noms prennent la même voyelle thématique que les formes obliques (*կողմն* «côté», — *կողմանք* — *կողմանց*. M. M.); 2. Aux cas non obliques (du pluriel) la voyelle thématique est autre que celle des cas obliques" (*մատն* 'doigt' — *մատանք* — *մատանց*. M. M.). On lit la même chose à la p. 222. Il fallait ajouter, en 3e lieu, que le Nom. et Acc. pl. de certains de ces thèmes ne prennent aucune voyelle thématique, = nominatif singulier + *-ք* ou *-ս*, justement comme *սաւն* Nom. pl. *սաւնք*, Acc. *սաւնս*; *չաւն* 'chien', *չաւնք*, *չաւնս*; *ձեղուն* 'toit' — *ձեղունանց* — *ձեղունք*; de même *ստին* — *ստինք*, *սիւն* — *սիւնք*, *մրջիւնք* — *մրջիւն*, etc. T. ne le fait remarquer qu'à la suite des paradigmes de la flexion des ces trois derniers noms; mais il n'y a pas que ceux-ci.

15. P. 189: En parlant du *genetivus partitivus*, T. écrit: "A. Meillet estime (*Esquisse*, p. 94) que le grabar a éliminé ce sens et l'a remplacé par l'ablatif. Cependant les cas de l'emploi du génitif en cette fonction sont nombreux", et elle cite des exemples pris de la grammaire de H. Jensen: *ի միւսմ ականք* 'un de (ces) jours', *բազմութիւն ձկանց* 'multitude de poissons'. T. comprend autrement le génitif partitif que Meillet. A la page 94 de l'*Esquisse*, on lit: "Le génitif indo-européen ... en second lieu ... exprimait le tout dont on prend une partie; en ce second sens il pouvait servir de complément direct d'un verbe"; suit un exemple pris d'Homère. Or, en arménien, aucun des exemples cités par T. ne peut remplir cette fonction. En outre, voici ce que dit Meillet des exemples de

ce type, dans son étude *Emploi des cas*: "L'emploi partitif (du génitif) a au contraire à peu près entièrement disparu. Les tours comme L. V, 3, *ի ժի նուսեցն* "εις εν των πλόνων" ou *ibid.*, 17, *ի ժիսւմ աւսւրդ* "εν μιᾷ τῶν ἡμερῶν" sont exceptionnels et suspects d'être calqués du grec. Et ailleurs en effet le génitif est remplacé par l'ablatif avec *ի*" (ELPArm., p. 64).

16. P. 215: "Les thèmes en *u-* *n-* (sic) se répartissaient, par tradition, en déclinaison simple en *a-* et en *i-*, et en déclinaison mixte en *i/a*". La déclinaison en *-i* simple est une erreur car elle n'existe pas pour les thèmes indiqués, et dans le passé — par tradition — aucun grammairien, à notre connaissance, ne l'a indiquée.

17. P. 220: Après le paradigme de la déclinaison du nom *anun* 'nom', on lit: "Ici, comme on voit d'après l'exemple, le nominatif pluriel prend la voyelle thématique *a*, mais l'accusatif ne l'a pas". Est-ce une faute d'inadvertance, l'accusatif pluriel de ce substantif, comme le Nom., ayant *-a-*: *անուանս*, en face de *անուանիք*?

18. P. 222: d'après T., les noms *աւն* et *շուն* 'maison' et 'chien', seraient classés "parfois, par certains grammairiens, parmi ceux se déclinant pour ainsi dire irrégulièrement". On voudrait bien savoir les noms de ces grammairiens.

19. P. 222: En décrivant la déclinaison mixte *i/a* interne, T. écrit: "La voyelle thématique *a* alterne avec la voyelle *i* à partir de l'instrumental singulier". C'est tout le contraire: c'est *-i-* qui alterne avec *-a-*, c'est *-à-* dire est remplacée par *-a-*: *անյն* 'personne' — *անյին* — *անյանք*, etc. — A la p. 223 on lit: "Les cas non obliques (de la déclinaison *i/a*) prennent au pluriel soit la voyelle thématique *a*, soit *u*"; au lieu de *a* il faut lire *i*, comme d'ailleurs T. a écrit à la fin de la même page.

20. P. 224: L'auteur est souvent imprécis, comme dans les lignes suivantes: "En grabar, il y a un petit groupe de thèmes athématiques se terminant par la sonante *-r* ou *-q*". Il fallait préciser: ... se terminant par consonne *x + r* ou *-q*. La même imprécision se retrouve aux pp. 225. 1-2 (au sujet de *-r*), 227. 1-2 (au sujet de *-q*).

21. P. 225: Malgré les dictionnaires d'ancien arménien et la Concordance arménienne de la Bible (Jérusalem, 1895), l'auteur décline au pluriel le nom *alewr* 'farine'. A la même page, à côté de *աղաւթ* (*աղաւթ*) 'marais', il fallait citer aussi la forme avec *e-*: *եղաւթ* (*եղաւթ*), fixée dans les dictionnaires.

22. P. 227: En suivant l'exemple de Djahoukian, T. a présenté les paradigmes de la déclinaison des noms *awr* 'jour', *hayr* 'père', *քոյր* 'soeur' et de leurs semblables avec ceux de *dustr* 'fille' et *աստղ* 'étoile', c'est-à-dire parmi les thèmes en *-r* et *-q*. Mais dans les "Caractéristiques générales de la déclinaison des noms en *-r* et *-q*", elle dit des choses que Djahoukian n'a pas écrites et ne pouvait pas le faire, car ces caractéristiques ne concernent pas tous les noms cités ci-dessus; à savoir: "1. Tous les cas obliques du singulier et du pluriel se forment avec la voyelle thématique *e* ... 2. Les formes non obliques des cas prennent également, au pluriel, la voyelle thématique *e*". Or ceci ne concerne pas *awr*, *hayr*,

քոյր et leurs semblables, et c'est pourquoi dans les exemples que cite T. on ne les voit pas.

23. P. 234: Malgré la déclaration de l'auteur, on ne trouve pas ici le paradigme de la déclinaison de *hur* 'feu'. — A la même page, il est dit: "En grabar, une série de mots a, au nominatif pluriel, une forme en -այք (-եայք), par analogie avec *կին* *kin* 'femme'. Exemple: հայաստանեայք 'habitants d'Arménie'". T. ne cite qu'un seul mot de cette série; on en trouvera une liste dans *Քերականութիւն հայկազգեան լեզուի* (Grammaire d'arménien ancien), de Mikaël Tchamitchian (Tiflis, 1826, p. 53). Ces mots sont des adjectifs, employés le plus souvent comme des *pluralia tantum*. Presque tous — sauf trois — se terminent au singulier par -այ, comme *աջեայ* 'placé à droite, celui de droite'. Leur nominatif pluriel se forme normalement par -ք: *աջեայք*. Il n'y a donc, ici, aucune analogie avec le nominatif pluriel *կանայք* de *kin*. D'ailleurs, s'il y en avait une, pourquoi ne serait-ce avec le Nom. pl. des noms en -այ, comme *պաշտաւնեայ* 'serviteur, adorateur'?

24. P. 282: "Dans la période classique, le substantif *անձն* *anjn* 'personne' pouvait s'employer en qualité de pronom réfléchi *aux cas obliques*". Cette déclaration, qui est fautive en sa finale, est empruntée, avec l'exemple cité à l'appui, au *Manuel de grabar* d'Abrahamian (1964, § 120). Voici l'exemple: *եկայք զանձինս անձամբք միմիթարեցուք*, que tous deux ont traduit par 'Allons! consolons-nous nous-mêmes' (litt.: Consolons nos personnes par /nos/ personnes). Les deux auteurs n'ont pas pris en considération l'accusatif *zanjins*, à côté du cas oblique *անձամբք*. Donc dans la période classique ou après, le nom *anjn*, souvent accompagné d'un adjectif possessif, remplace parfois, à tous ses cas, un pronom personnel ou "réfléchi".

25. P. 280: Au vocatif, "Le pronom de la 2e pers. a la forme de *ո՛վ դու* *ov du* 'O toi!', *ո՛վ դուք* *ov duk* 'O vous!'. Cet enseignement n'est pas correct et peut induire en erreur un non initié à l'arménien ancien. Le pronom *ո* ou *ով* peut s'employer aussi avec des substantifs comme interjection: *ո արք*, *ով մարդիկ* 'O hommes!'.

26. P. 282: En parlant des pronoms réciproques *mimeans* et *irears*, T. déclare: "Les formes de nominatif *միմեանք* et *իրեարք* ont disparu". On se demande si ces nominatifs de pronoms réciproques ont jamais existé.

27. P. 284: "Le pluriel du pronom interrogatif *ո՞* (*ո՞յք*) s'emploie également au sens de pronom relatif; le singulier ne s'emploie pas en ce sens". La déclaration que nous avons soulignée n'est pas juste. Voici un exemple pour prouver le contraire: *Աւրհնեա՛ն, անձն իմ, զՏէր և մի մանաւար զամենայն առարս նորա, ոքուէ զմեզս քո ... ոքրիկ յայտկանութենէ ... ո լիս ...* Psaume, 102, 2-5; exemple cité par le grammairien A. Bagratouni, § 237, mais sans renvoi).

(A suivre)

Jérusalem.

Martiros MINASSIAN.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԵՒ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՉԱՆԴԵՍ ԺԱՌԱՆԳԱԽՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԺԱՑԱՐԱՆԻ

1972 — 1973

Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի տնօրէն Ն. Զանգէսը տեղի ունեցաւ Շարաթ, 23 Յունիս 1973, երեկոյեան ժամը 7-30ին, Գալուստ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի սրահին մէջ, նախագահութեամբ Ամենապատիւ Պատրիարք Ս. Զօր: Յայտագիրը ամբողջութեամբ նուիրուած էր Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին, մահուան ութերորդ դարադարձին առիթով:

Ժամը ճիշդ 7-30ին Ն. Ամենապատուութիւնը, ի գլուխ Միարանու-թեան, մուտք գործեց Նանդիսարա՜հ, ուր ղեմաւորուեցաւ սաներու կողմէ եր-գուած «Սիրտ ի սիրտ» Ժառանգաւորաց Վարժարանի քայլերգով: Ապա, Դուր-բեմանքի փոխ-տեսուչ Զողջ. Տ. Խաթակ Արղ. Պարտաճան կատարեց բացու-մը Նանդէսին: Խոր եւ երկիւղած լուսեան մէջ Զողջ. Մուշկ Արղ. Թաճեան կարգաց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վաղդէն Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսի օրհնարեւ կոնդա-կը՝ Ս. Ներսէս Շնորհալիի մասին:

Իրական վայելք մը եղաւ ունկնդրութիւնը Ժառանգաւորաց երգչա-խումբին կողմէ երգուած Շնորհալիի «Յիշեցուք», «Ձարթիք» եւ «Սիոնի որ-դիք, զարթիք» մեղեդիներուն, որոնք խորապէս տպաւորեցին ներկաները: Ա-պա Ընծայարանի սան Պետրոս Սրկ. Սարգիսեան ամփոփ ալլ զեղեցիկ գրու-թեամբ մը ներկայացուց Շնորհալիի բանաստեղծական վաստակը, բարձր գը-նահատելով զայն: Վարժարանի բարձրագոյն Հինգերորդ դասարանի չրջանա-ւարտ սան Տրց. Հայկ Երկաթեան կարգաց «Ընդհանրական Թուղթ»էն հառ-ուած մը՝ որ կը պարունակէր իշխաններու ուղղուած յորդորներ եւ խրատներ: Իսկ Ամերիկահայ ուսանող Միսաք Սրկ. Թաթուրեան կարգաց Ընծայարանի սան Արսէն Սրկ. Յովակիմեանի գրութիւնը՝ Շնորհալի-եկեղեցականը ներկա-յացնող: Յովակիմեան Սարկաւազ նոյն օրը Գերջ. Տ. Շահէ Եսս. Աճէմեանի կողմէ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած ըլլալով, չէր կրցած անձամբ մա-նակցիլ Նանդէսին: Շնորհալի Հայրապետի «Տարածեալ»ը մենեղեց Ասատուր Սրկ. Արմէնեան: Համբարձում Սրկ. Պալեան եւ Սարգիս Սրկ. Տաւուշարեան յաջորդաբար խօսեցան Շնորհալի-աստուածաբանին եւ միութեանական փորձե-րուն մասին: Յայտագրին առաջին մասը վերջ գտաւ սաներու կողմէ երգուած «Նորահաշտով»:

* * *

Այս տարի Ժառանգաւորաց Վարժարանէն չրջանաւարտ եղան ինը ու-սանողներ, որոնք լալորեցին ուսումնական չինդ տարիներու արդիւնաւոր չր-ջան մը: Շրջանաւարտներուն կողմէ ուղերձ մը կարգաց Տրց. Հրանդ Շէր-

պէթեան, իսկ Դպրեմանքի Վերատեսուչ Գերշ. Տ. Շահէ Եսոս. Աճէմեան իր տարեկան տեղեկագրով մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ կրթական այն բարեփոխում ծրագիրին մասին, որ քանի մը տարիներէ ի վեր դորձադու-
թեան դրուած է, և որուն իբր հետեանք յառաջիկայ Եռնաշարին Ընծայարա-
նի և Ժառանգաւորացի բարձրագոյն դասարանի սաները պիտի մասնակցին
Լոնտոնի Համալսարանի քննութիւններուն: Հետեւեալն է Գերշ. Սրբազանին
տեղեկագիրը.

Ամենապատիւ Պատրիարք Ս. Հայր,

Հոգեւոր Հայրեր,

Սիրելի ուսուցիչներ, սաներ և ներկաներ.

Հայաստանեայց Եկեղեցիի մեծագոյն հայրապետներէն Սուրբ Եկեղեցի
Շնորհալիի մահուան 800ամեայ յոբելեանի ներշնչող մթնոլորտին մէջ է որ իր
ստարտին կը բերէք ներկայ 1972/1973 գոյրոցական տարեշրջանը, Զեյր Ամե-
նապատուութեան ներկայացնելով Ժառանգաւորաց Վարժարանի չըջանա-
ւարտներու շնորհալի դասարան մը:

Շրջանաւարտ Հինգերորդ դասարանի ինը աշակերտները կը ներկայա-
ցեն առաջին հունձքը կրթական վերամշակուած և բարեփոխուած այն ծրագ-
րին, զոր դորձադութեան դրինք քանի մը տարիներ առաջ: Այդ ծրագիրը
իր ընդհանուր ձևին մէջ, կը նախատեսէր հայեցի և կրօնական շատ հիմնա-
ւոր կրթութեան մը կողքին և անոր զուգընթաց՝ ընդհանուր նիւթերու մեթո-
տիք դասաւանդութիւն մը, ուր կեդրոնական տեղ ունենային լեզուները — հա-
յերէնի և դրարարի հետ անգլերէնն ու երբայեցրէնը: Կրթական ծրագրի նը-
ման վերամշակում մը կը բխէր առաւելարար արդի օրերու բազմազան պա-
հանջներէն, ինչպէս նաեւ Դպրեմանքի չըջանաւարտներուն բարձրագոյն ու-
ման կարելիութիւնները ոտկոծելու մտահոգութիւնն: Որովհետեւ, ներկայիս
մեր դորձադրած ծրագրին անմիջական նպատակն է Ժառանգաւորաց Վարժա-
րանի բարձրագոյն Հինգերորդ դասարանի և Ընծայարանի սաները պատրաս-
տել Լոնտոնի Համալսարանի General Certificate of Educationի (G. C. E.) քրն-
նութիւններուն, սովորական և յառաջացեալ մակարդակներու մէջ: Այդ քրն-
նութիւններու յաջող արդիւնքով է որ մեր չըջանաւարտները համալսարան պի-
տի կարենան ընդունուիլ բարձրագոյն ուսման համար, այնպէսով ի վերջոյ ի-
րականացնելով զարգացած և համալսարանաւարտ երիտանարդ հոգեւորա-
կաններ ունենալու տարիներու մեր փութաքը:

Առ այդ, Զեյր Ամենապատուութեան հաճութեամբ, բարեփոխեցինք
մեր դասացուցակը, և ջանացինք, վերջին չորս տարիներուն մանաւանդ,
Վարժարանիս համար սպահովել մասնագէտ ուսուցիչներ և դասախօսներ, և
ուրախ ենք որ այդ մարդին մէջ յաջողած ենք: Անոցիւն լեզուի ուսուցումը
մեր մտահոգութեան գլխաւոր առարկան եղած է այս չըջանին. դասացուցա-
կին մաս կազմող սովորական ուսուցման հետ տրամադրած ենք վարժութեան-
խօսակցութեան պահեր, որոնց ընթացքին աշակերտներ կարելիութիւն կ'ունե-
նան դորձնականօրէն օգտագործելու իրենց սորված կանոնները, բառապաշա-
րը և այլն: Իսկ Ընծայարանի երկրորդ կարգին պարագային, կը դասաւան-
դուի նաեւ Անգլիական Գրականութիւն:

Նոյն ձևով, այս տարի Ընծայարանի մէջ սկսանք ուսումնասիրութիւնը Նոր Կտակարանին, որ յանձնեցինք անգլիացի մասնագէտ դասախօսի մը: Զարկ տուինք, ժառանգաւորաց Վարժարանի Զորքորդ եւ Հինգերորդ, ինչպէս նաեւ Ընծայարանի երկրորդ կարգերուն մէջ՝ Ընդհանուր Աղղաց Պատմութեան եւ Գիտութեան դաստանդութեան, անգլերէն լեզուով: Եւ այսպէս է որ, յառաջիկայ Յունուարին, Ընծայարանի բարեհնօր սարկաւաղներն ու Հինգերորդ դասարանի ներկայ շրջանաւարտ սաները առաջին անգամ բլլալով պիտի մասնակցին G. C. E. ֆինալիստներուն, հետեւեալ նիւթերուն մէջ.

Հայերէն աշխարհարար

Գրաբար

Անգլերէն լեզու

Անգլիական Գրականութիւն

Ներածութիւն Նոր Կտակարանի

Ընդհանուր Աղղաց Պատմութիւն

Գիտութիւն

Ժիշդ է որ այս ծրագրի գործադրութեան համար ստիպուեցանք խնդրել մեր ամենօրեայ դասաւցուցակը, սակայն ինչպէս ամբողջ ուսանողութեան տարեկան արդիւնքները ցոյց կու տան, մեր ուսումնական մակարդակը անհամեմատօրէն բարձրացած է, եւ շատ փառահեղ որ յառաջիկայ տարիներուն եւս պիտի շարունակուի եռանդալին եւ նպատակաւոր այս աշխատանքը մեր պատուարժան ուսուցչական կողմին եւ ուսանողութեան կողմէ, յաւադոյն արդիւնքներու ի խնդիր:

Սակայն, միւս կողմէ, կ'ուզենք շեշտել թէ մերամշակուած այս ծրագրի գործադրութիւնը չէ եղած ի միտս հայագիտական եւ կրօնական նիւթերուն: Ընդհակառակը, հայերէն լեզուի եւ դրաբարի ուսուցումը այսօր շատ զոհացուցիչ վիճակի մէջ կը գտնուի. այդպէս է նաեւ պարսկերէն կրօնական գիտելիքներու եւ Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութեան դասուած դասերուն: Բայց այս բոլորէն վեր եւ առաջ, եկեղեցական ամենօրեայ արարողութիւնները, շարաթական սուրբ պատարագները, ինչպէս նաեւ տարեկան գլխաւոր տօները որոնց շատ կանոնաւոր կերպով մասնակցեցան մեր ուսանողները, հանդիսացան այն ամուր եւ հպեւտր պատուանդանը, որուն վրայ միայն կրնայ ամբարշտ հաստատուիլ Գալեփանքին կրթական եւ գաղտնիարակշտական ամբողջ կեանքը: Աշակերտական ներքին հանգիստներու, դրադարանային ընթերցումներու, հայերէն եւ անգլերէն պատի շարաթականութիւնը կանոնաւոր պատրաստութեան, մարմնամարզի եւ մարզական խաղերու բաւական ընդարձակ ծրագրի մը գործադրութեամբ՝ մեր ուսանողութիւնը ապրեցաւ խիտ եւ արդիւնաւոր տարի մը, պատուարեր՝ իր արդիւնքով, եւ հրճուեցնող՝ ապագայի յոյսերով:

* * *

Ներկայ տարեշրջանին, Գալեփանքի Ընծայարանի բաժինը ունէր միակ դասարան մը, երկրորդը, ուր իրենց ուսումը շարունակեցին չորս բարեհնօր սարկաւաղներ, ինչպէս նաեւ Արաքն Արկ. Յովակիմեանը, որ այսօր կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուեցաւ, կոչուելով մեր Եկեղեցւոյ ծառայու-

թեան: Ժառանգաւորաց Վարժարանը բաժնուած էր Հինգ դասարաններու, ինչպէս նաեւ յաւելեալ Նախադասարանական դասարանի մը: Այս վերջինին անհրաժեշտութիւնը զգացուած էր վերջին երկու տարիներուն, Տատուբեան սաներէն Վարժարանս եկող աշակերտները պատրաստելու մեր ծրագրին, մանաւանդ լեզուական նիւթերուն մէջ: Նախադասարանականը ունէր 8 աշակերտ, 'Առաջին դասարանը 8, երկրորդ դասարանը 11, երրորդ դասարանը 9, Չորրորդ դասարանը 4 եւ Հինգերորդ դասարանը 9: այսինքն ընդամէնը Գպրեժանքը ունէր 54 ուսանող:

Այս տարի առաջ ձին դասարան մը կազմուեցաւ Ամերիկահայ երեք ուսանողներու Համար, որոնք երուսաղէմ եկան Հմտանալու Հայագիտական նիւթերու մէջ: Անոնցմէ մին ստիպուեցաւ վերադառնալ Գալիֆորնիա՝ ընտանեկան պատճառներով: երկրորդին առողջութիւնը խանդարուած բլլալով տուն վերադարձաւ Ծնունդէն ետք, իսկ երրորդը տարեշրջանը բոլորելով արձակուրդի մեկնեցաւ տուն, եւ կը ծրագրէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին վերստին գալ եւ իր ուսումը շարունակել:

Տատուբեան սաները եւս, թիւով 40, իրենց ուսումնական եռանդուն կեանքը շարունակեցին Ս. Աթոռիս Սրբոց Թարգմանչաց Վարժարանի Նախակրթարանին մէջ, յաջող արդիւնքներով:

* * *

Իսկ այժմ, Հաճոյքով Ձերդ Ամենապատուութեան կը ներկայացնեմ Հինգերորդ դասարանի մեր ինը շրջանաւարտները, որպէսզի Հաճիք տալ վերկայականները՝ որոնց լաւագոյնս արժանի եղան իրենց աշխատանքով եւ ջանասիրութեամբ: Անոնք են.

Տիրացու Ալեքսան Կիրիքլեան
Տիրացու Գարեգին Սեքեան
Տիրացու Զաքար Էօգնեան
Տիրացու Հայկ Երկաթեան
Տիրացու Հրանդ Շէրպէրեան
Տիրացու Մուրատ Էօգնեան
Տիրացու Յարութիւն Արէշեան
Տիրացու Յովհաննէս Պասմանեան
Տիրացու Սահակ Ազգաշեան

Նոյնպէս, կը խնդրեմ Ձերդ Ամենապատուութենէն որ Հաճիք բաշխել մրցանակները մեր այն սաներուն՝ որոնք իրենց ջանասիրութեամբ գեղեցիկ արդիւնքներ ձեռք բերին: Այսպէս,

Ա Ռ Ա Ջ Ն Ո Ւ Թ Ի Ե Ն Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր Ո Ւ

Ընծայարան Առաջին

Առաջին — Պետրոս Սրկ. Սարգիսեան
Երկրորդ — Համբարձում Սրկ. Պալեան
Երրորդ — Սարգիս Սրկ. Տաւուսյան

Ժառանգաւորաց Հինգերորդ Դասարան

Առաջին — Տրց. Ալեքսան Կիրիթիւն

Երկրորդ — Տրց. Հայկ Երկաթեան

Երրորդ — Տրց. Մարտա Էօղճեան

Ժառանգաւորաց Չորրորդ Դասարան

Առաջին — Օննիկ Թեղեան

Երկրորդ — Ռուբէն Թաշանեան

Երրորդ — Սերոբ Գալէմաէրեան

Ժառանգաւորաց Երրորդ Դասարան

Առաջին — Սիմոն Պալեան

Երկրորդ — Յովհաննէս Աճարեան

Երրորդ — Արման Էթիզեան

Ժառանգաւորաց Երկրորդ Դասարան

Առաջին — Դաւիթ Թեմիզեան

Երկրորդ — Վարդգէս Բէստրիճեան

Երրորդ — Արցուման Գօշեան

Ժառանգաւորաց Առաջին Դասարան

Առաջին — Յարութիւն Անուշեան

Երկրորդ — Յակոբ Տէմիրճեան

Երրորդ — Ներսէս Թաշճեան

Նախապատրաստական Դասարան

Առաջին — Գէորգ Երէցեան

Երկրորդ — Յակոբ Կօչկարեան

Երրորդ — Լեւոն Ենիէրեան

Իսկ Վարժարանիս բարձրագոյն ընդհանուր միջինը՝ հարիւրի վրայ
86, ունի Առաջին Դասարանի սան Յարութիւն Անուշեան :

Հայերէն լեզուի առաջնութիւնը կը շահին.

Ընծայարանէն — Պետրոս Սրկ. Սարգիսեան

Հինգերորդէն — Տրց. Սահակ Ազգաշեան

Չորրորդէն — Ռուբէն Թաշանեան

Երրորդէն — Սիմոն Պալեան եւ Յովհաննէս Աճարեան

Երկրորդէն — Դաւիթ Թեմիզեան եւ Վարդգէս Բէստրիճեան

Առաջինէն — Յարութիւն Անուշեան

Նախապատրաստականէն — Յակոբ Կօչկարեան

Անգլերէն լեզուի առաջնութիւն կը շահին:

Ընծայարանէն — Պետրոս Սրկ. Սարգիսեան

Հիմնադրողէն — Տրց. Գարեգին Աւթեան

Զորավարէն — Օննիկ Թերզեան

Երրորդէն — Սիմոն Պալեան

Երկրորդէն — Դաւիթ Թեմիզեան

Առաջինէն — Յակոբ Տէմիրճեան եւ Ենոյֆ Պաշայեան

Նախապատրաստականէն — Գէորգ Երէցեան

Վարժարանիս վարքի տարեկան բարձրագոյն միջինը ունի Զորավար
դասարանի սան Սերոբ Գալէմտէրեան:

Կր խնդրեմ Զերդ Ամենապատուութենէն որ Հաճիք Զեր օրհնու-
թեամբ վտակել մեր ամալերջի այս Հանդէսը:

ՇԱՀԻ ԷՊՍ. ԱՃԻՄԵԱՆ

Վերատեսուչ

Ժոնկ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի

23 Յունիս 1973

Երուսաղէմ

Ապա, Վերատեսուչ Սրբազանի հրաւերին վրայ, Ամեն. Պատրիարք
Ս. Հայրը բաժնեց շրջանաւարտներուն վկայականները, ինչպէս նաեւ ուսում-
նական յաջող արդիւնք ունեցող սաներու մրցանակները:

Շատ տպաւորիչ ամալերջի այս Հանդէսը վերջ դրաւ Ամեն. Պատ-
րիարք Ս. Հօր վաղմտեմ խօսքով: Ն. Ամենապատուութիւնը խիտ նախադասու-
թիւններով բարձր գնահատեց Ս. Ներսէս Շնորհալին՝ առնուած իր տաղանդին
բոլոր երեսներով: Ըսաւ թէ Ս. Ներսէս Հայրապետ ութ դարեր վերջ իսկ կը
պահէ իր «Շնորհալի» մակդիրին ամբողջ հմայքը, եւ կը հանդիսանայ ժի՛
րու, ինչպէս նաեւ բոլոր դարերու, մեր մեծագոյն եւ լուսաւոր գէմքերէն մին:
Հանդէսը վերջացաւ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր «Պահպանիչ»ով:

ԱՕԳԷԼ ԾԱՌԱՅ ՅԻ ՔԻ ՈՂՈՐՄՈՒԴԱՄԲԼ ԱՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔԼ ԱՕԳԻՍ.
ԵՂԻՍԿՈՂՈՍԱԴԵՏ ԵՒ ԿԱՌՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵԼԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷ ՀԱՄԱՕԳԷԼԱՆ ԱՄԱՆԵԾՈՐ ԱՌՈՈՑ ԱՅՐԱՄՏԵԼԱ
ԱՌԱՔԵԼԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԿԱՌՈՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾՈՐ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՑ ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍԸՐ-
ԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷԻՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ Տ. ԵՂԻՇԷԻ ԱՐԲԵՊԻՍԿԱՊՈ-
ՍԻՆ ԵՒ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ԱՍՏՈՒԱՅԱՍԷՐ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին յոյժ երջանիկ է որ նաև մեր օրերուն
Զեյր Պատրիարքական Աթոռը, հաւատարիմ իր բազմադարեան աւանդութեան,
կը շարունակէ իր հոգեւոր, կրթական եւ մշակութային առաքելութիւնը մեր
Մայր Եկեղեցւոյ եւ համայն մեր հաւատացեալ ժողովուրդի ծառայութեան
նուիրական ճամբուն վրայ, մշտանորոգ ներշնչումներով եւ յիշատակութեան
արժանի իրադարձումներով:

Զեյր Առաքելական Սուրբ Աթոռին պատիւ բերող իրադարձումներէն
մէկը կը հանդիսանայ Ս. Թարգմանչաց կրթական հաստատութիւնը, որուն
երկրորդական վարժարանի հաստատումը, այս տարի կը բաւրէ իր գործու-
նէութեան քսանամեակը: Յորեկնական այս տօնախմբումի սեմին, սիրոյ ող-
ջունիւ Մեր խնդակցութիւնը կը յայտնենք Զեյր Ամենապատուութեան, Սըր-
բոյ Յակոբեանց զինուորեայ միաբանութեան եւ յատկապէս վարժարանի ան-
խոնջ աւսուչ հոգեւոր՝ Տ. Կիւրեղ Ծ. Վրդ. Գարիկեանին, որ երկար տարի-
ներէ ի վեր կը ղեկավարէ Սրբոյ Թարգմանչաց վարժարանը, մանկավարժա-
կան ձեռնհասութեամբ եւ հոգեւէն նուիրումով: Այս ուրախ առիթով, Մեր ող-

ջոյնը եւ օրհնութիւնը կը յղենք նաեւ վարժարանիդ բարեջան գասախօսներուն եւ սիրասուն աշակերտներուն, մաղթելով որ Տէրը միշտ օգնական մնայ ամենուն եւ առատապէս բաշխէ Իր երկնառաք շնորհները :

Թող Աստուած յաւիտ անստան եւ յաւիտ ծաղկեայ պահէ Առաքելական Սուրբ Աթոռը Հայոց երուսաղէմի եւ Սրբոց Թարգմանչաց կրթական հաստատութիւնը, ի փառս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ ի մխիթարութիւն քրիստոսաւէր մեր ժողովրդեան :

Թող Աստուած Զեղի, սիրեցեայ Սրբազան եղբայր, քաջատղջ սրահպանէ կենաց երկար տարիներով, որպէսզի շարունակէք Ձեր նուիրական առաքելութիւնը, Զեղի յատուկ իմաստութեամբ եւ հոգեւոր կորովով :

«Աստուած յուսոյ ի արասցէ զձեզ ամենայն խնդութեամբ եւ խաղաղութեամբ, առաւելույ ձեզ յուսով՝ զօրութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ» (Հոմ. ԺԵ. 13) . ամէն :

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա

ՆԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Տուա կոնդակս ի 14.6 Մայիսի

1973 Փրկչական ամի,

եւ ի տաւմարիս Հայոց ՌՆԻԲ

ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի :

Հմբ. 751

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՑ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1972 — 1973

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայր,
Հոգեւոր՝ եղբայրներ,
և յարգելի հանդիսականներ.

1972 — 73 տարեշրջանի այս եղբայրակից պահը, բացառիկ պահ մըն է մեզի համար առնոր համար որ զարթոյցական այս տարիսով կ'ամբողջանայ մեր երկրորդական վարժարանի հիմնադրութեան քսանամեակը: Կշիտք ունեցող զործերու սկզբնաւորութիւնը յաճախ կ'ըլլայ դժուար: Նոյն դժուարութիւնները աւելիով ունեցանք մենք, սակայն այդ օրերուն Ձերոյ Ամենապատուութեան սրտաղին քաջախեղութեամբ և հովանաւորութեամբ սկսուեցաւ այս զործը անտեսելով բոլոր դժուարութիւնները ու ահա առիկ այսօր, մենք այլևս կը թեւակոխենք մեր երկրորդական վարժարանի 21րդ տարին, մեր ետին ձեռքով կրթական հարուստ անցեալ մը, ու մեր ժողովուրդին կրթական զործին աչքառու ծառայութիւն մը:

Այս առիթով կը խորհիմ որ անյարմար պիտի չըլլար քանի մը տողերով անդրադառնալ մեր երկրորդական վարժարանի քսանամեայ զործունէութեան:

1952ին երբ Ձեր բարձր Սրբազնութիւնը

մեզ կը նշանակէր տեսուչ Ս. Թարգմանչաց Վարժարանին, նոյն յետոյն կ'արտօնէր մեզ անմիջապէս Ս. Թարգմանչաց Նախակրթարանին վրայ աւելցնել երկրորդական բաժին մը ևս, անոր համար որ —

ա. — Երեսօղէմի Հայ աշակերտութեան կարեւոր մէկ տոկոսը Երեսօղիմական օտար վարժարաններու բարձր տարեթոշակներու պատճառաւ կը զրկուէր երկրորդական կրթութենէ:

բ. — Մեր աշակերտները օտար երկրորդական վարժարաններէ ներս օտար ազգեցութիւններու տակ շատ բան կը կորսնցնէին իրենց ցեղային նկարագրէն:

Արդէն իսկ յաջորդ 1953 զարթոյցական տարեշրջանին կը կատարուէր բացում մեր երկրորդական վարժարանին և հետզհետէ յետագայ տարիներու ընթացքին ամէն տարի դասարան մը աւելցնելով կ'ամբողջանար Ս. Թարգմանչաց վարժարանի երկրորդական բաժինը, և մենք 1956 — 57 տարեշրջանին կ'ունենայինք երկրորդական վարժարանի չրջանաւարտներու առաջին հունձքը:

Այդ թուականէն առջին մեր վարժարանը իր երկրորդական բաժնէն ունեցած է 167 չրջաւարտներ ըստ հետեւեալին. —

1956 — 57 տարեշրջանին
1957 — 58 տարեշրջանին
1958 — 59 տարեշրջանին
1959 — 60 տարեշրջանին
1960 — 61 տարեշրջանին
1961 — 62 տարեշրջանին
1962 — 63 տարեշրջանին

6 չրջանաւարտներ
8 չրջանաւարտներ
7 չրջանաւարտներ
7 չրջանաւարտներ
8 չրջանաւարտներ
6 չրջանաւարտներ
10 չրջանաւարտներ

1963 — 64 տարեշրջանին	12 շրջանաւարտներ
1964 — 65 տարեշրջանին	14 շրջանաւարտներ
1965 — 66 տարեշրջանին	14 շրջանաւարտներ
1966 — 67 տարեշրջանին	11 շրջանաւարտներ
1967 — 68 տարեշրջանին	17 շրջանաւարտներ
1968 — 69 տարեշրջանին	13 շրջանաւարտներ
1969 — 70 տարեշրջանին	7 շրջանաւարտներ
1970 — 71 տարեշրջանին	8 շրջանաւարտներ
1971 — 72 տարեշրջանին	11 շրջանաւարտներ
1972 — 73 տարեշրջանին	8 շրջանաւարտներ
Համագումար՝	167 շրջանաւարտներ

Երկրորդական մարմարանի շրջանաւարտ տաճին իսկ խումբէն սկսեալ, մեր շրջանաւարտները մասնակցեցան նաեւ անդլիական միջնագոյային G. C. E. (General Certificate of Education) քննութեանց, որոնց բնդհ. արդիւնքը եղած է հետեւեալը. —

1. Գոսակամ Հայերէնի մէջ	յաջողած են 38 հոգի
2. Արդի Հայերէնի մէջ	յաջողած են 62 հոգի
3. Անգլիերէն Լեզուի մէջ	յաջողած են 22 հոգի
4. Անգլիական Գրականութեան մէջ	յաջողած են 75 հոգի
5. Արաբերէն Լեզուի մէջ	յաջողած են 40 հոգի
6. Ընդհ. Պատմութեան մէջ	յաջողած են 61 հոգի
7. Մաթեմաթիքի մէջ	յաջողած են 55 հոգի
8. Բնագիտութեան մէջ	յաջողած են 19 հոգի
9. Քիմիաբանութեան մէջ	յաջողած են 26 հոգի
10. Կենսաբանութեան մէջ	յաջողած են 5 հոգի

Մեր շրջանաւարտներէն զատ ունեցած ենք նաեւ 6 աղատ ուսանողներ որոնք հետեւելով մեր բարձրագոյն երկու վերջին դասարաններու գոտարեթացքներուն մասնակցած են յաջողած են G. C. E. դանդան ճիւղերու քննութեանց մէջ:

Արամ Մկրտիչեան
Վաղգէն Արդ. Գրգրական
Լեւոն Արդ. Արէկեան
Արիս Արդ. Շիրմանեան
Սիփան Արդ. Մխտեան
Աննա Գէորգեան

Մեր շրջանաւարտներէն կարեւոր տարածք յետագային հետեւեցան նաեւ Համալսարանական գոտարեթացքի եւ անոնցմէ շատ շատեր ալսոր մասնագէտներ եղած են:

Մեր երկրորդական Վարժարանի ծրագրին հետ կոպ ունէր նաեւ գպրոցական շէն-

քին բնդյայնումը, ինչ որ կարելի եղաւ յաւելելով շինութիւններով, որոնք կառուցուեցան մարմարանիս արեւմտեան եւ հարաւային թեւերու տանիքներուն վրայ: Անոնցմէ տաճինը սրահ մըն էր որ կառուցուեցաւ Գալուստ Կիւլլէնկեան Հաստատութեան նըւիրատութեամբ 1970ին որ ցարդ կը գործածուէր իրեն տարալումարան, իսկ յաւաքիկայ տարիէն սկսեալ, բաժնուելով երեք դասարաններու պիտի յատկատուի երկրդ. բաժնի աշակերտութեան: Իսկ երկրորդ արեւելեան թեւին շինութիւնը սկսածք 1973 Ապրիլին Evangelische Zentrastelle für Entwicklungshilfe E. V. Գերման Եկեղեցւոյ նուիրատութեամբ եւ պիտի բաժնուի գործեալ 3 դասարաններու եւ յատկացուի մեր երկրորդական կարգերուն:

Վ. տահ են զոր Աստուծոյ օրհնութեամբ եւ Զեղդ Սրբապետութեան Հովանաւորութեամբ մեր երկրորդական վարժարանը տակ վերջ ալ պիտի շարունակէ իր բարեօք բնթացքը եւ

յատաճիկայ խորաքանչխար տարին պիտի բլ-
յայ իրեն համար նորանոր նուստումներու չըջան մը :

* * *

Անդրադառնալով այստեղ մեր զպրոցական ներկայ տարեչըջանի կեան-
քին, կ'ընենք հետեւեալ հաստատումները.—

Աշակերտութիւն.—

1972—73 զպրոցական տարեչըջանի մեր աշակերտութեան թիւը եղաւ
281, բաժնուած ըստ հետեւեալ ցուցակին.—

Երկրորդական բաժին	23 մանչ	31 աղջիկ	համագումար՝	54
Նախակրթարան բաժին	92 մանչ	71 աղջիկ	համագումար՝	163
Մանկապարտէզ	29 մանչ	35 աղջիկ	համագումար՝	64
Ընդհ. թիւ աշակերտութեան				281

Այս աշակերտներէն 241ը տեղւոյս Հայ դա-
ղութի զաւակներն են, իսկ 40ը արտասահ-
մանէն բերուած զիւլիսթիկ աշակերտներ են,
զլլաւորարար եղած Թուրքիայէն: Մարտի,
ուսումով եւ գիտակցութեամբ շատ անկազ-
մակերպ փոքրիկներ հաւաքուած ընդհանրա-
պէս դաւառական չըջաններէ, որոնց հայե-
ցի դաստիարակութեան համար մեր կարելին
ի դորձ կը դնենք:

Ընդհանուրն մեր աշակերտներու վարքու-
բարքը տարւոյս ընթացքին եղած է լաւ, եւ
մենք չենք ունեցած կարգապահական որեւէ
ծանրակշիւ դժուարութիւն:

Ուսուցչական կազմ.—

Մեր ուսուցչական կազմը կը բաղկանար 26
անձերէ, անոնցմէ չորսը եկեղեցական: Ա-
նոնք բոլորն ալ մեզի համար հանդիսացան
գիտակից, աշխատունակ եւ նուիրեալ դո-
ժակիցներ, որոնք մեր մանուկներու դաս-
տիարակութեան ի նպաստ ի դորձ զբին ի-
րենց կարելին, որուն համար այս առիթով
բոլորին ալ կը յայտնեմ իմ եւ աշակերտու-
թեան շնորհակալութիւնները:

Այս տարի մեր ուսուցչներէն Տ. Սիւրբան
Վրդ. հայուական դորձով մեկնեցաւ Սան

Յրանչխար: Հողչ. Հայրը 3 տարինեքու նը-
րեալ ծառայութիւն մը կատարեց, եւ մենք
մասնաւոր շնորհակալութեան խօսք ունինք
իրեն: Այժմ եւս Հայր Սիւրբան իրեն
կամ մը մեր կրթական դորձին իր կարելին
կ'ընէ միշտ օգտակար բլլալու մեր վարժա-
րանին:

Կրթական ծրագիր.—

Այս ծրագրին մէջ միակ յաւելումը որ ունե-
ցանք երրայեքէն լեզուի ուսուցումն էր, ո-
րով մեր վարժարանէն ներս ուսուցումն լե-
զուներուն թիւը կը բարձրանայ չորսի —Հա-
յերէն (գրարար եւ աշխարհարար), անգլե-
րէն, արաբերէն եւ երրայեքերէն: Իսկ մեր
կրթական ծրագրի մնացեալ ճիւղերը շարու-
նակեցինք ուսուցանել ըստ նախընթացի,
Երկրորդական վարժարաններու յատուկ ծը-
րագրով, յաւելեալ հայագիտական բաժնով
մը: Ուրեմն մեր դասաւանդած միւս նիւթե-
րը եղած են.—

Կրօնագիտութիւն, Հայոց Պատմութիւն,
Հայ Մատենագրութիւն, Հայ Արուեստի
Պատմութիւն, Մաթեմատիք, Կենսաբանու-
թիւն, Գիւրծարանութիւն, Բնագիտութիւն,
Աշխարհագրութիւն եւայլն:

Այս տարի մեր Երկրորդական վարժարա-
նէն չըջանաւորաւ ունինք հետեւեալ ուր ա-
շակերտները, որոնք քիչ յետոյ իրենց վկա-
յականները պիտի ստանան 2երդ Ամենա-
պատուութենէն.—

Մանօր. Մեր աշակերտները դասական հա-
յերէնի քննութեան սկսան մասնակցել 1958—
59 զպրոցական տարիէն սկսեալ, իսկ կենսա-
բանութեան՝ 1966—67էն սկսեալ:

Գեղանուշ Ռաֆօեան
Մատլէմ Շէմէսեան
Մարեանա Բարսասարուոս
Մելիմէ Բէլլրանեան
Կարօ Ղազարեան
Յակոբ Պէննէեան
Յակոբ Տաֆէսեան
Վարուժան Զէլմէեան

Այս շրջանաւարտներէն չորսը մասնակցե-
ցան նաեւ G. C. E.-ի քննութեանց :

Այստեղ խորին զոհունակութեամբ պարտք
կը դրամ յիշել որ անցեալ տարւոյ շրջանա-
ւարտները մասնակցեցան G.C.E. քննութեանց
ու ձեռք ձգեցին աննախընթացօրէն բացա-
ռիկ յաջողութիւն, որոնք ամբողջ քաղաքիս
լաւագոյն արդիւնքներն էին, թէ իբրեւ նիւ-
թերու քանակ եւ թէ իբրեւ նիւշ, ըստ հետեւ-
եալ ցանկին .—

Պօղոս Գարեան

Հայերէն (յառաջ. մակարդակ) Գ
Արարերէն Գ
Անգլերէն լեզու Գ
Անգլ. գրականութիւն Ա
Պատմութիւն Ա
Թուադիտութիւն Ա
Բնագիտութիւն Ա
Քիմիաբանութիւն Ա
Կենսաբանութիւն Ե

Պարէտ Սաֆիէ

Հայերէն (յառաջ. մակարդակ) Գ
Անգլ. գրականութիւն Ե
Պատմութիւն Գ
Թուադիտութիւն Գ
Բնագիտութիւն Ե
Քիմիաբանութիւն Ե

Գէորգ Յակոբեան

Հայերէն (յառաջ. մակարդակ) Ե
Քիմ. - Բնագիտ. Ե
Անգլերէն լեզու Ե
Անգլ. գրականութիւն Ե
Արարերէն Ե
Թուադիտութիւն Գ

Սալբի Ներսէսեան

Հայերէն (յառաջ. մակարդակ) Ե
Քիմիաբանութիւն Գ
Անգլերէն լեզու Ե

Անգլ. գրականութիւն Ա
Պատմութիւն Գ
Բնագիտութիւն Ե
Թուադիտութիւն Ա

Ռիքա Յարութիւնեան

Հայերէն (յառաջ. մակարդակ) Ե
Արարերէն Ե
Անգլ. գրականութիւն Ե
Թուադիտութիւն Գ
Քիմիաբանութիւն Ե
Կենսաբանութիւն Ե

Վարդուհի Պասմանեան

Հայերէն (յառաջ. մակարդակ) Գ
Անգլերէն լեզու Գ
Անգլ. գրականութիւն Ա
Պատմութիւն Գ
Թուադիտութիւն Ա
Քիմիաբանութիւն Ա
Բնագիտութիւն Գ
Կենսաբանութիւն Գ

Թաքիանա Առաքելեան

Կենսաբանութիւն
Քիմիաբանութիւն Ե
Անգլ. գրականութիւն Ա
Պատմութիւն
Թուադիտութիւն Գ
Հայերէն

Սիլվա Պալեան

Հայերէն Գ
Թուադիտութիւն Ե
Քիմ. - Բնագիտ. Ե

Ֆրիտա Սաֆիէ

Հայերէն Ե

Ռօգ Շէմսէսեան

Հայերէն Ե

Ռիքա Նալպանտեան

Անգլ. գրականութիւն Գ
Քիմ. - Բնագիտ. Ե
Թուադիտութիւն Գ
Արարերէն Գ

Ունեցանք Կրթամեայ 1—13 Յունուար 1973
եւ Ամալկըջի քննութիւններ 22—31 Մայիս

1973, որոնցմէ յետոյ յայտնի դարձաւ որ մեր աշակերտներէն 11 հոգի կը կրկնեն իրենց դասարանները ուսմանց մէջ ըլլալով տկար:

Սրորդ —

Ըստ նախընթացի թէ աղջկանց եւ թէ տղոց համար ունեցած ենք մեր ամենօրեայ մարզանքի, ինչպէս նաեւ ֆութպոլի, վոլէպոլի, եւ պասքէթպոլի պահէրը: Իսկ մեր մարզական տարեկան դաշտահանողէսը տեղի ունեցաւ 13 Մայիս 1973ին որը հանդիսացաւ մեր մարզական աշխատանքներու տարեկան եղբայրտիկ: Հանդիսութիւնը:

Աղջկանց համար ալ ունեցանք ամենօրեայ ձեռագործի պահէր, որուն արդիւնքը ի վաճառ դրուեցաւ վարժարանիս տարեկան պահարին առթիւ:

Հոյ տարինք մեր աշակերտներու առողջութեան, տեղւոյս քաղաքապետարանի օժանդակութեամբ ունեցանք շարաթական բժշկական այցելութիւններ՝ քննելու աշակերտներու առողջութիւնը եւ անհրաժեշտ հոգածութիւնը ցոյց տալու տկարներու:

Հոյ տարինք նաեւ մեր աշակերտներու հո-

գեւոր դաստիարակութեան, իրենց կրօնագիտութեան դասաւանդութիւններէն անդին նաեւ զիրենք առաջնորդեցինք ամէն կիրակի եկեղեցի ու տարին քանիցս ստացան Ս. Հաղորդութիւն:

Ըստ նախընթացի այս տարի եւս ունեցանք Նոր Տարւոյ եւ պաղարի օրուան խրախճանական հաւաքոյթներ, որոնք եղան մեր դպրոթին համար ընկերային մէկտեղումին, խնդութեան, երգի ու պարի, ծնողական հանդիպումի օրեր:

Այս հաւաքոյթներուն առաջինը տեղի ունեցաւ 7 Յունուար 1973ին եւ դպրոցիս համար ապահովեց Իսր. 2175 լիւրդի հասոյթ մը, իսկ երկրորդ պաղարի տեղի ունեցաւ 19 եւ 20 Մայիս 1973 օրերուն եւ վարժարանիս համար ապահովեց Իսր. 8670 լիւրդի հասոյթ:

3 Յունիսին տեղի ունեցաւ Մանկապարտէզի մեր ամառվերջի հանդէսը եւ 10 Յունիսին՝ մեր երկրորդական վարժարանի ամառվերջի հանդէսը:

Մեր կրթական եւ բարոյական տեղեկադրին հետ կը ներկայացնենք նաեւ վարժարանիս տնտեսական տեղեկագիրը որ հետեւեալ լին է. —

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ 1972 — 1973 ԳՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

1972 Յունիս — 1973 Մայիսի վերջը

Ս Ո Ի Տ Ք

Ի. Լ.

1971 — 1972 տարեշրջամէն փոխադրեալ պատրաստ գումար	6-141-92
Նուիրատուութիւնք	53-796-00
Աշակերտական տարեբոշակներ	35-830-00
Դասագիրքեր եւ դասատետրեր	5-526-00
Հանդէսներ (երկու պագարներ եւ Նոր Տարւոյ խրախճանքներ)	20-255-00
Բացառիկ մուտքեր. —	
Վերաբնութեանց տուրքեր	300
Աշակերտներէ հաւաքուած տարրալուծարանի համար	500
Գ. Կիւլպէնկեան Հաստատութեմէն տարրալուծարանի յատկացում	4100
Գ. Կիւլպէնկեան Հաստատութեմէն գրամբնայի փոխադրութիւն	600
	5-500-00
Գումար՝	127-048-92

Ե Լ Ք

Լմասկան, պաշտօնէութեան 1972 Յունիսէն 1973 Ապրիլ	105-575-00
Դասագրքեր եւ դասատետրեր	9-286-80
Թղթատարական ծախքեր	877-00
Գրեւեական պիտոյք	79-75
Չեռագործի նիւթեղէնք	740-00
Մամր ծախքեր	385-40
Տպագրական ծախքեր	710-00
Հանդիսական ծախքեր	132-00
Շինուածականք եւ կահոյց ներդրումք	1-347-70
Բացառիկ ծախքեր. (Գլխաւոր ծախքեր. տարրալուծարանի գործիքներ 4100-00 լիրա. գրամեքենայի ծախք 600-00 լիրա. փափագիտական դե- ղեր 500-00 լիրա. գրադարանի գիրքեր 536-50 լիրա. stencil մեքենայի մասն եւ փոխադրութիւն 1555-00 լիրա. մնացեալը ալիւմինիւմ ծախքեր)	7-655-05
Գումար	126-789-50
Պատրաստ ի դրամարկ փոխանցելի յաշորդ տարեշրջանին	259-62
	127-048-92

Ինչպէս կը տեսնուի մեր տարեկան տեղեկագրէն, մենք վճարելի ունինք մեր ուսուցիչներուն ամառնային արձակուրդի շրջանին Մայիս, Յունիս, Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու ամսականները, որոնք կը կազմեն մեր ներկայ տարւոյ Հաշուական բացը, որը պիտի աշխատինք «մի կերպ» փակել յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին:

Ստորեւ կու տանք ցանկը մեր ներկայ տարւոյ բոլոր նուիրատուներուն, որոնք մեր երախտագիտական ղգացումները կը յաշունենք այս առիթով եւ կ'աղօթենք իրենց արեւշատութեան եւ երջանկութեան համար:

Կիրակնօրեայ Գալուց Պրիմօրդի, Մ. Ն.	105-00
Տիկ. Համեստ Սթալի	300-00
Տիար Յակոբ Ներսէսեան	210-00
Տէր եւ Տիկ. ձօրն Կոփիկեան	105-00
ՀՕՄ	80-00
Տիար Զարեհ Պտուկեան, Մ. Ն.	1070-00
Տիար Կարպիս Քէլիկեան, Լոնտոն	310-00
Տիար Աւետիս Քէլիկեան, Լոնտոն	155-00
Տիարք Յակոբ եւ Երուանդ Էսսէֆեան, Լոնտոն	430-00
Տիկ. Էլիզապէթ Պերպէրեան, Մ. Ն.	300-00
Տիար Ստեփան Բանիկեան, Ատրալիա	160-00
Տիար Սարգիս Քիւրքեան, Լոնտոն	153-00
Տիար Գէորգ Քիւրքեան, Լոնտոն	153-00
Տիար Յովհաննէս Քիւրքեան, Լոնտոն	153-00
Տիար Անտրիս Յակոբեան, Մ. Ն.	105-00
Տէր եւ Տիկ. Ս. Թաշեան, Մ. Ն.	210-00
Եկեղեցաւորաց Տիկ. Միւրիւն, Մոնթրէալ	105-00
Տէր եւ Տիկ. Տուրնալեան, Մ. Ն.	105-00
Օր. Ալիս Յակոբեան, Մ. Ն.	105-00
Տիկ. Եւփիմէ Գասապեան, Մ. Ն.	110-00
Տէր եւ Տիկ. Արշի Բակլեան, Մ. Ն.	100-00
Տիար Հայկ Գալըստեան, Լոնտոն	142-00
Տէր եւ Տիկ. Լէօ Կրամը, Մ. Ն.	101-00
Տիկ. Բ. Սարափեան, Մ. Ն.	101-00
Տիկ. Ս. Գամիլեան, Մ. Ն.	100-00
Տիկ. Ս. Գալըպեան, Մ. Ն.	100-00
Տֆ. ձօրն Քիւրանեան, Մ. Ն.	100-00

ՏԲ. Ֆիլիփ Տէրտէրեան, Սան Փալո	245-00
Տիար Մարքին Արգաբեան, Մ. Ն.	427-00
Ուէլլըլէյի Տիկնանց Միւրիւն, Մ. Ն.	107-00
Տիկ. Ն. Գարակէօեան, Մ. Ն.	127-00
Տէր Եւ Տիկ. Ժօզէփ Զալմըրզ, Մ. Ն.	316-00
Տիար Վահրամ Պոյանեան, Մ. Ն.	426-00
Տէր Եւ Տիկ. Զարլի Պոյանեան, Մ. Ն.	213-00
Տիկ. Ֆլորա Թօմպուլեան, Մ. Ն.	107-00
Տիար Ֆրէնք Պէյլէրեան, Մ. Ն.	105-00
Տիկ. Արօլոնեան Սողիկեան, Մ. Ն.	107-00
Տէր Եւ Տիկ. Գասպար Գասպարեան, Մ. Ն.	128-00
Անանուն, Սահրամէնթօ, Մ. Ն.	22-00
Տիար Արման Էօմիւրեան, Մ. Ն.	107-00
Տիկ. Մարկարիտ Գօհէն	216-00
Ալիս Եւ Նօրայր Մատանեան, Մ. Ն.	107-00
Տիար Վահրամ Ազապապեան, Մ. Ն.	107-00
Տիկ. Գլընեան, Մ. Ն.	107-00
Մարքա Կենտրիու, Մ. Ն.	107-00
Տիկ. Սիլվա Ստեփան, Մ. Ն.	102-00
Տիար Լեւոն Պալեան, Մ. Ն.	125-00
Տիկ. Թագուհի Միայեան, Հայփա	1000-00
Տիար Էդուարդ Մարտիկեան, Մ. Ն.	4350-00
Տիկ. Ա. Հանընլեան, Մ. Ն.	100-00
Տիար Ստեփան Բանիկեան, Միտնի	46-00
Տիար Հայկ Գալուֆեան, Մ. Ն.	435-00
Տէր Եւ Տիկ. Ա. Լազարեան, Մ. Ն.	130-00
Տէր Եւ Տիկ. Վ. Տուրնայեան, Մ. Ն.	108-00
Տիար Հայկ չիզմէնեան, Մ. Ն.	108-00
Տիար Վահան Պէլօեան, Մ. Ն.	108-00
Պատրիկ Եւ Լիսի Այնէազեան, Գարագա	250-00
Գէորգ Եւ Էռան Այնէազեան, Գարագա	250-00
Տիար Մովսէս Պետրոսեան, Գարագա	125-00
Ռ. Ֆ. Քարչիտիօ, Գարագա	125-00
Տիար Մանուէլ Պէրպէրեան, Գարագա	125-00
Տիար Ստեփան Տօվլէրեան, Գարագա	125-00
Տիար Սարգիս Ազատալեան, Գարագա	250-00
R. H. Salazar, Գարագա	125-00
Jorge Knafary, Գարագա	125-00
J. M. Callaos, Գարագա	125-00
Viviana de Lupi, Գարագա	125-00
Yamila de Abelaidd, Գարագա	125-00
Պէֆարեան Եղարթ, Գարագա	250-00
Սիմիտեան Եղարթ, Գարագա	250-00
Տիար Կարօ Պօտուլեան, Գարագա	250-00
Տիար Զարեհ Գրպըրլեան, Գարագա	250-00
Տիար Վարդգէս Երեցեան, Գարագա	125-00
Հրանդ Եւ Այտա Տօվլէրեան, Գարագա	250-00
Տիար Վարուժան Ղազարեան, Գարագա	125-00
Տիար Առաքիլ Ղազարեան, Գարագա	125-00
Տիար Ղազար Ղազարեան, Գարագա	250-00
Տիկ. Բրիգոր Ղազարեան, Գարագա	500-00
Տիար Գէորգ Թոփալեան, Գարագա	125-00
Տիար Մանուէլ Կիրակոսեան, Գարագա	250-00
Rutz & Ana Donert, Գարագա	125-00
Eurlio Ponsa Gouies, Գարագա	108-00
Աւագեան Ընտանիք, Մ. Ն.	108-00
Օր. Թերեզ Թարանեան, Մ. Ն.	130-00
Mr. & Mrs. John Kent, Գարագա	

Էդոնան Ընտանիք, Մ. Ն.	210-00
Համասեմաստանայ վերջ. Միուրիւն, Մ. Ն.	1300-00
Տէր Եւ Տիկ. Նշան Շիմշիրեան, Մ. Ն.	106-00
Կիրակնօրեայ Դպրոց Ուսարի, Մ. Ն.	106-00
Տէր Եւ Տիկ. Արա Հայկ, Մ. Ն.	214-00
Տիար Արշակ Աւետիսեան Մ. Ն.	214-00
Տիար Անդրէաս Ճափէրեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Ղազար Էմին, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Խորէն Շամլեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Փալոյ Ներսէսեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Ճօզէ Տիշլէֆէնեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Ճօզէ Սէրայտարեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Գառնիկ Պազարեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Գրիգոր Արովեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիար Համազասպ Վարդանեան, Սան Փալոյ	132-00
Տիկ. Տօյօրէզ Լէյպման, Մ. Ն.	1470-00
Ճօրն Եւ Զապէլ Պէյլէրեան, Մ. Ն.	108-00
Այնրապի Հայրենակցական Միուրիւն, Մ. Ն.	108-00
Հայ Կին Աղււթ, Պոսթոն, Մ. Ն.	216-00
Նուպար Եւ Մարթա Խաչիկեան, Մ. Ն.	108-00
Կիրակնօրեայ Դպրոց, Սազրամէնթօ, Մ. Ն.	108-00
A. C. Y. O. Sacramento	108-00
Ուսարի երիտ. Տիկնանց Միուրիւն, Մ. Ն.	217-00
Տիարց Եւ Տիկնանց Միուրիւն, Լօրէնս, Մ. Ն.	108-00
Տիկ. Մաքրուհի Միֆայլեան, Մ. Ն.	105-00
Տիկ. Ռօզ Զարդարեան, Մ. Ն.	105-00
Արմի Աւետեան, Մ. Ն.	105-00
Օր. Էլիզ Շամիրեան, Մ. Ն.	100-00
Տիար Գէորգ Գաւուգոսեան, Մ. Ն.	210-00
Տիկ. Արմենուհի Սվանեան, Մ. Ն.	105-00
Տէր Եւ Տիկ. Նիգօլաս, Մ. Ն.	105-00
Օր. Արմինէ Տ. Յակօբեան, Մ. Ն.	105-00
Տիկ. Կրասէլիա Զարիկեան, Գարազաս	370-00
Տիկնանց Միուրիւն, Սաֆրամէնթօ, Մ. Ն.	105-00
Տիար Անդրէաս Ճափէրեան, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Ճօզէ Տիշլէֆէնեան, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Ճօզէ Սէրայտարեան, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Ղազար Էմին, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Գրիգոր Արովեան, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Համազասպ Վարդանեան, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Խորէն Շամլեան, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Փալոյ Ներսէսեան, Սան Փալոյ	109-80
Տիար Գառնիկ Պազարեան, Սան Փալոյ	109-80
Կիւլլէնկեան Հաստատութիւն	8799-00
Տէր Եւ Տիկ. Ա. Բարեքանեան, Մ. Ն.	105-00
Տիկ. Բուբուլա Սարափեան, Մ. Ն.	105-00
Տէր Եւ Տիկ. Ճան Բաշեան, Մ. Ն.	105-00
Ունրուա	336-00
Տիկ. Մարիամ Կեօզուֆարեան, Պուէնոս Այրէս	39-00
Տիկ. Լիւսի Յակոբովիշ, Պուէնոս Այրէս	132-00
Տիկ. Նուրիցա Եսայեան, Պուէնոս Այրէս	136-00
Հայց. Եկեղ. Եղբայրակցութիւն, Պուէնոս Այրէս	100-00
Տիկ. Մարիամ Բարսեղեան, Պուէնոս Այրէս	65-00
Տիկ. Ազատուհի Պազարեան, Պուէնոս Այրէս	48-00
Տիկ. Մարի Մառտիսեան, Պուէնոս Այրէս	100-00
Տիկ. Կիւլի Գալաշեան, Պուէնոս Այրէս	110-00
Ս. Յովնաննէ Եկեղեցի, Միլվօֆ, Մ. Ն.	220-00

Տիար Ահարոյ Ծառապաշեան, Մ. Ն.	25.00
Armenian American Veterans Detroit	220.00
Տիար Էտուրթ Գազաննեան, Մ. Ն.	110.00
Տիար Հէրի Կարապետեան, Մ. Ն.	110.00
Տիկ. Սեդրակ Սուլբան, Մ. Ն.	100.00
Տիար Զարուբին Պալեան, ժընէվ	410.00
Հ. Օ. Միուքիւն	170.00
Պարսնի Երիտ. Տիկնամց Միութիւն	102.00
A. C. Y. O. Evanston	205.00
Տիար Բօլ Արդեան, Մ. Ն.	102.00
Տիար Զաք Նանարեան, Մ. Ն.	102.00
Տիար Վարդգէս Միւրոնեան, Մ. Ն.	410.00
Գարակէօգեան Հաստատութիւն, Մ. Ն.	4300.00
Երուսաղէմի Քաղաքացեալներու	1200.00
Տէր եւ Տիկ. Ն. Ազարեան, Մ. Ն.	105.00
Տիար Բանիկեան, Աստրալիա	40.00
Տիար Վահան Պէօթեան, Մ. Ն.	105.00
Տիար Արցար Զաքարեան, Հայփա	100.00
Լիլեա եւ Գասպար Գասպարեան, Մ. Ն.	430.00
Տիկ. Աննիկ Իզմիրլեան, Հար. Ամերիկա	128.00
Տիար Գէորգ Փափագեան, Հար. Ամերիկա	128.00
Տիար Խաչիկ Փափագեան, Հար. Ամերիկա	128.00
Թորոնեան Հիմնարկութիւն (Հ. Բ. Ը. Մ.) Մ. Ն.	4200.00
Տիկ. Մարիամ Բարսեղեան, Հար. Ամերիկա	150.00
Յիկ. Մարիամ Կէօղիարեան, Հար. Ամերիկա	63.00
Տիկ. Արմիստէ Սթալի, Մ. Ն.	315.00
Տիկ. Թագուհի Խաչատուրեան, Մ. Ն.	105.00
Բօլին եւ Զօն Պապաքեան, Մ. Ն.	420.00
Դատերք Վարդանանց, Մ. Ն.	620.00
Տէր եւ Տիկ. Գ. Կոփիկեան, Մ. Ն.	105.00
Շիֆակօյի Ս. Յովակիմ Աննա Կիրակնօրեայ Դպրոց, Մ. Ն.	210.00

Տեղեկադրիւ վերջաւորութեան շնորհակալութեան խօսք ունինք մեր կրթական գործի այն բոլոր անհիւ բարեկամներուն, որոնց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը վայելեց մեր վարժարանը, եւ ինչու չէ՞ մեր յաջողութիւններուն մէջ մենք չառ բան կը պարտինք անոնց :

Մեր երախտագիտական զգացումները ազգիս աստուածաբնաւ եւ Վեհափառ Հայրապետին՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վաղդէն Սրբազնապոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց, որուն համակրալից եւ քաջալերական վարժունքը օրհնութիւն մը եղած է մեզի համար : Նորին Ս. Օծութեան կարգադրութեամբ է որ Լոնտոնի Արգարեան Աւանդի Վարչութիւնը, ա. մէն տարի յատկացում մը կ'ընէ վարժարանիս : Վստահ ենք որ այս տարի եւս մենք պիտի վայելինք նոյն շնորհը :

Շնորհակալութեան խօսք ունինք Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ անոր Վսեմաշուք Նախագահին, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մանուկեաններուն, որոնք մեր անտեսական նուազումներուն եղած են մեր վերջին ապաւէնը : Պէտք

է յիշել նաեւ որ Մանուկեան պատուական ա. մօլի անունով դասարան մըն ալ կը պահուի մեր վարժարանէ ներս, իսկ մեր հանգստեան կոչուած ուսուցչուհիներուն ալ յատկացումներ կ'ըլլան Ալեքս Մանուկեան Կրթական Հիմնադրամէն : Խորապէս երախտապարտ ենք իրենց Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի գործին նկատմամբ իրենց բերած խանդավառ դնահատանքին ու քաջալերական կեցուածքին համար, որը մեզի համար անդնահատելի բարոյական ոյժ մըն է :

Շնորհակալութեան պարտք ունինք Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հաստատութեան որ ինչպէս անցեալ տարիներուն այս տարի եւս օգնեց մեր Վարժարանին 2095 տոլարի յատկացումով մը : Տարուոյս ընթացքին շնորհակալութեամբ նուէր ստացած ենք իրենցմէ նաեւ հայերէն գրամբեքնայ մը :

Խորին երախտագիտութեամբ պէտք է յիշել այստեղ որ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հաստատութիւնը, այս տարի ամերիկեան 1000 տոլարի տնտեսութիւնը, ընդառաջելով մեր խնդրանքին յատկացումով մը օժանդակեց մեր

տարբայութեան ճշտացման, ինչ որ արդէն իսկ ամբողջացուցած ենք իր տունին:

Շնորհակալութեան ջերմագին խօսք ունինք գերմանական Evangelische Zentrastelle für Entwicklungshilfe E. V. եկեղեցիին, որ 85-000 գերմանական մարքի նուիրատուութեամբ մը յանձն առաւ բարերարել կառուցումը մեր Վարժարանի արեւելեան վերի թեւին, որ պիտի բաղկանայ 3 դասարաններէ եւ ընդարձակ միջանցքէ մը եւ պիտի յատկացուի մեր երկրորդական կարգերուն: Յատկապէս երախտապարտ ենք իրենց այս գործին համար որ բարոյական լայն տարողութեամբ արելու յանձնառութիւն մըն է, իրենց գործը ոչ միայն մարդասիրական, կրթասիրական, հայասիրական տեսակէտէն աչքառու է, այլ մանաւանդ համաքրիստոնէական նկարագիր ունի, որովհետեւ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ ծոցին ան էքլէմէնիք ողի թմեռնէն գործնական արտայայտութիւնն է: Իսկ մեր զբոսը ինչ համար իր քանամեակի առթիւ լաւագոյն նուէրն է անիկա:

Շնորհակալութիւններ Օր. Լիլա Գարակէօզեանին եւ Գարակէօզեան Հաստատութեան որ տարեկան 1000 տոլարի յատկացումով իրենց անունով դասարան մը կը պահէ մեր վարժարանէն ներս: Յատկապէս նշանակելի է մեզի համար Օր. Լիլա Գարակէօզեանի շատ քաջալերական ու շատ համակրական կեցուածքը հանդէպ մեր կրթական գործին, ինչ որ մեզի համար բարոյական կարեւոր ազդակ մըն է:

Շնորհակալութիւններ Կիւլլապի Կիւլպէն-կեան Հաստատութեան, Նիւ Եորք, որ տարեկան 1000 տոլարի նուիրատուութեամբ զարձեւել իր անունով դասարան մը կը պահէ:

Շնորհակալութիւններ Տէր եւ Տիկին Էտուրբո Մարտիկեաններուն որոնք զարձեւել 1000 տոլարի տարեկան նուիրատուութեամբ մը ամբողջ դասարան մը կը պահեն մեր վարժարանէն ներս, եւ մեր զգրոցին նկատմամբ ունին դնահատանքի ու համակրանքի շատ ազուարդ զգացումներ, որոնք մանաւանդ մեզ երախտապարտ կը ձգեն:

Շնորհակալութիւններ Էտուրբո Փանոսեան շնորհալի հայ երիտասարդին, որ հակառակ իր տնտեսական համեստ պայմաններուն, բացառիկ զոհողութեամբ ամբողջա-

կան դասարան մը կը պահէ տարեկան մօտ 1000 տոլարի նուիրատուութեամբ:

Շնորհակալութիւններ Հարաւային Ամերիկայի Հայրապետական Պատուիրակ Գերշ. Տ. Բարդէն Ս. Արք. Ապատեանին, Սան Բաւլոյէն Տիար Անդրէաս Ճաֆէթեանին եւ Գարապատէն Տիար Պատրիկ Այնեպեանին, որոնք հակառակ իրենց բազմազարդ ժամանակին, ճիշդ չեն խնայել իւրաքանչիւրը իր շրջանակէն որոշ օժանդակութիւններ ապահովելու ի նպաստ մեր կրթական գործին:

Շնորհակալութեան շատ սրտագին խօսք ունինք նաեւ Չեզի, Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայր, որ իրբեւ արժանքնաբեր Գահակալ Ս. Աթոռիս, եւ իրբեւ վերին հովանաւորողն ու վերատեսուչը մեր վարժարանին, Չեզի հայրական վերին հոգածութիւնը եւ սէրը երբեք չզրացաք հանդէպ մեր հաստատութեան, ու մանաւանդ մեր նկատմամբ Չեզի ցոյց տուած վստահութեամբ մեզի կրթիւթիւնը տուիք մեր ժողովուրդին ծառայութեան գործին մէջ քիչ թէ շատ պայծառ երեսով արդիւնաւորուելու: Ըսինք թէ վերը մեր երկրորդական վարժարանի հիմնադրութեան 20ամեակն է այսօր: 20 տարին եւս անցելով գործ մը արդիւնալից ու ազուարտ գործ մը, Չեզի խանդավառութեամբ, Չեզի քաջալերանքով եւ Չեզի հովանաւորութեամբ սկսուած գործ մը, զոր Չեզի կ'ընծայարեւենք այսօր բռնելով. «Զֆոյսոյ ի ֆոյսոյ ֆեզ մատուցանեմք», ու կը մագիթենք սրտագին որ այսպէս Չեզի հովանիին տակ տակաւին մենք զիմաւորենք քիչ յետոյ անոր 25-ամեակը եւ ապա յիսնամեակը:

Այժմ Չեզ կը ներկայացնենք մեր շրջանաւարտ դասարանի 8 սաները եւ կը խնդրենք որ իրենց վկայականներուն հետ բաշխէք նաեւ Չեզի հայրական օրհնութիւնները, որպէս զի Չեզ օրհնութեամբ զօրացած՝ բլրան աւնոյք մեր ժողովուրդին զիտակից ծառաները ու Թարգմանչաց ողիին ու այս տունին «ստոյ գործանքները»:

Մատչելով ի համբոյր Չեզ Ս. Աջոյն

Որդիական սիրով

Կիլիկիէ՛՛ Մ. Վրդ. ԳԱՅԻԿԵԱՆ

Տեսուչ

Ս. Թարգմանչաց երկ. Վարժարանի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ

Ա) Հակամեխուսմ. Ամբողջացնելով Մատենադարանին ընդհանուր նորոգութիւնները, ընթացիկ տարեշրջանին հակամեխուսեցան բոլոր գիրքերը, թերթերն ու հանդէսները, պաշտպանելու համար դանոնք ցեցէն և այլ որդերէ :

Բ) Նոր գիրքերու ստացում. նուիրատւութեամբ, փոխանակութեամբ և գնելով՝ Մատենադարանի գիրքերու ընդհանուր թիւը աւելցած է 669 հատորով, ըստ հետեւեալ ցանկին .—

1. Նուէր ստացում —

Հայերէն	174
Ունգլերէն	272
Ֆրանսերէն	26
Ա.Մ.Բ	5

2. Փոխանակութեամբ —

Հայերէն	1
Ունգլերէն	4
Ֆրանսերէն	5
Ա.Մ.Բ	2

3. Գնում —

Հայերէն	38
Ունգլերէն	105
Ֆրանսերէն	30
Ա.Մ.Բ	7
Գումար՝	669

Գ) Ելեւմտական.

	Ի. Լ.
1. Նոր գիրքերու և զանազան թերթերու գնում	3278.78
2. «Սիւնն»ի խմբագրութեան վճարուած՝ փոխանակուած թերթերու հաշւոյն	1000.00
3. Թերթերու և գիրքերու կազմի հաշւոյն	2274.00
4. Ամսականք	9480.00
5. Աշխատավարձք	821.00
6. Գրեւորական պիտոյք և ընթացիկ ծախքեր	1527.50
7. Թղթատարական և փոստի ծախքեր	1449.25
8. Մանր նորոգութիւն	10.00
9. Հեռաձայնի ծախք	809.12
Գումար՝	20649.65

ՍԱՀԱԿ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

Քարտուղար

Կիւլպէնկեան Մատենադարանի

31 Դեկտեմբեր 1972

Երուսաղէմ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՅ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻ

Ա.— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, 13 Մայիս, կէսօրէ Լոք ժամը 4ին, աղղայիններու կսկիկ բաղմոխիւն մը տեղ գրաւած էր ժառանգաւորաց Վարժարանի մարդագաշտի կողքին, զիտելու համար արդիւնքը գպրոցի տարուան մը մարդական աշխատանքին:

Զոյգ մարդիկները — Պր. Միտաք Յակոբեան՝ մանչերու, իսկ Օր. Աշխէն Վարդանեան՝ աղջկանց —, ոչինչ խնայած էին աշակերտութեան Ֆիզիքսական կրթանքին ի խնդիր: Ասոր ապացոյցն էին վաղբերք, մարզանքները, դըրօշարչաւր, պարանաձգութիւնը, բուրդերը եւ այլ մարդական խաղերը, որոնք յաջողապէս կատարեց երկուսն ուսանողութիւնը, բաժնուած երկու մրցորդ խումբերու:

Հանդէսի աւարտին, Գերշ. Տ. Շահէ Եպիսկոպոս բաժնեց բաժաններն ու մէտաղները յաջող մարդիկներուն:

Երկու ժամեր տեւող հանդէսի աւարտին, հանդիտականները զոհ տրամադրութեամբ բաժնուեցան խաղափայլէն:

Բ.— ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷՋԻ ԲԱԺՆԻՆ

3 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ Լոք ժամը 4ին, Հայ Երիտասարդաց Միութեան ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ ամափերջի հանդէսը Ս. Թարգմանչաց Մանկապարտէզին:

Օր. Մելինէ Եղիսեանի գլխաւորութեամբ զործող Մանկապարտէզի երեք օրիորդներէ բաղկացած ուսուցչական կազմը գովելի ճիղերով պատրաստած էր ժամուկէս լեցնող յայտագիր մը, ուր տեղ գտած էին արտասանութիւններ, կարճ տրամախօսութիւններ, մարզանքներ ու պարեր: Բուռն ծափահարութիւններ խլեց սրահը լեցնող հանդիտականներէն մանաւանդ մերջին, հայկական պարը, երգներանոց տարագներով:

Վարժարանի Տեսուչ Հոգշ. Տ. Կիւրեղ Թ. Վարդապետ Մանկապարտէզի բաժինը աւարտող 11 երկսեռ փոքրիկներուն միաշականները բաշխելէ Լոք, օրհնեց բոլորը եւ «Պահպանիչ»ով փակեց հանդէսը:

Դ.— ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ

1972 — 1973 տարեկալների գպրոցական հանդիտութիւններուն մերջինը Էղաւ Երկրորդական բաժնի ամափերջի հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, 10 Յունիս, երեկոյեան ժամը 6-45ին, Վարժարանի սրահին մէջ:

Հանդէսին կը նախագահէր Գերշ. Տ. Շահէ Եպս. Աճէմեան: Սրահը ծալքէ ծալք լեցուն էր բաղմունքներ:

Երկու մասերէ բաղկացած յայտագիրը տեսեց մօտ երկու ժամեր: Առաջին մասին մէջ, ընթացաւորտ սանուհիներէն երկուքը, Գեղանոյշ Ռաճոյեան և Աւելին Բէրանեան, խօսեցան Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի մասին, անոր մահուան ճովանդակին առթիւ ներկայացնելով բազմաբնուէն կաթողիկոսի գրական ու վարչական գործունէութիւնը: Երկրորդական բաժնի սաներէն բաղկացած երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Պր. Սահակ Գալայճեանի, հանգէս եկաւ հայրենական նոր երգերու յայտագրով մը, դաշնակի ընկերակցութեամբ Պր. Վահէ Գալայճեանի: Եղան նաեւ արտասանութիւններ, յաջող ու յատակ առողանութեամբ:

Հանդէսին երկրորդ բաժինը սկսաւ Տեսուչ Կիւրեղ Թ. Վրդ. Գաբրիէլեանի միամեայ տեղեկագիրի ընթերցումով (որ լոյս կը տեսնէ Սիմոնի ալս թիւով): Հայրապետը յայտնեց թէ այս տարի կ'ամբողջանայ քսանամեակը դպրոցի երկրորդական բաժնին: Նաեւ մատնանշեց թէ անցնող տարուան G. C. E. թնութիւններուն արդիւնքները Վարժարանին եղած էին յաջողոյշ քաղաքի վարժարաններուն: Դպրոցական նուաճումներէն ուրիշ մը եղած էր շէնքի արեւելեան թեւին վրայ կառուցուած բաժին մը, որուն շինութիւնը շատ մօտ օրէն կ'աւարտի:

Ապա կատարուեցաւ բաշխումը վկայականներու և մրցանակներու: Չորս մանչ և չինդ աղջիկ աւարտած էին վարժարանին չրջանը:

Հրաժեշտի երգէն և չրջանաւարտներէն Յակոբ Տաքէսեանի կողմէ արտասանուած ուղերձէն յետոյ, նախագահ Գերշ. Տ. Շահէ Եպիսկոպոս ձեռք բերուած արդիւնքին համար իր գոհունակութիւնը արտայայտել և ընթացաւարտներուն՝ պահէն թելադրուած յորդորական խօսքեր ընելէ ետք, «Պահպանիչ»ով օրհնեց բոլորը:

Հանդէսը փակուեցաւ՝ «Օրհնեցէր դՏէր» Ս. Աթոռոյ մաղթերով—չաւրականի երգեցողութեամբ:

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԷԼԻԶ ՄԱՅՐԱՊԵՏ ՄՈՄՃԵԱՆ

Անցնող Մարտ 12ին, Երկուշաբթի առաւօտ կանուխ, իր խուցին մէջ վախճանեցաւ Ս. Աթոռի տարեց մայրապետներէն Էլիզ մայրապետ Մոմճեան, երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք:

Հանդուցեալը ծնած է Այնթապ, 1893ին: Երուսաղէմ եկած է 1947ին եւ 1950 Մարտ 17ին ընդունուած Ս. Աթոռի մայրապետներու շարքին:

Էլիզ մայրապետ համբաւուած էր իրրեւ ձեռագործի նշանաւոր վարպետուհի: Բաղմաթիւ եւ իր ձեռքերէն բանուած շուրջառները, վարադոյրները, դպիրներու շապիկները եւ այլն, որոնցմէ շատերը իր ձեռքը անցած դամարներովը նուիրած է Ս. Յակոբեանց Տաճարին եւ այլ սրբափայտերու:

Հանդուցեալը իր կենդանութեան պատրաստել տուած էր իր տապանաբարը, որ յուղարկաւորութեան օրը դետեղուեցաւ իր շիրմին վերեւ:

Նկատելով որ իր մահը զուգադիպած էր Մեծ Պահօր տաճին օրուան, որ ժառանգաւորաց Վարժարանի սաներուն եւ ուսուցիչներուն պտոյտի աւանդական օրը նկատուած է, թաղման կարգը յետաձգուեցաւ Երեքշաբթի կէսօրէ ետքի, Ս. Էջմիածին մատուոյն մէջ: Մասնակցեցաւ բովանդակ Միաբանութիւնը, գլխաւորութեամբ Լուսարարապետ Գեղշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոսի: Մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Փրկչի ազգ. գերեզմանատան մէջ:

Հանդիստ իր յոգնատանջ մարմնին եւ յաւերժական լոյս իր բարի հոգիին:

ՈՒՐԱՐԱԿԻՐ ՅՈՎՍԷՓ ԻՍԿԵՆԵԱՆ

15 Մայիս, Երեքշաբթի գիշեր, իր յաւիտենական Հանդիստը մտաւ Ուրարակիւր Տիրացու Յովսէփ Իսկէնեան, յառաջացեալ տարիքի մէջ: Մահը պատահեցաւ Համբարձման լերան հիւանդանոցին մէջ, ուր փոխադրուած էր շարաթ մը առաջ:

Հանդուցեալը ծնած էր Այնթապ, 1894ին: Երուսաղէմ եկած է 1927ին եւ 40 տարիներ ծառայած Ս. Աթոռին իրրեւ միաբան եւ լուսարար ի Ս. Հրեշտակապետ, Ս. Յարութիւն, Բեթղէհէմ եւ ամենէն ետքը ի Ս. Աստուածածին: Յառաջացեալ տարիքի բերումով, վերջին տարիներուն կոչուած էր Հանդստեան:

Հանդուցեալը ծառայաէր միաբան մը եղած է, հաւատարմօրէն եւ եռանդաւոր նուիրումով կատարելով իր բոլոր պաշտօնները:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի, 16 Մայիս, կէսօրէ ետք ժամը 4ին Ս. Էջմիածին մատուոյն մէջ, նախադահութեամբ Լուսարարապետ Սրբազան Հօր եւ մասնակցութեամբ Միաբանութեան անդամներուն: Մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Փրկչի գերեզմանատան մէջ:

Հանդիստ իր ցաւատանջ մարմնին եւ երանաւէտ լոյս իր բարի հոգիին:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ — ԲԵՄԱԿԱՆՔ

* Կիր. 1 Ապրիլ.— Տնտեսի Կիրակի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Աստուածածնայ խորանին վրայ: Պատարագեց եւ քարոզեց Հոգշ. Տ. Գեղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեան, մեկնաբանելով Տնտեսի աւետարանական առակը:

* Եշ. 5 Ապրիլ.— Իրիկուան Հսկումին քարոզեց Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան, մեկնաբանելով առաջին երկու բառերը Տէրունական Աղօթքին, եւ ծանրանալով Աստուծոյ հայրութեան եւ մարդոց որդիութեան գաղափարներուն վրայ:

* Ուր. 6 Ապրիլ.— Վաղուան Քառասուն Մանկանց տօնին առիթով, Կէսօրէ ետք Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ խաղաղական ժամերգութիւն, իսկ գիշերասկիզբին՝ Հսկում, ուր բազմաթիւ ժողովուրդ փութացած էր ձէթի նուիրատուութեամբ եւ մոմավառութեամբ իր բարեպաշտական զգացումները արտայայտել սուրբերուն նկարին առջեւ յարգարուած շարժական սեղանին դիմաց:

* Ծր. 7 Ապրիլ.— Ս. Քառասուն Մանկանց Սերաստիոյ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան: Վերաբերումը կատարուեցաւ Ս. 40 Մանկանց նկարին առջեւ յարգարուած շարժական սեղանին վրայէն, որուն առջեւ կաթսայի մը մէջ կը պլպլային 40 գունատր կանթեղներ:

— Կէսօրէ ետք, վաղուան Դատարոյի Կիրակիի առթիւ, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար: Պատանատեղիին, Ս. Գերեզմանին եւ Գիտ Խաչի ալի ուխտերէն ետք, վերջինին կից՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն եւ նախատօնակ: Ապա կատարուեցաւ տնօրինական սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսատր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Նարեկ Վրդ. Մարֆազէլեան:

* Կիր. 8 Ապրիլ.— Դատարոյի Կիրակի:

Գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Յարութիւն, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Ապա Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճէմեան հանդիսատր Ս. Պատարագ մատուց Բրիստոսի Ս. Գերեզմանին վըրայ: Ս. Պատարագի աւարտին, Ս. Գերեզմանին եւ Պատանատեղիոյն շուրջ կատարուեցաւ երրադարձ մեծահանդէս թափօր՝ գլխաւորութեամբ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր: Արարողութիւնները ձայնաւիտուեցան իւրաքանչեան ուստիոկայանէն:

* Եշ. 12 Ապրիլ.— Իրիկուան Մեծ Պահքի վերջին Հսկումին Ս. Յակոբի մէջ նախագահեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս:

* Ուր. 13 Ապրիլ.— Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Մեծ Պահքի Ծաշու վերջին ժամերգութիւնը:

— Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի վիրամուտի նախատօնակը պաշտուեցաւ ի Ս. Յակոբ: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս:

* Ծր. 14 Ապրիլ.— Ս. Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին (Մուտն ի վիրապ): Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին, ըստ սովորութեան, Ս. Լուսաւորչի մասունքը իր հանգստարանէն թափօրով փոխադրուեցաւ Աւագ Սեղան, Լուսարարապետ Գերշ. Ս. Հօր ձեռամբ: Ապա Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ աւանդատան Ս. Լուսաւորչի սեղանին վըրայ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Խաժակ Արդ. Պարսամեան:

— Կէսօրէ ետք, Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեանի գլխաւորութեամբ, միաբան հայրեր ինքնաշարժներով բարձրացան Զիթենեաց լեռ, ուր Համբարձման սրբավայրին վրայ կառուցուած մեր վրանամատուոյն մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն եւ նախատօնակ: Գիշերասկիզբին պաշտուեցան նաեւ «Եկեղեցի»ի եւ Հսկման կարգեր եւ գիշերային ու առաւօտեան ժամերգութիւններ: Ամենէն ետքը մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ՝ Համբարձման մատարան մէջ: Ըստ սովորութեան, պատարագիչն էր սրբավայրին տեսուչը՝ Հոգշ. Տ. Մուշեղ Արդ. Թաշնեան: Արարողութիւնները տեւեցին մինչեւ գիշերուան ժամը 11:

* Կիր. 15 Ապրիլ.— Գալստեան Կիրա-

կի: Առատօտուն, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեանի գլխաւորութեամբ, միաբան հայրեր ինքնաշարժներով բարձրացան Ձիթենեաց լեռ, եւ «Հրաշափառ»ով մուտք գործեցին Համբարձման սրբատեղին ուր մեր վրանամատուոին մէջ եպիսկոպոսական խորքի գլուխ պատարագէջ Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան:

* Գշ. 17 Ապրիլ.— Իրիկնադէմին, Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիին մէջ պաշտուեցաւ Մեծ Պահոց «Եկեացէ»ի վերջին ժամերգութիւնը:

* Եշ. 19 Ապրիլ.— Մեծ Պահքի 40րդ օրը զուգահիսած ըլլալով Ս. Կոյսի Աւետման տօնին, այս առատօտ Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Արեւագալ»ի վերջին եւ հանդիսաւոր ժամերգութիւնը:

— Կէսօրէ ետք Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Մեծ Պահքի վերջին «Խաղաղական» ժամերգութիւնը, իսկ աւարտին՝ նախատօնակ Ս. Կոյսի Աւետման: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեան:

* Որ. 20 Ապրիլ.— Խ. օր Մեծ պահոց եւ Աւետման Ս. Աստուածածնի: Առատօտուն, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Կոյսի գլխաւորութեամբ, միաբան հայրեր ինքնաշարժներով մեկնեցան Գեթսեմանիի ձորը ու «Հրաշափառ»ով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ հանդիսաւորապէս պատարագէջ Հոգշ. Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. Գաբրիէան, եպիսկոպոսական խորքի գլուխ:

* Ծր. 21 Ապրիլ.— Յիշատակ յարութեան Ղազարո: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Դարեկ Վրդ. Մարգարէիան:

— Կէսօրէ ետք, վաղուան Ծաղկազարդի տօնին առիթով, Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճեմեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւնն ու նախատօնակը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Ապա կատարուեցաւ տնօրինական սրբատեղիներու այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան:

* Կիր. 22 Ապրիլ.— ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ: Գիշերային եւ առատօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան եւ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Մուշեղ Արդ. Թաշճեան: Ապա կատարուեցաւ մեծահանդէս թափօր՝ Բրիստոսի Ս. Գերեզմանին եւ Պատանատեղիին շուրջ, գլխաւորութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեանի: Թափօրականներ ի ձեռին ունէին ձիթենիի և արմաւենիի ռստեր, իսկ մեր թափօրին կը հետեւէին Ղպտիներու և Ասորիներու թափօրները: Կատարուեցաւ նաեւ «Անդաստան»: Ժամը 1.30ին Միաբանութիւնը վերադարձաւ Մայրավանք ու Հալոց Թաղի մուտքէն, «Որ գլխորհուրդ» շարականը երգելով բարձրացաւ Պատրիարքարան:

— Կէսօրէ ետք, շքեղօրէն զարդարուած Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ նախ «Անդաստան» Գերշ. Տ. Ծահէ Եպիսկոպոսի գլխաւորութեամբ, եւ ապա տօնին յատուկ հոգեզմալ շարականներով ընդմիջուած երեկոյեան ժամերգութիւն եւ «Դոճբացէք»ի արարողութիւն: Հոգշ. Տ. Գեղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեան Աւագ Սեղանի քեմէն կոչ ըրաւ ներկաներուն որ իրենց սրտաբոյս լոյսաներով մասնակցին Ազունիէի Ազգ. Բոժարանին համար կատարուելիք տարեկան հանգանակութեան եւ կարդաց «հոգեւոր սիրով եւ փափաքով» վարագոյր բանալու մասնակցող բարեպաշտներու անուանացանկը: Եկեղեցւոյ զոյգ մուտքերուն դրուած էին պնակներ՝ որոնք լեցուեցան ժողովուրդի լիաբորն նուիրատուութեամբ:

* Գշ. 24 Ապրիլ.— Աւագ Երեքշաբթի (Յիշատակ տաւն կուսանաց): Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի գաւիթին արեւելակողմը գտնուող Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչի մատուոին մէջ: Երթ ու դարձի թափօրները գլխաւորեց եւ պատարագէջ Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան: Ս. Թարգմանչաց վարժարանի աշակերտութիւնը հաղորդութիւն ստացաւ: Ապա կատարուեցաւ տնօրինական սրբատեղիներու այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետ Հոգշ. Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. Գաբրիէան թափօրի ընթացքին սա-

կատարի ուխտաւորներուն տուա բացաւորութիւններ սրբատեղիներու մասին:

* Եջ. 26 Ապրիլ.— Աւագ Հինգշաբթի (Յիշատակ Ընթերցաց): Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Կարգ Ապաշխարողաց»:

— Կարճ դադարէ մը եւ ժամերգութենէ ետք, Աւագ Սեղանին վրայ հանդիսատար Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ: Պատարագիչն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս Ապանեան, որ «Հայր մեր»էն առաջ կարդաց Ս. Յովհան Ռսկեբերան Հայրապետի Ս. Հաղորդութեան ճառը:

— Կէսօրէն ետք, Ռոմալուայի մեծաշուք արարողութեան Ս. Յակոբի մէջ նախագահեց Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը: Եկեղեցիին զոյգ դասերը լեցուն էին հրապրեալներով: Արարողութիւնները ձայնաւորուեցան իսրայէլեան ուստիոկայանէն: Ապա Անկլիքան Արքեպիսկոպոսը, սովորութեան համաձայն, զգեստաւորուած եւ Աւագ Սեղանի բեմէն կարդաց Ռոմալուայի վերաբերեալ աւետարանական համարները՝ անգլերէն լեզուով:

— Ժամ մը ետք, Հոգշ. Տ. Կիրէղ Ծ. Վրդ. Գաբրիէանի գլխատրութեամբ, փոքր թափօր մը այցելեց Քրիստոսի զոյգ բանտերը՝ Ս. Հրեշտակապետաց եւ Ս. Փրկչի վանքերը: Առաջինին մէջ կատարուած արարողութիւններէն ետք թափօրը ուղղուեցաւ դէպի եկեղեցիի գաւթին մէջ գտնուող Ս. Զիթենիի ծառը, իսկ երկրորդ սրբավայրին մէջ կատարուած արարողութեան աւարտին, Հոգշ. Տ. Կիրէղ Ծ. Վարդապետ խօսք առնելով պատմականը ըրաւ դարերէ ի վեր ազգային սեփականութիւն եղող զոյգ սրբավայրերուն:

— Գիշերը, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Խաւարման կարգ»ը: Չորս ժամեր տեւող արարողութիւնը իր ամենէն խորհրդաւոր պահը ունեցաւ երբ տիրեց խաւարը Տաճարէն ներս ու Գերշ. Տ. Ծահէ Եպիսկոպոս կոտ քարոզով մը վեր հանեց «լացի գիշերուան» փրկարար նշանակութիւնը: Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը ներկայ եղաւ արարողութեան վերջին մասին, որ աւարտուեցաւ կէս գիշերուան մօտ:

* Որ. 27 Ապրիլ.— Աւագ Ուրբաթ (Յի-

շատակ Խաչելութեան): Կէսօրէն ետք ժամը 12.30ին, Ս. Յարութեան Տաճարի Ս. Լուսարիչ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ «Կարգ Խաչելութեան»: Հանդիսապետն էր Հոգշ. Տ. Կիրէղ Ծ. Վրդ. Գաբրիէան:

— Ժամը 4ին, «Թաղման Կարգ»ը կատարուեցաւ ի Ս. Յակոբ, մեծ հանդիսատրութեամբ եւ բազմաթիւ հաւատացեալներու ներկայութեան: Հանդիսապետն էր Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը:

* Եր. 28 Ապրիլ.— Աւագ Ծաբաթ (Ծրագալուց Ս. Զատիկի): Առաւօտեան ժամը 8.15ին, Ս. Յարութեան Տաճարի դռները բացուեցան մեր կողմէ, բանալին առնուելով Աւագ Թարգման Հոգշ. Տ. Վիգէն Աբդ. Ալբազեանի ձեռքէն:

— Ժամը 10ին, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր գլխատրութեամբ, ամբողջ Միաբանութիւնը մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար, ուր ընթացք առին «Լուսատրեայ»ի եւ յարակից արարողութիւնները: Ժամը 11ին կնքուեցաւ դուռը Ս. Գերեզմանին, պետական անձնատրութիւններու ներկայութեան: Յունաց թափօրէն ետք, Գերշ. Տ. Քլաւտիոս Եպիսկոպոսը (Յունաց Պատրիարքը իր յառաջացեալ տարիքին պատճառաւ չկրցաւ անձամբ կատարել սոյն հանդէսը) եւ մեր լուսահանը՝ Հոգշ. Տ. Կիրէղ Ծ. Վարդապետ, կնիքը քակելով մտան Ս. Գերեզման, որուն քովնտի բացուածքներէն հինգ վայրկեան ետք դուրս պիտի գար նուիրական լոյսը, որ ակնթարթի մը մէջ քաղաքացի լուսակիրներուն կողմէ պիտի հասներ ձեռքը մեր վերնատան պատշգամբին մէջ իր տեղը գրաւած Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր: Ընդհանուր խանդավառութեան եւ զանգակահարութեան ու մոմավառութեան ընդմէջէն սկսաւ մեր թափօրը Ս. Գերեզմանին շուրջ, գլխատրութեամբ Լուսահան Հօր, որ եպիսկոպոսական խոյր կը կրէր: Մեր թափօրին կը հետեւէին Ղպտիներու եւ Ասորիներու թափօրները: Դժբախտ միջադէպ մը ընդհատեց խաղաղ եւ կանոնաւոր զնացքը թափօրին, որ տեւեց մինչեւ ժամը 3.30: Քիչ ետք, Վանք դարձին, կէս ճամբան, Դաթի բերդին դիմաց, Պատրիարքն ու Լուսահանը զգեստաւորուեցան, մինչ հալկական երեք Միութիւններու արիւններն ու արեւնոյնները փողերախոյժով առաջնորդե-

ցին Միաբանութիւնը, որ «Քրիստոս յարեալ» շարականը երգելով մուտք գործեց Մայր Տաճար:

— Ժամ մը չանցած, Ս. Յակոբի մէջ ըսկըսաւ «Ծրագալոյց»ի արարողութիւնը, որմէ ետք Ասագ Սեղանին վրայ մատուցուեցաւ իրիկնադէմի խորհրդատու ու յանկուցիչ Ս. Պատարագը: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան: Ապա Ս. Զատկի նախատօնակ կատարուեցաւ, որուն նախագահեց Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճէմեան: Արարողութեանց աւարտին, «Այսօր յարեալ» շարականը երգելով, Միաբանութիւնը զգեստաւորուած բարձրացաւ սեղանատուն ընթրիքի:

* Կիր. 29 Ապրիլ.— ԶԱՏԻԿ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ: Կէս գիշերէն ետք ժամը 2ին, Միաբանութիւնը արթուն է արդէն և զանգահարութենէն քիչ ետք, լուցեալ յապտերներով և Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս Ասլանեանի գլխաւորութեամբ կը մեկնի Ս. Յարութեան Տաճար, ուր կը պաշտօնին գիշերային եւ սուսօտեան ժամերգութիւնները, մինչեւ «Հարց», Ս. Լուսարարիչ եկեղեցիին մէջ: Ապա Ս. Գերեզմանի շրջափակը բարձրանալով, կը սկսի երրադարձ մեծահանդէս թափօրը՝ Դպտիներու եւ Ասորիներու թափօրներուն հետեւողութեամբ և ամենայն կարգապահութեամբ: Կատարուեցաւ «Անդաստան», Ս. Գերեզմանի դրան կարդացուեցաւ «Իղաբերից» Անետարան եւ երգուեցաւ «Խաչի քո Քրիստոս»: Առաւօտեան ժամը 7.30ին հանդիսատիս Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ: Պատարագեց եւ Յարութեան խորհուրդին շուրջ քարոզեց Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճէմեան, բնաբան ունենալով «Չէ աստ, այլ յարեալ»: Արարողութեանց ներկայ էր Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը: Ս. Պատարագն ու քարոզը ձայնասփռուեցան իսրայէլեան ուստիոկայանէն: Ժամը 10ին Միաբանութիւնը վերադարձաւ Մայրավանք, Հայոց Թաղի մուտքէն, երէկուան նման, «Քրիստոս յարեալ» շարականի երգեցողութեամբ յառաջանալով, եւ բարձրացաւ Պատրիարքարանի մեծ դահլիճը, ուր Նորին Ամենապատուութիւնը Ս. Յարութեան ակեւտիսով արձակեց բոլորը:

— Կէսօրէ ետք, Մայրավանքի բակին

մէջ կատարուած մեծ «Անդաստան»ին նախագահեց Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը:

* Բշ. 30 Ապրիլ.— Բ. օր Ս. Զատկի (Յիշատակ մեռելոց): Ըստ սովորութեան, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը հանդիսատիս Ս. Պատարագ մատուց Մայր Տաճարի Ասագ Սեղանին վրայ: Ապա կազմուեցաւ երրադարձ թափօր, գլխաւորութեամբ Նորին Ամենապատուութեան, որ Կենաց Փայտի մատունքն ի ձեռին եւ ամպհովանիի տակ կ'օրհնէր Տաճարը խոնուած հոծ բազմութիւնը: Վարդապետներ ի ձեռին ունէին սուրբերու մատունքներ: Արարողութիւններու աւարտին, Միաբանութիւն և ժողովուրդ «Քրիստոս յարեալ» երգելով բարձրացան Պատրիարքարան, ուր Պատրիարք Ս. Հայրը «Պահպանիչ»ով օրհնելէ ետք ներկաները, բոլորին Ս. Պատարագի նշխար բաժնեց: Այսպէս, Ապրիլ ամսւան հետ, փակուեցան հանդիսութիւնները Ասագ Եօթնեակին:

* Գշ. 1 Մայիս.— Գ. օր Ս. Զատկի: Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Գլխադրի մատուռին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Բակուր Արդ. Տառնութեան: Ապա կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ խնդրամատուց ուխտատուներու ննջեցեալներուն համար, գլխաւորութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Ս. Հօր:

* Ծր. 5 Մայիս.— Գլխատումն Յովհաննու Կարապետին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գիսակ Արդ. Մուրատեան: Վերաբերումը կատարուեցաւ Ս. Յովհ. Կարապետի խորանին վրայէն:

* Կիր. 6 Մայիս.— Նոր Կիրակի (Յիշատակ բիրատուր նահատակացն մերոց): Ըստ սովորութեան, Մայր Տաճարի Ասագ Սեղանին վրայ պատարագեց Լուսահան Հոգշ. Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. Գաբրիէան, որ նաեւ քարոզեց, Առաջին Աշխարհամարտի Հայ հատակներու պատգամը փոխանցելով նոր սերունդին: Ս. Պատարագէն ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեանի նախագահութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ, որ կրկնուեցաւ Տաճարին գաւիթը՝ Երանաշնորհ Տ. Կիրեղ Բ. Պատրիարքի շիրմին վրայ: Ապա, Միաբանութիւնը, երկարաձիգ թափօրով մը եւ ա-

նաջնորդութեամբ քաղաքիս հայկական մի-
ութիւններու արիւններուն և արեւոյշներուն
ուղղուեցաւ Ս. Փրկչի ազգային գերեզմանա-
տունը, և խմբուեցաւ Արարայի նահատակ-
ներու յուշարձանին շուրջ, ուր Հոգշ. Տ. Գե-
ղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեան ոգեկոչեց յիշա-
տակը մեր անմեռ նահատակներուն: Թափո-
րը կը գլխատրէր Լուսարարապետ Գերշ. Ս.
Հայրը:

* Շր. 12 Մայիս.— Ս. Պատարագը մա-
տուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր
Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան:

— Կէսօրէն ետք, վաղուան Աշխարհա-
մատրան Կիրակիի առիթով, Լուսարարա-
պետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեա-
նի գլխատրութեամբ Միաբանութիւնը «Հը-
րաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Յարութեան
Տաճար, ուր պաշտուեցան ժամերգութիւն
և նախատօնակ՝ Ս. Լուսատրիչ եկեղեցիին
մէջ: Ապա կատարուեցաւ տնօրինական սրբ-
բատեղիներու այցելութեան հանդիսատր
թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր
Տաճարին Տեսուչը՝ Հոգշ. Տ. Վաղարշ Վրդ.
Խաչատրութեան:

* Կիր. 13 Մայիս.— Աշխարհամատրան
Կիրակի (Կանաչ Կիրակի): Գիշերային և
առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուե-
ցան Ս. Լուսատրիչի մէջ: Ապա Լուսարարա-
պետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս հան-
դիսատր Ս. Պատարագ մատուց Քրիստոսի
Ս. Գերեզմանին վրայ և նախագահեց սրբ-
բալային առջև կատարուած «Անդաստա-
ն»ին: Այսպէսով հին տոմարի Ապրիլ ամսը-
ւան հետ վերջացան Ս. Յարութեան Տաճա-
րին զատկական շրջանի կրօնական հանդի-
սութիւնները:

* Շր. 19 Մայիս.— Ս. Պատարագը մա-
տուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր
Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան:

* Կիր. 20 Մայիս.— Կարմիր Կիրակի:
Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարու-
թիւն, Ս. Լուսատրիչ եկեղեցիին մէջ: Ժամա-
րարն էր Հոգշ. Տ. Նարեկ Վրդ. Մարֆազէ-
լեան:

* Կիր. 26 Մայիս.— Ս. Պատարագը մա-
տուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր
Հոգշ. Տ. Սեւան Վրդ. Ղարիպեան:

* Կիր. 27 Մայիս.— Տօն երկման Ս. Խա-

չին: Ըստ սովորութեան, առաւօտեան ժա-
մերգութեան աւարտին և «Անդաստան»էն
առաջ, Մայր Տաճարին մէջ կարդացուեցաւ
351 թուականին, Ս. Խաչի լուսատր երեսման
առիթով, Երուսաղէմի Կիւրեղ Ա. Հայրապե-
տին՝ Կոստանդ կայսեր յղած Թուղթին
թարգմանութիւնը: Ապա մատուցուեցաւ Ս.
Պատարագ՝ Սազ Սեղանին վրայ, որուն վե-
րեր գետնդուած էր վառ կանթեղներով զար-
դարուն նշանը Ս. Խաչին: Ժամարարն էր
Հոգշ. Տ. Գիւսակ Աթղ. Մուրատեան:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Զ

* Գշ. 6 Մարտ.— Ամեն. Պատրիարք Ս.
Հայրը և Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճէմեան
պաշտօնական այցելութեան գացին Քրան-
սական և լուսական հիւպատոսներուն:

* Եշ. 8 Մարտ.— Ամեն. Պատրիարք Ս.
Հայրը և Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճէմեան
պաշտօնական այցելութեան գացին պելճի-
քական ընդհ. հիւպատոսին:

* Կիր. 25 Մարտ.— Յունաստանի Ան-
կախութեան 152րդ տարեդարձին առիթով,
լուսական ընդհ. հիւպատոսին կողմէ սարքը-
ւած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան
Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս.
Ասլանեան և Տիար Կ. Հինդլեան:

* Գշ. 27 Մարտ.— Քաղաքապետ Թէոփ
Բօլլէքի կողմէ, Քաղաքապետարանին մէջ
Իտալիոյ Արտաքին Գործոց Նախարար Ժի-
ուզէփփէ Մէտիչիի ի պատիւ տրուած ընդու-
նելութեան ներկայ գտնուեցան Սազ Թարգ-
ման Հոգշ. Տ. Վիգէն Աթեղայ և Տիար Կ.
Հինդլեան:

* Դշ. 4 Ապրիլ.— Երուսաղէմի նոր ու-
տիկանապետ Հայնց Պրայթենֆէլտ, ընկե-
րակցութեամբ իր փոխանորդ Տալիտ Խէնի,
այցելեց Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր:

* Գշ. 24 Ապրիլ.— Երուսաղէմի Ս. Զատ-
կի տօնին առիթով, Ամեն. Պատրիարք Ս.
Հայրը, ընկերակցութեամբ սրբազաններու և
հոգեշնորհ հայրերու, շնորհատրական այցե-
լութեան գնաց Յրանչիսկեանց Գերշ. Կիս-
թոտին և Լատինաց Ամեն. Ս. Պատրիարքին:
Ապա, Դիւանապետ Գերշ. Տ. Ծահէ Եպիս-

կոպուսի ընկերակցութեամբ, այցելեց Պապական Գերշ. Նոսիրակին եւ Անկլիքան Արքեպիսկոպոսին: Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վարդապետ այցելեց Յոյն Կաթողիկներու Եպիսկոպոսին, Մարոնիքներու Մեծատրին եւ Լուտերականներու Երէցներուն, իսկ Հոգշ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր՝ Հայ Կաթողիկ Մեծատրին:

* Բշ. 30 Ապրիլ.— Կէսօրին, Ս. Զատիկի տօնին առիթով, Պատրիարքարան շնորհատրութեան եկան Լատինաց Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը եւ Յոյն Կաթողիկներու Եպիսկոպոսը, իրենց միաբանութեան անդամներով:

* Գշ. 1 Մայիս.— Նոյն առիթով, կէսօրէ առաջ, յաջորդաբար Պատրիարքարան այցելեցին Անկլիքան Գերշ. Արքեպ.ը եւ Արաք Անկլիքան Եպիսկոպոսը, Հայ Կաթողիկներու եւ Մարոնիք համայնքի Մեծատրինը, Ֆրանչիսկեան միաբանութեան Գերշ. Կիսթոտը, հանդերձ միաբանութեամբ, Հապէշներու Եպիսկոպոսը իր միաբանութեան անդամներով, եւ այլ ականատոր անձնատրութիւններ:

Ապա, ժամը 11.30ին, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը, բովանդակ միաբանութեան ընկերակցութեամբ, այցելեց Յունաց Պատրիարքարան: Իսկ Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վարդապետ՝ Հապէշներու Եպիսկոպոսարան:

* Դշ. 2 Մայիս.— Յունաց Ամեն. Պատրիարքը, հանդերձ միաբանութեամբ, շնորհատրութեան եկաւ Պատրիարքարան: Կէսօրին այցելութեան եկաւ Ս. Քաղաքիս հիւպատոսական կազմը:

* Բշ. 7 Մայիս.— Իսրայէլի անկախութեան 25ամեակի առթիւ, Քաղաքապետ Թէտի Բօլլէքի կողմէ, Դարթի բերդին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը եւ Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճէմեան:

* Եշ. 10 Մայիս.— Ծերմակ Ռուսերու Մեծատր Հայր Անթօնի Կրապպի կողմէ, Ս. Աղեքսանդր Հօսփիսի մէջ, Զատիկական տօներու առթիւ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գերշ. Տ. Ծահէ Եպս. Աճէմեան եւ Հոգշ. Տ. Վիգէն Արդ. Ալթազեան:

* Ծք. 19 Մայիս.— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Ծահէ Եպիսկոպոս, հոգեշնորհ հայրերու

ընկերակցութեամբ, բացումը կատարեց Ս. Թարգմանչաց Երկրդ. Վարժարանի Պաշարին:

* Գշ. 22 Մայիս.— Երեկոյեան, Դարթի բերդին դիմաց, Քրիստոնէական Տեղեկատուութեան Կեդրոնի բացման հանդիսութեան, Ֆրանչիսկեաններու Գերշ. Կիսթոտին կողմէ եղած հրաւերին ընդառաջելով ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս եւ Տիար Կ. Հինդլեան:

* Դշ. 23 Մայիս.— Կէսօրէ առաջ, ընդառաջելով Յունաց Ամեն. Տ. Պենետիքթօս Պատրիարքի հրաւերին, Յոպպէի դրան մօտ, Պուլկարիոյ Պատրիարք Ամեն. Տ. Մաքսիմոս Ա.ի դիմատրութեան գացին Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս եւ Հոգշ. Տ. Կիսրէլ Ծ. Վարդապետ:

* Եշ. 24 Մայիս.— Երեկոյեան, Քնէսէթի մէջ, Իսրայէլի նոր Նախագահ Փրօֆ. Էֆրայիմ Քացիրի երդման արարողութեան եւ անոր յաջորդող ընդունելութեան ներկայ գրտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. եւ Տիար Կ. Հինդլեան:

* Ծք. 26 Մայիս.— Կէսօրէ առաջ, Պուլկարիոյ Ամեն. Տ. Մաքսիմոս Պատրիարքը, իրեն ընկերացող Պուլկար եպիսկոպոսներու եւ Յոյն եպիսկոպոսներու եւ վարդապետներու ընկերակցութեամբ, այցելեց Ս. Աթոռ: Նախ առաջնորդուեցաւ Մայր Տաճար, ուր իր ուխտը կատարեց Ս. Գլխադրի մատրան մէջ: Ապա, դպիրներ շարականի երգեցողութեամբ մեծապատիւ հիւրերը առաջնորդեցին Պատրիարքարան, ուր, ի բացակայութեան Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս ընդունեց զիրենք:

* Կիր. 27 Մայիս.— Կէսօրին, Պուլկարիոյ Պատրիարքին ի պատիւ Ինթերքօնթի-ճէնթըլլ պանդոկի մէջ տրուած ընդունելութեան մէր կողմէ ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոս եւ Հոգշ. Տ. Կիսրէլ Ծ. Վարդապետ:

* Բշ. 28 Մայիս.— Կէսօրին, Ռուսաց Մեծատրին կողմէ, Պուլկարիոյ Պատրիարքին ի պատիւ տրուած ճաշկերոյթին ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. եւ Տիար Կ. Հինդլեան:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ Մեր Կորուսանքը	Ա. Գ.	102
Այցելութիւն Երզնկայի Պատրիարք Ն. Ամեն. Թէոփիլոսի		105
Ս. ԳՐԱԿԱՆ Հերանոսաց Առաքեալը	Ե.	109
ԿՐՕՆԱԿԱՆ Սուրբ Հոգին	Գեորգի Ս. Ճեմալեան	112
ԳՐԱԿԱՆ Տաղարան Յովհաննէս Կարենցիի		114
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Ստեփանոս Գինյ. Երկրորդի	Ն. Եղիշ. Նուրի	122
ՊՍՄԱԿԱՆ «Պատմութիւն Բաղդաստի»	Հրտ. Լ. Գ. Մեմուրեան	127
ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ Սրբայն Եփրեմի Ի Յուսէփ Եւրն Վանանցի	Հրտ. Ա. Յ. Սրճոնի	137
ԴԻԴԱՆ Ս. ՅԱԿՈԲԻ Նամականի Գրիգոր Շորայակի Պատրիարքի	Հրտ. ԱՐԱՅ ԳԱՍՏԱՏԵԱՆ	145
ԳՐԱԽՕՈՒԱԿԱՆ Une Compilation sur la Grammaire de l'Arménien Ancien	MARTIROSI MINASSIAN	162
ՏԵՂԵԿԱԳՐՆԵՐ Տաբեկան Տեղեկագիր Եւ Ամսվերքի Հանդէս Ժառնգ. վարժարանի Եւ Ընծայարանի	ՇԱՀԷ Եղիշ. Աճէմեան	171
Տաբեկան Տեղեկագիր Ս. Թարգ. Երկրդ. վարժարանի	ԿԻՐԵՂ Ծ. ՎՐԳ. ԳԱՐԵԿԵԱՆ	177
Տաբեկան Տեղեկագիր Երուսաղէմի Գ. Կիւլպէնկեան Մատենադարանի	ՍԱՀԱԿ ԳԱՍՏԱՏԵԱՆ	189
Տաբեկան Հանդիսութիւններ Ս. Թարգմանաց Երկրդ. վարժարանի		190
ՏԻՐՈՒՆԻ Էլիգ Մայրապետ Մոմենեան Ուրարակի Յովսէփ Իսկէնեան		192
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՐՍԷՆ Եկեղեցական — Բեմական Պաշտօնական		193
Բովանդակութիւն		197
		199

C O N T E N T S

EDITORIAL

Our Losses	A. K.	102
Visit of His Holiness Theofilos, the Patriarch of Ethiopia		105

THE BIBLE

The Apostle of the Gentiles	Y.	109
-----------------------------	----	-----

RELIGION

The Holy Ghost	<i>Kevork S. Genevisian</i>	112
----------------	-----------------------------	-----

LITERATURE

The Poems of Hovhannes Garnetzi		114
---------------------------------	--	-----

PHILOLOGY

Rev. Stepannos Yeritzorti	<i>Bp. N. Dzovagan</i>	122
---------------------------	------------------------	-----

HISTORY

"History of Baghdad"	<i>L. G. Minassian</i>	127
----------------------	------------------------	-----

PHILOLOGY

St. Ephrem - The story of Joseph	<i>A. H. Serjouni</i>	137
----------------------------------	-----------------------	-----

THE ST. JAMES ARCHIVES

The correspondence of Patriarch Gregory the Chain-Bearer	<i>Ed. Ara Kalaydjian</i>	145
---	---------------------------	-----

REVIEWS

Une Compilation sur la Grammaire de l'Arménien Ancien	<i>Martiros Minassian</i>	162
--	---------------------------	-----

REPORTS

Annual report of the Seminary	<i>Bp. Shahé Ajamian</i>	171
Annual report of the St. Tarkmanchatz Sec. School	<i>Rev. Fr. Guregh Kapikian</i>	177
Annual report of the Gulbenkian Library	<i>Sahag Kalaydjian</i>	189

OBITUARIES

Sister Eliz Momjian		192
Deacon Hovsep Iskenian		192

Monthly news from the Armenian Patriarchate		193
---	--	-----

Contents		200
----------	--	-----

Yearly subscription: 5 U. S. Dollars
 All correspondence should be addressed to:
 Ara Kalaydjian, The St. James Press
 P. O. Box 14001, Jerusalem — Israel

